

ΑΛΩΣΙΣ

ΤΗΣ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

ΥΠΟ ΤΩΝ ΤΟΥΡΚΩΝ,

Ἐρανισθεῖσα ἐκ τῶν Χρονικῶν

ΤΟΥ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΦΡΑΝΤΣΗ,

Πρωτοβεστιάριου τοῦ τελευταίου Αυτοκράτορος τῶν Ἑλλήνων

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΥ.

ΥΠΟ

Γ. ΘΕΟΦΙΛΟΥ.

ΕΚΔΟΣΙΣ ΔΕΥΤΕΡΑ ΕΠΙΔΙΩΡΘΩΜΕΝΗ.

Ἐπιμελεῖα καὶ δαπάνη

Μ. Ζ. ΠΡΑΚΤΙΚΙΔΟΥ

Βιβλιοπώλου.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ,

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ Σ. Κ. ΒΛΑΣΤΟΥ.

(Κατὰ τὴν ἔδδν Ἑρμοῦ, Ἀριθ. 212).

1866.

125323

ΠΟΛΙΟΡΚΙΑ ΚΑΙ ΑΛΩΣΙΣ
ΤΗΣ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ.

Ὁ Αὐτοκράτωρ Κορστάρτιος ὁ Παλαιολόγος μαχόμενος ὑπὲρ Πίστεως καὶ Πατρίδος ἄραβοῦ
Ἑλλήνες! «Τὴν Ἐλευθερίαν ἢ τὸν Θάνατον!»

ΑΛΩΣΙΣ
ΤΗΣ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ
ΥΠΟ ΤΩΝ ΤΟΥΡΚΩΝ,

Ἐρασιθεΐσα ἐκ τῶν Χρονικῶν

ΤΟΥ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΦΡΑΝΤΣΗ,

Πρωτοβεστιαρίου τοῦ τελευταίου Ἀυτοκράτορος τῶν Ἑλλήνων

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΥ.

ΥΠΟ

Γ. ΘΕΟΦΙΛΟΥ.

ΕΚΔΟΣΙΣ ΔΕΥΤΕΡΑ ΕΠΙΔΙΩΡΘΩΜΕΝΗ.

Ἐπιμελεία καὶ δαπάνη

Μ. Ζ. ΠΡΑΚΤΙΚΙΔΟΥ

Βιβλιοπώλου.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ,

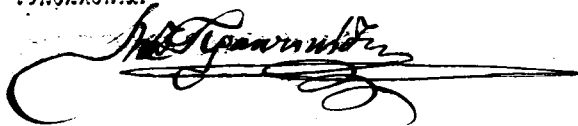
ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ Σ. Κ. ΒΛΑΣΤΟΥ.

(Κατὰ τὴν ἑδὸν Ἑρμοῦ, Ἄριθ. 212).

1866.

Πάν αντίτυπον μὴ φέρον τὴν ἰδιόχειρον ὑπογραφήν τοῦ ἐκδότη, θεωρεῖται τυποκλοπία.

A handwritten signature in black ink, appearing to read "I. Tsoukalas", with a long horizontal flourish extending to the right.

125323

ΠΟΛΙΟΡΚΙΑ ΚΑΙ ΑΛΩΣΙΣ

ΤΗΣ

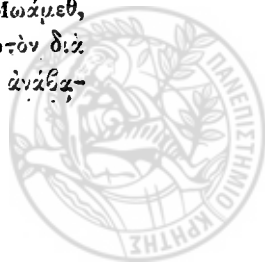
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ.

*****

Ἀνάβασις Κωνσταντίνου τοῦ Παλαιολόγου εἰς τὸν θρόνον.—Μωάμεθ ὁ Β΄.— Οἰκοδομή τοῦ φρουρίου Νεοκάστρου.—Ἐγθροπραξίαι μεταξὺ τῶν Χριστιανῶν καὶ Τοῦρκων.—Χύσις τοῦ Μεγάλου Κανονίου.—Πολιορκία τῆς Κωνσταντινουπόλεως.—Ναυμαγία μεταξὺ Χριστιανῶν καὶ Τοῦρκων.—Προετοιμασίαι πρὸς ἔκδοσιν.—Ἀλώσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ λεηλασία αὐτῆς.—Τὰ μετὰ τὴν ἄλωσιν.

ΑΦΟΙ ἀπέθανεν Ἰωάννης ὁ Παλαιολόγος, ὁ λαὸς καὶ ὁ κληρὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐκάλεσαν εἰς τὸν θρόνον τὸν Κωνσταντῖνον τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, εὐρισκόμενον τότε ἐν Πελοποννήσῳ. Ὁ Κωνσταντῖνος, εἰσερχόμενος εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὑπεδέχθη ὑπὸ τοῦ λαοῦ μετὰ ἀνευφημιῶν καὶ χαρᾶς καὶ ἀντιγορευθὴν Αὐτοκράτωρ ἢ δὲ ἀναγόμενος αὐτοῦ ἐπανηγυρίσθη λαμπρότατα ὑπὸ τοῦ λαοῦ τῆς μεγαλοπόλεως ταύτης. Μετ' ὀλίγον δὲ ἀπέθανε καὶ ὁ Σουλτάνος Μουράτ ἐν Ἀδριανουπόλει, καὶ ὁ Βεζύρης αὐτοῦ Χαλίλ ἔστειλε ταχυδρόμον καὶ εἰδοποίησε τὸν υἱὸν αὐτοῦ Μωάμεθ, εὐρισκόμενον τότε ἐν Μαγνησίᾳ. Ὁ Μωάμεθ ἔλα λαθῶν τὴν εἶδησιν ταύτην, ἀνέκραξεν· «Ὅστις μὲ ἀγαπᾷ ἄς μὲ ἀκολουθήσῃ.» Πηδήσας δὲ ἐπὶ τινος ἀραβικοῦ ἵππου, καὶ συνοδευόμενος ὑπὸ δρομέων ζιφηφόρων, ἔρθασε τὴν ἐπαύριον ἐν Καλλιπόλει, πέμψας δὲ ταχυδρόμον εἰς Ἀδριανούπολιν ἀνήγγειλε τὴν ἄφιξίν του ἐν τῇ Χερσονήσῳ. Οἱ πρόκριτοι τοῦ Τουρκικοῦ κράτους ἤλθον νὰ δεχθῶσι τὸν νέον αὐτῶν Σουλτάνον, καὶ ὠδήγησαν αὐτὸν εἰς Ἀδριανούπολιν. Πρώτη φροντίς τοῦ Σουλτάνου, μετὰ τὴν παρελαθὴν τῆς βασιλείας, ἦτο νὰ πνίξῃ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Ἀγμέτ. Μετὰ τὸ ἀνοσιούργημα τοῦτο, ἀπέστειλε τὸν Ἰσαὰκ Πασσάν νὰ συνοδεύσῃ τὸ σῶμα τοῦ ἀποθανόντος πατρὸς του εἰς Προῦσαν.

Ὁ Αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος, μαθὼν τὴν ἄφιξίν τοῦ Μωάμεθ, ἔστειλεν ἀπεσταλμένους πρὸς αὐτὸν διὰ νὰ συλλυπηθῶσιν αὐτὸν διὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς του καὶ νὰ τὸν συγχαρῶσι διὰ τὴν ἀνάβα-

σίν του εἰς τὸν θρόνον. Ὁ Μωάμεθ ἐδέχθη εὐμενῶς τοὺς ἀπεσταλμένους τούτους καθὼς καὶ τοὺς πρέσβεις τῶν Βλάχων, Βουλγάρων, Λεσβίων, Ροδίων καὶ λοιπῶν χριστιανῶν ἡγεμόνων, μετὰ τῶν ὁποίων ἡ Τουρκία εὐρίσκετο τότε εἰς σχέσεις, καὶ ἔδειξε μεγάλην προθυμίαν νὰ ζῆ ἐν εἰρήνῃ καὶ ἀγάπῃ μετὰ τῶν Χριστιανῶν βασιλείων. Πρὸς τοὺς ἀπεσταλμένους τοῦ Αὐτοκράτορος ἀποτενόμενος ὤμοσε νὰ φυλάξῃ τὴν εἰρήνην ὡς ὁ πατὴρ αὐτοῦ, καὶ ὑπεσχέθη νὰ πληρώνῃ κατ' ἔτος 300,000 γροσίων διὰ ἔξοδα τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει διαμένοντος Ὀθωμανοῦ πρίγκηπος Οὐρχάν, ἐγγόνου τοῦ Σουλεϊμάν. Ὁ Μωάμεθ δὲν ἀπεφάσισε νὰ ἔλθῃ εἰς πόλεμον πρὸς οὐδένα ἡγεμόνα, εἰμὴ μόνον πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Καρμανίας, ὅστις ἐπεχείρησε νὰ ἀναλάβῃ ὅσα μέρη ἀφῆρέθησαν ἐκ τῆς ἐπικρατείας αὐτοῦ ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Μουράτ, Κατὰ τοῦ βασιλέως δὲ τούτου ὁ Μωάμεθ ἐξεστράτευσε καὶ προσωπικῶς. Ἀλλὰ, ἀφοῦ ἐφθασεν εἰς Ἀσχαρ, ἤλθον πρέσβεις παρὰ τοῦ βασιλέως τῆς Καρμανίας προτείνοντες εἰρήνην καὶ προσφέροντες εἰς αὐτὸν τὴν χεῖρα τῆς θυγατρὸς τοῦ βασιλέως τῆς Καρμανίας. Ὁ Μωάμεθ δεχθεὶς ταῦτα ἐπέστρεψεν εἰς Ἀδριανούπολιν.

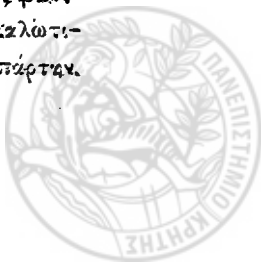
Ἄμα δὲ ἔπαυσε τὸν πόλεμον τῆς Καρμανίας ὁ Μωάμεθ, ὠθούμενος ὑπὸ ἀγρίας φιλοδοξίας καὶ παραβαίνων τοὺς ὅρκους καὶ τὰς συνθήκας, ἤρξατο νὰ διανοῆται πῶς νὰ κυριεύσῃ τὴν Κωνσταντινούπολιν, καὶ νὰ καταστρέψῃ τὴν Βυζαντινὴν Αὐτοκρατορίαν. Εἰς τὸ πείσμα τῆς Αὐλῆς τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἔκτισεν ἐπὶ τῆς Εὐρωπαϊκῆς ὄχθης τοῦ Βοσπόρου φρούριον, ἀντικρὺ ἐτέρου φρουρίου κτισθέντος ὑπὸ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ Μουράτ ἐν Ἀσίᾳ καὶ ὀνομαζομένου Ἀσπροκάστρον. Τὸ φρούριον τοῦτο ὀνομάσθη ὑπὸ μὲν τῶν Τούρκων Γενί-Χισάρ, ὑπὸ δὲ τῶν Ἑλλήνων Νεόκαστρον. Ὅτε ἤρχισε νὰ κτίζῃ τὸ φρούριον τοῦτο ὁ Μωάμεθ, ὁ Αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος ἔστειλε πρέσβεις νὰ ἀποτρέψῃ αὐτὸν ἀπὸ τοῦ τοιούτου ἐπιχειρήματος· ἀλλ' ὁ Μωάμεθ ἐμμανῆς γενόμενος ἀπεκρίθη ἀθαδῶς καὶ ἀποτόμως· «Οἱ ἄπιστοι, εἶπεν, Ἕλληνας, σύμμαχοι ὄντες τῶν Οὐγγρων, ἠθέλησαν πρὸ τῆς μάχης τῆς Βάρνης νὰ ἐμποδίσωσι τὸν πατέρα μου Μουράτ νὰ διαβῆ εἰς τὴν Εὐρώπην· ὅτι ἔκτοτε ὁ πατὴρ μου ὠρίσθη νὰ κτίσῃ ἐν φρούριον ἐπὶ τῆς Εὐρωπαϊκῆς ὄχθης· ὅτι οὗτος ἦδη ἐξεπλήρου τὸν ὄρκον τοῦ πατρὸς αὐτοῦ· καὶ τίς θέλει ἐμποδίσαι αὐτόν; Ἀπέλθετε, ἐπρόσθεσεν, ἀπέλ-

θετέ καὶ εἶπατε εἰς τὸν Αὐτοκράτορα ὑμῶν, ὅτι τοῦ βασιλεύοντος Σουλτάνου ἡ κατάστασις δὲν ὁμοιάζει ποσῶς μὲ τὴν τῶν προκατόχων του, ἀλλ' ὅ,τι ἐκεῖνοι δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἐκτελέσωσιν αὐτὸς θέλει τὸ ἐκτελέσει εὐκόλως· καὶ ὅτι οἱ ἀπεσταλμένοι, οἵτινες θέλουσιν ἔλθει νὰ ὁμιλήσωσιν ἐκ νέου διὰ τὴν ὑπόθεσιν ταύτην θέλουσιν ἐκδαρῆ ζῶντες.»

Διὰ τῆς οἰκοδομῆς τοῦ φρουρίου τούτου, ὁ Μωάμεθ ἐγένετο κύριος τοῦ Βοσπόρου, καὶ διώρισε διοικητὴν τοῦ φρουρίου τούτου τὸν Φιρούζ Ἀγᾶν, διατάξας αὐτὸν νὰ ἐμποδίσῃ τὰ πλοῖα ὄλων τῶν ἐθνικοτήτων, καὶ νὰ μὴ ἐπιτρέπῃ εἰς αὐτὰ νὰ ἀκολουθῶσι τὸν δρόμον των, ἐὰν δὲν πληρώσωσι φόρον τινά. Διὰ νὰ ἦναι δὲ ἱκανὸς νὰ ἐκπληροῖ τὰ ἀνατεθέν εἰς αὐτὸν καθήκον, πρὸςχώρησεν εἰς αὐτὸν ὑπερμεγέθη κανόνια. Ὅταν δ' ἐτελείωσε τὸ φρούριον τοῦτο, οἱ ἐν αὐτῷ εὕρισκόμενοι Τοῦρκοι, ἐξερχόμενοι, ἐλεηλάτουν τὰ περίξ τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἐπέστρεφον μετὰ πολλῶν λαφύρων· τοῦτο δὲ ἐπροξένη: ἀκροβολισμοὺς μεταξὺ τῶν Χριστιανῶν καὶ τῶν Τοῦρκων. Εἰς μίαν τῶν συμπλοκῶν τούτων ἐφονεύθησαν πολλοὶ Τοῦρκοι· οἱ δὲ Ὀθωμανοὶ, κατὰ διαταγὴν τοῦ Σουλτάνου, ἐρημάσαντες κατὰ τῶν κατοίκων τῆς Ἐπιβιχτοῦς, οἵτινες ἐθέριζον τοὺς ἀγρούς των, τοὺς κατέσφαξαν ὅλους. Οὕτως ἤρξατο κατὰ τὸν μῆνα Ἰούνιον τοῦ 1452 ὁ μεταξὺ Τοῦρκων καὶ Χριστιανῶν πόλεμος. Ὁ Αὐτοκράτωρ διέταξε τότε νὰ κλεισθῶσιν αἱ πύλαι τῆς πόλεως καὶ νὰ κρατηθῶσιν ὅλοι οἱ ἐντὸς αὐτῆς εὕρισκόμενοι Τοῦρκοι, τοὺς ὁποίους ὅμως ἀπέλυσε μετὰ τρεῖς ἡμέρας, καὶ ἔστειλε πρέσβεις προβάλλων εἰρήνην εἰς τὸν Σουλτάνον. Πλὴν ὁ θηριώδης οὗτος Τοῦρκος, οὐδόλως φροντίσας νὰ ζητήσῃ τὴν ἐλαχίστην συγγνώμην ἢ νὰ εὔρη πρόφασιν τινὰ διὰ τὰς ἐχθροπραξίας αὐτοῦ, ἐκήρυξεν ἀμέσως τὸν πόλεμον.

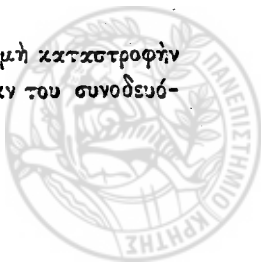
Διὰ νὰ ἐμποδίσῃ δὲ τοὺς ἀδελφούς τοῦ Αὐτοκράτορος, ἡγεμόνας τῆς Πελοποννήσου, Δημήτριον καὶ Θωμά, νὰ δώσωσι βοήθειαν εἰς τὸν ἀδελφὸν αὐτῶν καὶ εἰς τὴν πόλιν, ἔστειλε τὸν γηράσκοντα ἐν ταῖς Λαλασιαῖς τῶν χωρῶν τούτων Τουρκά, συνδεύσας αὐτὸν μὲ τοὺς διφύιους τοῦ Ἀχμέτ καὶ Ὁμέρ. Οὗτοι διαβάντες τὸν ἰσθμὸν ἠτᾶς Πελοποννήσου, ἐπροχώρησαν πρὸς τὴν Ἀρχαδίαν, καταστρέφοντες καὶ λεηλατοῦντες τὰς διαφόρους πόλεις τῆς Πελοποννήσου. Ὁ Ἀχμέτ, βαδίζων πρὸς τὸ Λεοντάριον, ἐνίκηθη ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, καὶ ἀιχμαλωτισθεὶς ἐστάλη εἰς τὸν δεσπότην Δημήτριον Παλαιολόγον εἰς Σπάρταν.

Ἐνθ' δὲ ἐγένετο ἡ εἰσβολὴ αὕτη εἰς τὴν Πελοπόννησον, ὁ Μωάμεθ κατεγίνετο ἀνεκδότως εἰς τὰς προπαρασκευὰς τῆς πολιορκίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Εἰς μάτην ὁ πανταχόθεν φοβεριζόμενος Ἀυτοκράτωρ περιέβλεπεν ὀλόγυρά του διὰ νὰ εὕρῃ βοήθειαν· οἱ Δυτικοὶ ἡγεμόνες, ἀσχολούμενοι εἰς ἰδίους σκοποὺς, ἔμενον ἀπαθεῖς θεαταί.

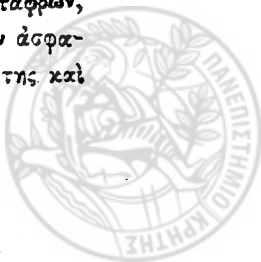
Ὅτε ἐκτίζετο τὸ ἐν τῷ Βοσπόρῳ φρούριον ὑπὸ τοῦ Μωάμεθ, Οὐγγροὶς τις χύτης κανόνιων, ὀνομαζόμενος Ὀρβάν, μετέβη ἀπὸ τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Ἀυτοκράτορος εἰς τὸν Σουλτάνον. Ὁ Σουλτάνος ἠρώτησεν αὐτὸν, ἐὰν δύναται νὰ χύσῃ κανόνιον τοιζύτης βολῆς, ὥστε νὰ δύναται αὕτη νὰ τινάξῃ τὰ τείχη τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Δύναμαι, ἀπήντησεν ὁ Ὀρβάν, νὰ χύσω κανόνια ὁποιασδήποτε ὀλκῆς, καὶ νὰ μεταβάλωσιν εἰς κόνιν ὄχι μόνον τὰ τείχη τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ τῆς Βαβυλώνας. Ὁ Ὀρβάν ἔχυσεν μέγα κανόνιον διὰ τὸν πύργον τοῦ νέου φρουρίου, ἡ δὲ δοκιμὴ ἐγένετο κατὰ τινος πλοίου Βενετικῆς, διοικουμένου παρὰ τοῦ πλοίαρχου Ρίικι· τὸ πλοῖον τοῦτο ἐκτυπήθη, κατεθραύσθη, ἐβυθίσθη. Ὁ πλοίαρχος καὶ τριάκοντα ἄνδρες τοῦ πληρώματος ἐπώθησαν, συλληφθέντες δὲ ἐστάλησαν ἀλυσσοδεμένοι εἰς τὸν Σουλτάνον, ὅστις διέταξε νὰ ἀποκεφαλισθῶσι καὶ τὰ σώματα αὐτῶν νὰ μείνωσιν ἄταφα. Εὐχαριστηθεὶς ὁ Σουλτάνος ἀπὸ τὴν ἐπιτηδειότητα τοῦ Ὀρβάν διέταξεν αὐτὸν νὰ χύσῃ ἕν μέγα κανόνιον διπλάσιον τοῦ προγενεστέρου, τὸ πλέον γιγαντιαῖον τοῦ τότε καιροῦ. Τὸ κανόνιον τοῦτο ἐξέριπτε σφαῖρας λιθίνας δώδεκα στατήρων βάρους. Μόλις πενήκοντα ζεύγη βοῶν ἠδύναντο νὰ μεταφέρωσιν αὐτὸ, δεκάδὲ τὰς κινήσεις αὐτοῦ ἐχρειαζόντο ἑπτακόσιοι ἄνδρες. Ἀφοῦ ἐχύθη, ἔφερον αὐτὸ πρὸ τῆς θύρας τοῦ νέου Ἀνακτόρου, τοῦ ὀνομαζομένου Τσιχαννουμά, καὶ ἐγέμισαν αὐτὸ μετὰ πολλοῦ κόπου· ἀνηγγέλθη δὲ προηγουμένως εἰς τοὺς κατοίκους ὅτι θέλει βρωθῆ τὴν ἐπαύριον, ἵνα μὴ ἐκ τῆς ἐκπυρσοκροτήσεως, τῆς ὁποίας οὐδεμίαν ἰδέαν εἶχον, ἀπολέσωσι τὸ λογικόν των, αἱ δὲ ἔγκυοι γυναῖκες ἀποβάλωσι. Τὴν ἐπαύριον ἐτέθη τὸ πῦρ εἰς τὸ κανόνιον· ὁ καπνὸς τῆς πυρίτιδος καλύπτει ὅλην τὴν Ἀδριανούπολιν· ὁ κρότος ἀκούεται εἰς πολλῶν λευγῶν ἀπόστασιν, ἡ δὲ σφαῖρα εἰς ἀπόστασιν ἐνὸς μιλίου ἐμπήγεται εἰς τὴν γῆν κατὰ μίαν ὄργυιαν.

Ὁ Σουλτάνος ἡμέραν καὶ νύκτα δὲν ἐφανατάζετο εἰμὴ καταστροφῆν καὶ κατάκτησιν. Τὸ ἑσπέρας περιήρχετο τὴν καθέδρην του συνοδευό-

μενος ὑπὸ δύο ἀνδρῶν τῆς ἐμπιστοσύνης του, διὰ νὰ ἀκούη, χωρὶς νὰ γνωρίζεται, τὰς ὀμιλίαις τοῦ λαοῦ καὶ τῶν στρατιωτῶν. Ἄν δέ τις δυστυχῆς ἐγνωρίζεν αὐτὸν καὶ ἀπηύθυνε πρὸς αὐτὸν τὸν συνήθη χαιρτισμόν· «Πολλὴ ζωὴ εἰς τὸν Σουλτάνον», πάραυτα διὰ τοῦ ξίφους του ἐτρόπα αὐτόν. Νύκτα τινὰ διέταξε νὰ ἔλθῃ πρὸς αὐτὸν ὁ Χαλίλ Πασσάς. Ὁ μέγας οὗτος Βεζύρης φοβούμενος διὰ τὴν ζωὴν του, διότι δις εἶχε προτρέψει τὸν Μωάμεθ νὰ παρζιτηθῇ τοῦ θρόνου, ἐνῶ ἔζη ἀκόμη ὁ πατήρ του Μουράτ, ἔλαβε τρυβλίον πλήρες χρυσοῦ καὶ ἔθεσεν αὐτὸ εἰς τοὺς πόδας τοῦ Σουλτάνου, ἐνδεδυμένου ὄντος καὶ καθημένου εἰς τὴν κλίνην του. Τί εἶναι αὐτὸ, Κυβερνήτα; ἠρώτησεν ὁ Σουλτάνος· εἶναι συνήθεια τῶν μεγιστάνων, ἀπήντησεν ὁ Βεζύρης, ὅσάκις καλοῦνται εἰς ἐκτάκτους ὥρας νὰ μὴ ἔρχωνται μὲ κενὰς τὰς χεῖρας. Δὲν ἔχω χρεῖαν τούτου, ἀπήντησεν ὁ Σουλτάνος· ἀπὸ ἐσὲ ζητῶ ἕν πρᾶγμα, νὰ μὲ συνδράμησιν νὰ κυριεύσω τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ὁ Βεζύρης ἐτρόμαξε περισσότερον, διότι ἐθεωρεῖτο κοινῶς ὡς φίλος τῶν Ἑλλήνων, ἀλλὰ ἐπροσπάθησε νὰ ὀμιλήσῃ κατὰ τὰ αἰσθήματα τοῦ Σουλτάνου, καὶ οὕτως ἠδυνήθη νὰ σωθῇ ἀβλαβῆς. Πολλὰς νύκτας διήρχετο ὁ Σουλτάνος διαγράφων τὴν τοποθεσίαν τῆς πόλεως, τὰ τείχη, τὰς γραμμὰς τῆς προσβολῆς, τὴν τοποθέτησιν τοῦ στρατοῦ, τὰς θέσεις τῶν μηχανῶν, τὰ κανονοστάσια, καὶ συνδιελέγετο μετὰ τῶν ἀνθρώπων, οἵτινες εἶχον ἀκριθῆ γνῶσιν τῆς τοποθεσίας τῆς πόλεως καὶ τῶν ὀχυρωμάτων αὐτῆς.

Πρὶν ὅμως ἀκολουθήσωμεν τὴν ἐξιστόρησιν τῆς παλιοκίρας τῆς Κωνσταντινουπόλεως, θέλομεν κάμει μικρὰν περιγραφὴν τῆς πόλεως ταύτης. Εἰς τὴν ἀνατολικὴν ἄκρον τῆς Θράκης ἐγείρεται ἡ Νέα Ῥώμη, κτισθεῖσα ὡς ἡ ἀρχαία ἐπὶ ἑπτὰ λόφων· ἡ πόλις αὕτη ὑπὸ μὲν τοῦ πρώτου θεμελιωτοῦ αὐτῆς ὀνομάζεται Βυζάντιον, ὑπὸ δὲ τοῦ δευτέρου Κωνσταντινουπόλις. Οἱ Ἀράβες ὀνόμαζον αὐτὴν Κωνσταντινὴ καὶ Φαρούκ, οἱ δὲ Ἕλληνες ὀνόμαζον αὐτὴν καὶ Ἀνθοῦσαν. Ἡ πόλις αὕτη παριστᾷ τὴν ὄψιν ἐνὸς τριγώνου, τοῦ ὀρθοῦ ἢ μὲν μίᾳ πλευρᾷ σχηματίζεται ἐκ τοῦ λιμένος, ἡ δευτέρα ἀπὸ τὴν ἀκτὴν τῆς Προποντίδος, καὶ ἡ τρίτη ὑπὸ τοῦ ἐπὶ τῆς ξηρᾶς βασιζομένου τείχους. Ἀπὸ μὲν τῆς θαλάσσης ἐκλείετο ὑπὸ ἐνὸς μόνου τείχους ἄνευ τάφρων, ἀλλὰ ἐκ τῆς ξηρᾶς ὑπερκαπίζετο ὑπὸ διπλῶν ὑψηλῶν τειχῶν ἀσφαλιζομένων ὑπὸ μεγάλων πύργων, καὶ πρὸ αὐτῶν ὑπὸ βαθυτάτης καὶ

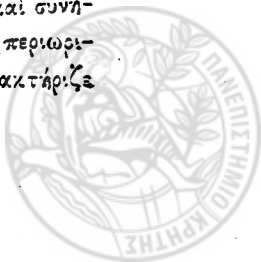

πλατυτάτης τάφρου. Εἰς ἐκάστην τῶν γωνιῶν τοῦ τριγώνου τούτου, τὸ ὁποῖον ἠδύνατό τις νὰ διατρέξῃ εἰς τρεῖς ὥρας, ὑψοῦτο ἐν μικρὸν φρούριον. Εἰς τὴν μίαν τῶν ἐσχατιῶν τοῦ λιμένος, ἧτις ἐκαλεῖτο τὸ πάλαι Ἀκρόπολις, καὶ ἥδη εἶναι ἡ ἄκρα τοῦ Σαρατίου, ὑπῆρχε τὸ ὀχύρωμα τοῦ Ἁγίου Δημητρίου· εἰς τὴν ἄλλην ἄκραν ὑπῆρχε τὸ διὰ τὴν κτηνομαχίαν ἀμφιθέατρον καὶ ὄπισθεν τὸ μέγα ἀνάκτορον τῶν Βλαχερνῶν, τὸ ὁποῖον προετοιμῶν περισσότερον οἱ τελευταῖοι Ἕλληνες Ἀυτοκράτορες· τούτου δὲ τὸ ὄνομα διατηρεῖται ἀκόμη ἐν τῇ Ἑλληνικῇ συνοικίᾳ τῆς πόλεως. Εἰς τὴν ἄλλην ἄκραν τοῦ τείχους ἠγείρετο τὸ Κυκλόβιον ἢ Πενταπύργιον. Πρὸς τὴν Προποντίδα ὑπῆρχον δύο χειροποίητοι λιμένες, ὁ λιμὴν τοῦ Θεοδοσίου καὶ ὁ τοῦ Ἰουλιανοῦ· οἱ δύο οὔτοι λιμένες ἐκοσμοῦντο ὑπὸ μεγαλοπρεπῶν ἀνακτῶρων, καὶ ἐπὶ μὲν τοῦ πρώτου ἠγείρετο τὸ τοῦ Θεοδοσίου, ἐπὶ δὲ τοῦ δευτέρου τὸ τῆς Σοφίας· μεταξύ δὲ τοῦ λιμένος τοῦ Θεοδοσίου καὶ τοῦ Κυκλαβίου ἔκειτο τὸ ἀνάπτερον τῶν Ψωμαθίων.

Πρὸς τὸ μέρος τῆς θαλάσσης ἀπὸ τῆς ἄκρας τοῦ Σαρατίου μέχρι τῆς συνοικίας τῶν Βλαχερνῶν τὴν σήμερον ἀνοίγονται δεκατέσσαρες πύλαι πρὸς τὸν λιμένα, ἐνῶ ἐν τῇ ἰστορίᾳ τῆς πολιορκίας φθίνονται μόνον πέντε. Πρώτη ὑπῆρχεν ἡ πύλη τοῦ Κυνηγίου, δευτέρα ἡ Ἐυλόπορτα, τρίτη ἡ Μεγάλη πύλη τοῦ ἀνακτόρου τῶν Βλαχερνῶν, τετάρτη ἡ πύλη Πέτρα εἰς τὸ ἤδη λεγόμενον Φανάριον ἢ συνοικίαν τῶν Ἑλλήνων, καὶ πέμπτη ἡ Ἱεραία πύλη, ἥδη ὀνομαζομένη πύλη τῶν Ἰουδαίων ἢ ἰχθυοπωλείου. Πλησίον τοῦ κατωτέρου μέρους τῶν Βλαχερνῶν ἦτο ὑπόγειος ἐξοδος, ἀλλ' ὁ Ἰσαάκιος Κομνηνὸς φοβούμενος τὰς προβήσεις, αἵτινες προανήγγελλον, ὅτι δι' αὐτῆς θὰ εἰσέλθωσιν οἱ Λατῖνοι εἰς τὴν πόλιν, ἔφραξεν αὐτήν. Πρὸς δὲ τὸ μέρος τῆς ἑτραῆς, ὑπῆρχον αἱ ἐξῆς πύλαι ἐπίσημοι ὅλαι εἰς τὴν ἰστορίαν τῆς πολιορκίας. Ἡ πρώτη πύλη ἐκαλεῖτο Χαρσία ἢ Καλιγαρία, ὀνομαζομένη ἤδη Ἐγγρι-καπού, ἔπειτα ἤρχετο ἡ πύλη Μυριάνδρος ἢ Πολύανδρος· ὀνομασθῆ δ' οὕτως, διὰ τὴν κτιζομένων τῶν τειχῶν, αἱ δύο ὅμοιοι τῶν ἐργαζομένων, ἐξ ὧν ὁ εἰς ἤρχισεν ἀπὸ τὴν δεξιᾶν ἄκραν ἢ τὰς Βλαχερίας καὶ ὁ ἄλλος ἀπὸ τὴν ἀριστερὰν ἦτοι τὸ Πενταπύργιον, ἐταλείωσαν τὸ τεῖχος εἰς ἐκεῖνο τὸ μέρος εὐρεθέντες κατὰ μυριάδας· ἡ τρίτη πύλη ἐκαλεῖτο Πύλη τοῦ Ἁγίου Ρωμανοῦ, ἧτις ἐκ τοῦ στηθέντος εἰς αὐτὴν κανονίου ὀνομασθῆ πύλη τοῦ Μεγάλου Κανονίου ἀκα-

λούθως ἤρχετο ἢ πρὸς τὸ Ἀνάκτορον τῶν Πηγῶν ἤδη ἑνομαζομένου Βαλουκλί, ἑνομαζομένη καὶ πύλη τῆς Σηλυμβρίας· τέλος δὲ ἡ Χρυσὴ Πύλη δι' ἧς εἰσῆρχοντο οἱ θριαμβευταί, κεκοσμημένη ἐκ μαρμαρίνων ἀγαλμάτων καὶ κοιλανυχλῶφων. Διάφοροι θρίαμβοι διετυθύνθησαν δι' αὐτῆς, ὅπως ἔλθωσιν εἰς τὴν Μεγάλην Ἐκκλησίαν τῆς Ἁγίας Σοφίας, ὡς ὁ θρίαμβος τοῦ Βελισσαρίου ἐπὶ τῶν Βανδάλων, ὁ τοῦ Ναρσῆ ἐπὶ τῶν Γόθων, ὁ τοῦ Ἡρακλείου ἐπὶ τῶν Περσῶν, καὶ οἱ ἐπὶ τῶν Βουλγάρων τέσσαρες θρίαμβοι διαφόρων Αὐτοκρατόρων. Εὐθύς ὅμως μετὰ τὸν θρίαμβον τοῦ μεγάλου ἐξολοθρευτοῦ τῶν Βουλγάρων Βασιλείου, ἡ Χρυσὴ Πύλη ἐταιχίσθη ἐκ τοῦ φόβου μὴ ἐκπληρωθῶσιν αἱ προφητεῖαι, αἵτινες ἀνάγγελλον τὴν εἰς τὴν πόλιν εἴσοδον τῶν Λατίνων. Ἀλλὰ κατὰ τὴν πολιορκίαν ἠνοίχθη ἡ πύλη αὕτη, καὶ δι' αὐτῆς εἰσῆλθον οἱ Τούρκοι. Ἡ Χρυσὴ Πύλη ὅμως ἔμεινε πάλιν κλειστὴ καὶ ἡ προφητεία ἐπαναλαμβάνεται εἰσέτι. Οἱ Τούρκοι δοξάζουσιν, ὅτι ἡ πύλη αὕτη, ἣτις εἶδε τοσοῦτον συνεχῶς τοὺς θριάμβους τῶν Αὐτοκρατόρων λατρευτῶν τοῦ Χριστοῦ, θέλει δώσει δίοδον εἰς τοὺς Χριστιανούς, οἵτινες θέλουν εἰσελθεῖ μίαν ἡμέραν εἰς τὴν πόλιν τοῦ Κωνσταντίνου καὶ θέλουν ἐπαναφέρει αὐτὴν εἰς τὸ θρησκειακὸν τῶν Πατέρων αὐτῶν.

Διάφοροι προβόησεις προμηνύουσαι εἰς μὲν τοὺς Τούρκους νίκην, εἰς δὲ τοὺς Ἕλληνας ἀτυχίαν καὶ δυστυχήματα, διεδίδοντο τότε. Μία ἐκ τῶν προβόησεων τούτων ἦτο ἡ τοῦ Λέοντος τοῦ Σοφοῦ, εὐρεθείσα πρὸ ὀλίγου ἐν τῷ μοναστηρίῳ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου. Ἦσαν δύο ἀβάκια διηρημένα εἰς πολλὰς στήλας, ἐξ ὧν ἡ μία περιεῖχε τὴν σειρὰν τῶν Αὐτοκρατόρων, καὶ ἡ ἄλλη τὴν τῶν Πατριαρχῶν μετὰ τὸν Λέοντα· εἰς ἐκάστην δὲ σειρὰν ἔλειπε τὸ ὄνομα τοῦ τελευταίου Πατριάρχου· εἰς τοὺς εἰς τὴν Σύβυλλην τοῦ Ἐρυθρέως ἀποδιδομένους χρησμούς ἀναγινώσκειται εἰσέτι ὁ ὄλεθρος τῶν Ἑλλήνων. Ἐκτὸς τῶν προβόησεων τούτων διχόνοιαι καὶ φιλονεικίαι ἐπεκράτουν ἐν τῇ πόλει διὰ τὴν ἔνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν. Τὴν 12 Δεκεμβρίου ἐγένετο κοινὴ λειτουργία ἐν τῇ Ἁγίᾳ Σοφίᾳ τελεσθεῖσα ὑπὸ τοῦ Καρδινάλιου Ἰσιδώρου. Ὁ κληρὸς τῆς Ἀβύλλης, οἱ ἐφημέριοι καὶ διάκονοι ἠκολούθησαν τὸν Αὐτοκράτορα, παρευρεθέντες ἐν τῇ λειτουργίᾳ· ἀλλ' οἱ ἡγούμενοι, ἀρχιμανδρίται καὶ μοναχοὶ διεδήλουν ἐνεργητικῶς τὴν φρίκην αὐτῶν, καὶ συνηνοῦντο μετὰ τοῦ Ἑλληνος Πατριάρχου Γενναδίου, ὅστις ἦτο περιωρισμένος ἐντὸς τοῦ μοναστηρίου τοῦ Παντοκράτορος καὶ ἐχαρακτήριζε

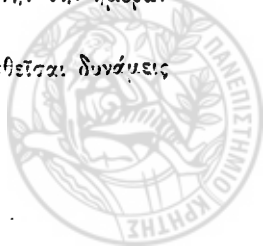
τὸ Ἑνωτικὸν ὡς ἀσεβές. Μετ' αὐτῶν ἤνωτο καὶ ὁ ναύαρχος Λουκάς Νοταρᾶς, ὅστις ἔλεγεν, ὅτι ἐπρωτίμα μᾶλλον νὰ βλέπη νὰ ἄρχη εἰς τὴν πόλιν τὸ *Τουρκικὸν Σαρίκιον* παρὰ τὸ *Λατινικὸν Καλυμμάκιον*. Μετὰ τὴν κοινὴν ταύτην λειτουργίαν ὁ ναὺς ἦτο ἔρημος, καὶ οἱ ἱερεῖς ἤνωοντο νὰ δώσωσι τὰ μυστήρια εἰς τοὺς Ἐνωτικούς· εἰς μάλιστα ἱερεῖς, πρὸς μέγα σκάνδαλον τῶν Πιστῶν, ἐνηγκαλίσθη τὸν Μωαμεθανισμόν.

.....

ΠΟΛΙΟΡΚΙΑ.

Τὴν δὲ Παρασκευὴν μετὰ τὸ πάσχα (6 Ἀπριλίου 1453) ἐφάνη ὁ Μωάμεθ μετὰ τῶν στρατευμάτων αὐτοῦ πρὸ τῆς πόλεως, καὶ στήσας τὴν σκηνὴν του ὀπισθεν τοῦ πρὸς τὴν πύλην Καλιγυριάν λόφου, ἐσκέπασε τὰς πέριξ πεδιάδας, καὶ κρέταζε τὸν στρατὸν αὐτοῦ ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴν Πύλην τῶν ἀνακτόρων μέχρι τῆς Χρυσῆς. Τὸ μεγάλον κανόνιον ἐστήθη κατὰ τῆς πύλης Καλιγυρίας· ἀλλ' ἐπειδὴ ὡς ἐκ τῶν νέων ἐπὶ τοῦ μέρους τούτου ἐπιτειγισμάτων ἀπήντων μεγάλην ἀντίστασιν, ἔφερον αὐτὸ πρὸ τῆς Πύλης τοῦ Ῥωμανοῦ, ἦτις, ὡς εἶπομεν, ὠνομάσθη ἐκ τούτου πύλη τοῦ Μεγάλου Κανονίου. Πλησίον δὲ τοῦ ἐκ χιλίων ὀκτακοσίων λιτρῶν κανονίου τούτου ἐστήθησαν καὶ δύο ἄλλα μικροτέρας ὀκτῆς, διὰ νὰ προετοιμάζωσι τὰ ἀνοίγματα εἰς τὸ τεράστιον τοῦτο κανόνιον. Διὰ νὰ γεμίσωσιν αὐτὸ, ἐχρειαζόντο δύο ὥραι, καὶ δὲν ἦτο δυνατόν νὰ πυροβολήσωσι δι' αὐτοῦ εἰμὴ ἐπτάκις τῆς ἡμέρας, ἐὰν δὲν θεωρηθῆ ὡς βολὴ ἢ πρὸ τῆς Ἡοῦς εἰπτομένη, ὡς σημεῖον ἐπιθέσεως. Διὰ νὰ μεταφέρωσιν αὐτὸ, ἐχρειασθήσαν τεσσαράκοντα ζεύγη βοῶν διὰ νὰ σύρωσιν αὐτὸ, καὶ διακόσιοι ἄνδρες εἰς ἐκάστην τῶν πλευρῶν, διὰ νὰ διατηρῶσιν αὐτὸ εἰς ἰσοσταθμίαν πεντήκοντα ξυλουργοὶ καὶ διακόσιοι σκαπανεῖς προεπορεύοντο, διὰ νὰ προετοιμάζωσι τὰς ὁδοὺς καὶ γεφύρας. Διὰ νὰ μεταφέρωσιν αὐτὸ ἀπὸ Ἀδριανουπόλεως εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐχρειασθήσαν δύο μῆνας, ἐνῶ ἡ ἀπόστασις εἶναι δύο μόνον ἡμερῶν. Τὸ κανόνιον τοῦτο συντριβὴν μετὰ ταῦτα κατεκερμάτισε τὸν Ὁρβάν, ὅστις ἔχυσεν αὐτὸ ὁ δὲ Σουλτάνος, τοσοῦτον ἐλυπήθη, ὥστε διέκοψεν ἐκείνην τὴν ἡμέραν τὴν μάχην.

Ὅλοι αἱ κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως συναθροισθεῖσαι δυνάμεις

τῶν Τούρκων τῆς ἕρᾶς καὶ τῆς θαλάσσης ἀνέβαινον εἰς 300,000· εἰς αὐτῶν δὲ ἑκατὸν χιλιάδες ἰππέων ἐτάχθησαν ὕψισθεν τοῦ στρατοπέδου· ἑκατὸν χιλιάδες πολεμισταὶ ἐτέθησαν εἰς τὴν δεξιάν πτέρυγα, ἐκτεινομένην μέχρι τῆς Χρυσῆς Πύλης, καὶ πεντήκοντα εἰς τὴν ἀριστεράν, ρηθάνουσαν μέχρι τοῦ ἀνακτόρου τῶν Βλαχερνῶν. Ὁ Σουλτάνος ἔμεινεν εἰς τὸ μέσον μετὰ δεκαπέντε χιλιάδων Γενιτσάρων, ὁ δὲ Σαγανὸς, εἰς τῶν Πασσάδων του, μετὰ τινων χιλιάδων κατέλαβε τὸν ὕψισθεν τοῦ Γαλατᾶ λόφον καὶ τὰ ἄντικρυ τοῦ λιμένος ὑψώματα. Ὁ δὲ στόλος, τὸν ὁποῖον ὁ νύκταρχος Βαλταζογλῆς, ἀρνησίθηρτος Βούλγαρος, ἐξήρτησεν ἐν τῷ μικρῷ κόλπῳ τοῦ Βοσπόρου, συνίστατο ἀπὸ δεκαοκτῶ τριήρεις, ἀπὸ τεσσαράκοντα διήρεις, ἀπὸ εἴκοσι φορτηγὰ καὶ τριακόσια περίπου μικρὰ πλοῖα, τὸ ὅλον ἀπὸ τετρακόσια εἴκοσι πλοῖα.

Οἱ δὲ ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Αὐτοκράτορος Ἕλληνες μαχηταί, κατὰ τὴν κατάστασιν, τὴν συνταχθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Πρωτοβεστιαρίου Φραντσῆ ἐν καιρῷ τῆς πολιορκίας, δὲν ἦσαν περισσότεροι τῶν τεσσάρων χιλιάδων ἐνεακοσίων ἐξήκοντα τριῶν, εἰς τοὺς ὁποίους πρέπει νὰ προστεθῶσι δύο χιλιάδες ξένοι, καὶ πεντακόσιοι Γενοὺνήσιοι ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ εὐπατρίδου Ἰωάννου Ἰουστινιανοῦ· αἱ δὲ κατὰ θάλασσαν δυνάμεις αὐτῶν συνίσταντο ἐκ τριῶν πολεμικῶν πλοίων Γενοουνησιακῶν, ἐνὸς Ἰσπανικοῦ, ἐνὸς Γαλλικοῦ, τριῶν Κρητικῶν, ἐνὸς ἐκ τῆς Χάνδακος καὶ τῶν ἄλλων δύο ἐκ Κυδωνιῶν, καὶ τριῶν Βενετικῶν ἐμπορικῶν μεγάλων, καλουμένων γαλεῶν. Καὶ κατὰ τὸ πυροβολικὸν δὲν ἦσαν καλλίτερα ἐφωδιασμένοι· ἀλλὰ δὲν ἔπρεπε νὰ λυπῶνται, διότι δὲν εἶχον ν' ἀντιτάξωσιν εἰς τὸ τεράστιον κανόνιον τῆς αὐτῆς ὀλκῆς κανόνια, καθόσον τὰ ἴδια ὄντα ἑκατὸν πεντήκοντα κανταριῶν ἦσαν πολὺ βχερά διὰ τὰ τείχη τῆς πόλεως, τὰ ὁποῖα εἰς πᾶσαν ἐκπυροσκόπησιν ἐκλονίζοντο καὶ ἐβλάπτοντο ἐκ τοῦ κρότου.

Εἰς τοὺς Τούρκους ἐκτὸς τοῦ τεραστίου κανονίου καὶ τῶν ἄλλων δύο ὑπῆρχε καὶ μέγας ἀριθμὸς κανονίων μεσαίας καὶ ἀδυνάτου ὀλκῆς, τὰ ὁποῖα ἐτέθησαν ἀπὸ τῆς Ξυλίνης πύλης μέχρι τῆς Χρυσῆς. Δεκατέσσαρα δὲ κανονοστάσια ἐκεραυνοδόλουν τὴν πόλιν, ἐνῶ αἱ βαλίστραι ἐβρίσκον βροχηδὸν τὰ ἀκόντια καὶ τὰ βέλη. Ὑπὸ τὴν σέπκην στοᾶς κατεσκευασμένης ὑπὸ δερμάτων λευκοῦ καὶ ἐρυθροῦ χρώματος, ἐλθόντες οἱ ἐχθροὶ μέχρι τῆς τάφρου τοῦ φρουρίου, ἦνοιξον

τρίπας εἰς τὸ πρῶτον τεῖχος καὶ ἔβλαπτον πολὺ τοὺς Ἕλληνας. Κατέσχευασι τέσσαρας πύργους ὑψηλοῦς ἐπὶ τροχῶν καὶ μίαν μεγάλην μηχανὴν τῆς πολιορκίας, τὴν ὁποίαν οἱ Ἕλληνες ὀνομάζουσι Ἐλέπολιν. Ἡ μηχανὴ αὕτη ἦτο ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν περιβεβλημένη ὑπὸ τριπλῶν δερμάτων βοῶν, ἐπὶ δὲ τοῦ ἀνωτάτου πατώματος ἔφερε πύργους καὶ παραπετάσματα, τὰ ὁποῖα προσφύλαττον τοὺς ἐπιτιθεμένους καὶ ἐκινεῖτο διὰ πολυαριθμῶν τροχῶν. Τρεῖς πύλαι ἤνοιγον πρὸς τὸ μέρος τῆς τάφρου· τὸ ἐσωτερικὸν ἐγεμίσθη ἐκ ξύλων καὶ δερμάτων πρὸς ἔγχωσιν αὐτῆς, καὶ διὰ τοῦ ἄκρου πατώματος καταβιάζοντο αἱ ἀνασπασταὶ γέφυραι, φθάνουσαι εἰς τὸ αὐτὸ πάτωμα τοῦ πύργου τῆς πόλεως. Οἱ Ἕλληνες ὅμως, ἂν καὶ ὀλίγοι, ἀνθίσταντο γενναίως κατὰ τῶν ἐφορμῶντων βροχάρων καὶ ἐκρήμιζον αὐτοὺς ἀπὸ τὰ τεῖχη μετ' αἰσχύνης. Ἐγεμίζον διὰ νυκτὸς μετὰ μεγάλης ταχύτητος τὰ ξύλα καὶ βαγενίων γεμάτων ἀπὸ χύμα καὶ ἀπέβαλλον τοὺς ὑπονομοποιούς διὰ τοῦ ὕγρου πυρός. Διὰ τῶν ὕγρων φλογῶν ἠδυνήθησαν οἱ Ἕλληνες ἐν μιᾷ νυκτὶ νὰ πυρπολήτωσι τὴν μεγάλην Ἐλέπολιν καὶ τὰς ἄλλας μηχανάς. Ὁ Μωάμεθ ἰδὼν τὴν πυρπολήσιν τῆς Ἐλεπόλεως καὶ τῶν ἄλλων μηχανῶν ὠρκίσθη, ὅτι ἐὰν καὶ αἱ 37,000 τῶν προσηπτῶν προέλεγον εἰς αὐτὸν τοῦτο ποτὲ δὲν ἤθελε τὸ πιστεῦσαι.

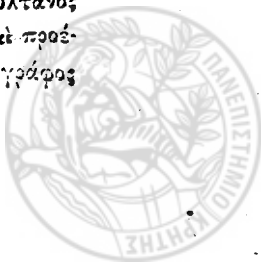
Τὴν 15 Ἀπριλίου 1453 ἐξεληθὼν ὁ Τουρκικὸς στόλος ἠγχυροβόλησεν ἐπὶ τοῦ μέρους τῆς Εὐρωπαϊκῆς ἀκτῆς πλησίον τοῦ Διπλοκιογίου, ἡδὴ ὀνομαζομένου Βεσίκτασι. Μετὰ τινὰς δὲ ἡμέρας ἐφάνησαν εἰς τὴν Ἡροποντίδα ἐν πολεμικῶν Αὐτοκρατορικῶν πλοίων καὶ τέσσαρα Γενουησιακὰ, ἅτινα εἶχον ἐμποδισθῆ ἕνεκα τῶν ἀνέμων εἰς Χίον. Μέρους τοῦ Τουρκικοῦ στόλου ἐξ ἑκατὸν πλοίων ἐτάχθη ἔμπροσθεν τοῦ λιμένος διὰ νὰ ἐμποδίσῃ εἰς τὰ πέντε πλοῖα τὴν ἐν τῷ λιμένι εἰσοδον. Ὁ οὐρανὸς ἦτο αἰθριος καὶ ἡ θάλασσα γαλήνιος. Τὰ τεῖχη τῆς πόλεως ἐκαλύπτοντο ἀπὸ θεατὰς, καὶ ὁ Σουλτάνος ἔφιππος ἐθεώρει τὰς προετοιμασίας τῆς ναυμαχίας. Χάλαζα βελῶν καὶ βροχὴ πυρὸς ἐπιπτεν ἄνωθεν τῶν Χριστιανικῶν πλοίων κατὰ τῶν Τουρκικῶν, ὧν τὰ χεῖλη ἦσαν χαμηλότερα, καὶ τὰ ὁποῖα καίτοι τοιαῦτα ὄντα ἠθέλησαν νὰ κυριεύσωσι τὸ Αὐτοκρατορικὸν πλοῖον. Χύτραι πλήρεις καυστικῶν ὑλῶν ἔβαλον τὸ πῦρ εἰς τὰς ἐκρῆτσεις τῶν ἐφορμῶντων Τουρκικῶν πλοίων, καὶ ὄγχοι πέτραιοι, ῥιπτόμενοι,

ἐβύθιζον αὐτά. Ὁ Αὐτοκρατορικός πλοίαρχος Φληκτανέλλος ἐμάχετο ὡς λέων· ἐπίσης καὶ οἱ Γενουήνσιοι, Κατανέος, Νοβάρης καὶ Βαλανάρης. Ἡ θάλασσα ἐσκαπιάσθη ἀπὸ ἀκόντικα, τὰ ὅποια ἐμποδίζον τὴν κίνησιν τῶν Τουρκικῶν πλοίων· πολλὰ δὲ ἐξ αὐτῶν, συγκρουσθέντα μεταξὺ τῶν, κηλύθησαν, καὶ δύο ἐπυροπολήθησαν.

Τότε ὁ Μωάμεθ ἐμπνεύς γενόμενος καὶ ἀφρίζων ἀπὸ θυμῶν, ἐμπήγει τὰ πτερινιστήρια ἐντὸς τῶν πλευρῶν τοῦ ἵππου καὶ ὄρμη εἰς τὴν θάλασσαν, διὰ νὰ φθάσῃ εἰς τὸν στόλον καὶ ἀνακτήσῃ τὴν νίκην, οἱ δὲ περὶ αὐτὸν Πασσάδες ἠκολούθησαν τὸ παράδειγμα αὐτοῦ. Ὅλοι ἐβράχυσαν ἐκ τῶν ὑδάτων· οἱ δὲ ναῦται, οἵτινες δὲν ἀπειχον πλέον μιᾶς βολῆς πέτρας, ἀνενώσων τὴν μάχην, ἀλλ' εἰς μάτην, διότι τὰ Χριστιανικὰ πλοία πλησίον διήλθον διὰ μέσου τῶν Τουρκικῶν καὶ εἰσῆλθον εἰς τὸν λιμένα καὶ ἐκλείσθησαν ἐντὸς αὐτοῦ διὰ τῆς σιδηρᾶς ἀλύσεως. Ἡ φθορὰ τῶν Τούρκων ἦτο μεγάλη καὶ ἡ αἰσχύνη μεταγαλιετέρη. Ὁ Μωάμεθ ἠθέλησε νὰ πασσαλώσῃ τὸν Βαλταπογλῆν, εἰς τὴν ἀνανδρίαν τοῦ ὁποίου ἀπέδιδε τὴν ἤτταν, ἀλλὰ τῇ παρακλήσει τῶν Γενιτσάρων ἐγάρισε μὲν εἰς αὐτὸν τὴν ζωὴν, ἠθέλησεν ὅμως νὰ ἐκτελέσῃ ὁ ἴδιος τὴν τιμωρίαν αὐτοῦ. Τέσσαρες δοῦλοι ἔβαλον αὐτὸν ἐκτάδην, ὁ δὲ Σουλτάνος ἔδωκεν εἰς αὐτὸν ἑκατὸν βραβδισμοὺς διὰ τοῦ βαρέως ῥοπαλοῦ του, προξενήσας εἰς αὐτὸν πολλὰς πληγὰς· Ἀσάθης δὲ τις διὰ λίθου συνέτριψε τὴν παρεϊάν του καὶ ἐξώρμηε τὸν ὀφθαλμὸν αὐτοῦ. Τοιοῦτοτρόπως ἐνέδωκεν εἰς τὰς παρακλήσεις τῶν Γενιτσάρων καὶ ἐγάρισεν εἰς αὐτὸν τὴν ζωὴν. Ἐκτοτε καὶ μετὰ τὴν συμφορὰν τοῦ Ἀργιναυάρχου τῆς Ὀθωμανικῆς Μοναρχίας ἐγεννήθη ἡ ἰδέα, πιστευθεῖσα ἔπειτα ὑπὸ τῶν Τούρκων, «ὅτι ὁ Θεὸς ἔδωκεν εἰς αὐτοὺς τὸ κράτος τῆς γῆς, ἀλλὰ τὸ τῆς θαλάσσης ἀρῆκεν εἰς τοὺς Χριστιανούς.»

Μετὰ τὴν ναυμαχίαν ταύτην ὁ Χαλίλ Πασσάς, φίλος ὢν τῶν Ἑλλήνων, προέτρεψε τὸν Σουλτάνον εἰς εἰρήνην, ἀλλ' ἡ γνώμη του ἐπολεμήθη ὑπὸ τοῦ Σαγχανὸ καὶ ἄλλων Πασσάδων. Εἰς Συμβούλιον, συγκροτηθὲν μετὰ τὴν ναυμαχίαν, ἀπερῆνθησαν ὅλοι ὑπὲρ τῆς ἐξακολούθησως τῆς πολιορκίας· ἀλλ' ἔταν ὁ Σουλτάνος ἠρώτησε πῶς θέλουσι κόψει τὴν ἄλυσον τοῦ λιμένος, ὅλοι ἔμειναν ἄφωνοι. Ὁ Σουλτάνος ἔμοιβε ἔκοψε τὴν ἀπορίαν ταύτην διὰ τολμηρᾶς ἀποφάσεως καὶ προέτανε νὰ φέρωσι διὰ ξηρᾶς πλοῖα ἐντὸς τοῦ λιμένος. Ὁ ἱστοριογράφος

Φραντσῆς λέγει, ὅτι ἰσως εἰς τοῦτο ἐμιμήθη τὸν Καίσαρα Αὐγουστον, ὅστις μὴ δυνηθεὶς νὰ πλεύσῃ περὶ τὴν Πελοπόννησον διὰ τὸν σάλον τῆς θαλάσσης, ὅτε ἐπολέμει πρὸς τὸν Ἀντώνιον καὶ τὴν Κλεοπάτραν, μετεβίβασε τὰ πλοῖα διὰ τοῦ ἰσθμοῦ τῆς Κορίνθου ἀπὸ τὴν Δυτικὴν θάλασσαν εἰς τὸ Αἰγαῖον πέλαγος. Ἀλλὰ τοιοῦτόν τι εἶχον πράξει καὶ οἱ Σταυροφόροι εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Νικαίας, μεταβίβασαντες πλοῖά τινα ἐκ τοῦ Ἀσκανίου κόλπου μέχρι τῆς λίμνης τῆς Νικαίας, καὶ διατρέξαντες ἀπόστασιν τριῶν λευγῶν· τοῦτο δ' ἐφάνη πρᾶγμα ἀνήκουστον εἰς τοὺς συγχρόνους ἱστοριογράφους καὶ ἐπροξένησεν εἰς αὐτοῦς τὸν αὐτὸν θαυμασμόν, τὸν ὁποῖον ἐπροξένησεν ἡ ἐπιχείρησις τοῦ Μωάμεθ εἰς τοὺς Ὀθωμανοὺς συγγραφεῖς. Αὕτη ὄθεν ἦτο ἡ περίστασις, ἣτις ἔδωκεν εἰς τὸν Σουλτάνον τὴν ἰδέαν νὰ μεταβιβάσῃ διὰ ξηρᾶς τὸν στόλον ἀπὸ τὸ Βεσίκτασι, ὅπου ἦτο ἠγχυροβολημένος, ἐντὸς τοῦ Κερατίου κόλπου. Ὁ Μωάμεθ διέταξε νὰ κατασκευάσωσιν ὁδὸν ἐκ σανίδων ἀπὸ τοῦ Βεσίκτασι ἕως τοῦ Κερατίου κόλπου, ὅστις ἀπέιχε δύο μόνον μικρὰς λεύγας, καὶ νὰ ἀλείψωσι τὰς σανίδας ταύτας μὲ λίπος βοῶν καὶ προβάτων διὰ νὰ ὀλισθαίνωσιν εὐκολώτερον τὰ πλοῖα. Πλέον τῶν ἑβδομήκοντα πλοίων μεταβιβάσθησαν ἐν τῷ διαστήματι μιᾶς νυκτὸς ἀπὸ τοῦ Βοσπόρου ἐντὸς τοῦ λιμένος· ἕκαστον τῶν πλοίων τούτων εἶχε τὸν πλοίαρχόν του ἐπὶ τῆς πρύμνης καὶ τὸν ναύκληρον ἐπὶ τῆς πύρας, τὰ δὲ πανία ἀνεωγμένα διὰ νὰ βοηθῶνται ἀπὸ τὸν ἄνεμον. Τὰ τύμπανα ἐκτύπων καὶ αἱ σάλπιγγες ἤχουν, ἡ δὲ ἡμέρα ἀνατείλασα ἀνεκάλυψεν εἰς τοὺς ἐκπλήκτους πολιορκουμένους ἐντὸς τοῦ λιμένος Τουρκικὸν στόλον ὑπὸ πλέον τῶν ἑβδομήκοντα πλοίων συγκεῖμενον, ὅστις ἐφαίνετο, ὅτι ἐπέσεν ἄνωθεν καὶ διὰ μιᾶς ἐντὸς τοῦ λιμένος αὐτῶν.

Ὁ Ἰωάννης Ἰουστινιανὸς ἀπεφάσισε πάραυτα νὰ πυρπολήσῃ τὸν Τουρκικὸν στόλον τὴν ἐπομένην νύκτα, ἀλλὰ τὸ σχέδιον ἐπροδόθη εἰς τοὺς Τούρκους ὑπὸ τῶν Γενοησιῶν τοῦ Γαλατᾶ, οἵτινες διαρκούσης τῆς πολιορκίας, προσποιούμενοι ὅτι εἶναι πιστοὶ, ἐφάνησαν δόλιοι καὶ εἰς τὰ δύο μέρη. Πλησιάζαντος τοῦ Ἰουστινιανοῦ τὸν ἐχθρικὸν στόλον μεταξὺ τοῦ σκότους, οἱ Τούρκοι προσμένοντες τὴν στιγμὴν ἐβρίψαν ἕν μέγα κανόνιον, τὸ ὁποῖον κατεπόντισε τὸ πλοῖον μετὰ τῶν νεανιῶν, οἵτινες ἦσαν ἐντὸς αὐτοῦ. Ὁ Ἰουστινιανὸς μόλις ἠδυνήθη νὰ σωθῇ, οἱ δὲ Τούρκοι ἀφῆκαν μεγάλην φωνὴν νίκης, ἀντηχήσασαν

καθ' ὅλην τὴν πόλιν καὶ τὸν Βόσπορον. Οἱ αἰχμαλωτισθέντες ἐκ τῶν Ἑλλήνων ἐσφάγησαν κατὰ τὴν αὐτὴν νύκτα πρὸ τῶν τειχῶν ἐνώπιον τῶν Ἑλλήνων.

Μετ' ὀλίγον ὁ Μωάμεθ διέταξε νὰ κατασκευασθῇ γέφυρα ἐπὶ τοῦ λιμένος. Βαγένια συνδεδεμένα διὰ σιδηρῶν κρίκων ἐσχημάτιζον δύο γραμμάς ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐκάρφωσαν μεγάλας καὶ στερεὰς σανίδας· ἡ γέφυρα αὕτη εἶχεν ἀρκετὸν πλάτος καὶ ἦτο στερεά· οἱ Τούρκοι ἔθεσαν ἐπ' αὐτῆς στρατιώτας καὶ ἐν κανόνιον, τὰ δὲ Τουρκικὰ πλοῖα ἠγκυροβόλησαν πλησίον αὐτῆς. Οἱ Ἕλληνες πάλιν ἀπεφάσισαν νὰ πυρπολήσωσι καὶ τὴν γέφυραν καὶ τὰ πλοῖα, ἡ δὲ ἐπιχείρησις αὕτη ἀνετέθη εἰς τὸν Βενετὸν Ἰάκωβον Κόκκον. Οὗτος ἔλαβε τρία ταχύπλοα πλοῖα καὶ ἐπ' αὐτῶν ἔθετο τεσσαράκοντα ἐκλεκτοὺς Ἕλληνας καὶ Ἰταλοὺς νεανίας, ἐφοδιάσας αὐτοὺς μὲ ὑγρὸν πῦρ καὶ μὲ ἄλλας φλογιστικὰς ὕλας. Οὗτοι προχωρήσαντες ἄφησαν δύο νέους ἐπὶ τῆς γεφύρας, ὅπως βάλωσιν εἰς αὐτὴν τὸ πῦρ, ἅμα ἡ φλόξ λάμψῃ εἰς τὰ Τουρκικὰ πλοῖα. Ἐπειδὴ ὅμως οἱ φύλακες ἐνόησαν αὐτοὺς, ἐβρίψαν κατ' αὐτῶν μεγάλους λίθους καὶ ἐβύθισαν τὰ πλοῖα ταῦτα. Μία μόνον Τουρκικὴ τριήρης ἐπυρπολήθη, τὸ δὲ ἐπὶ τῆς γεφύρας ἀναφθὲν πῦρ ἐσβέσθη. Οἱ νεανίαι αἰχμαλωτισθέντες ἐσφάγησαν τὴν ἐπομένῃν ἡμέραν ἐνώπιον τῶν Ἑλλήνων. Ὅλη ἡ πόλις ἐθρήνησε τοὺς νεανίας τούτους, ὁ δὲ Αὐτοκράτωρ λυπηθεὶς διέταξε καὶ ἐφόνευσαν ἐπὶ τῶν τειχῶν, ἐνώπιον τῶν Ὀθωμανῶν, ὄλους τοὺς αἰχμαλώτους Τούρκους, οἵτινες ἦσαν περὶ τοὺς διακοσίους πεντήκοντα.

Ὁ Μωάμεθ, θέλων νὰ ἐκδικηθῇ τοὺς Ἕλληνας διὰ τὰς ἀποπειράς, τὰς ὁποίας ἔκαμνον ἵνα πυρπολήσωσι τὸν στόλον αὐτοῦ, διέταξε νὰ θέσωσι κανόνια ἄνωθεν τοῦ Γαλατᾶ, καὶ νὰ πυροβολήσωσι κατὰ τῶν ἐμπροσθεν αὐτοῦ εὑρισκομένων πλοίων Ἑλληνικῶν καὶ Γενουησιακῶν. Ἄφου δὲ ἡ πρώτη βολὴ ἐβύθισεν ἐν ἑκ τῶν πλοίων τούτων, τὰ λοιπὰ κατέφυγον ὑπὸ τὰς οἰκίας τοῦ Γαλατᾶ· οἱ βάρβαροι ὅμως δὲν ἐφείσθησαν τῶν οἰκιῶν, ἀλλὰ πυροβολοῦντες ἐκρήμνισαν πολλὰς αὐτῶν, τὰ πλοῖα ὅμως δὲν ἠδυνήθησαν νὰ βλάψωσιν. Ἐκ τῶν πυροβολισμῶν δὲ τούτων οὐδεὶς ἐφρονεῦθη εἰμὴ μόνον μία γυνή.

Ἐπτὰ ἐβδομάδες παρήλθον, ἀφου οἱ Τούρκοι ἐπολιόρκουν στενῶς τὴν Κωνσταντινούπολιν κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν· πάντοτε δὲ ἀπεκρούοντο καὶ ἐκρημνίζοντο ἐκ τῶν τειχῶν. Ἄλλ' οὐχ ἤττον αἱ

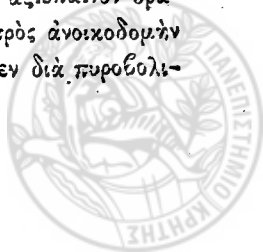
δυνάμεις τῆς πόλεως ἐγίνοντο ἀσθενέστεραι, ἔνεκα τῶν ἐν ταῖς ἐπιθέσεσιν ἀπολλυμένων Χριστιανῶν, ἐνῶ αἱ δυνάμεις τῶν Τούρκων ἐπολλαπλασιαζόντο προσερχομένων πολλῶν νεήλυδων ἐπ' ἐλπίδι λαφυραγωγίας. Τρεῖς Πύργοι ἀνετράπησαν, πλατὺ ῥήγμα ἠνοιχθη πλησίον τῆς πύλης τοῦ Ἁγίου Ῥωμανοῦ, ἡ δὲ τάφος ἦτο γεμισμένη ἐκ τῶν πιπτόντων ἐρείπιων. Ὁ Σουλτάνος ἔστειλε τὴν 20 Μαΐου τὸν γαμβρὸν αὐτοῦ Ἰσφενδιάρογλον καὶ προέτεινεν εἰς τὸν Αὐτοκράτορα νὰ παραδώσῃ τὴν πόλιν καὶ νὰ ἀναχωρήσῃ ἀνενοχλήτως εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ νὰ ἄρχῃ ἐκεῖ· οὕτω δὲ νὰ ἀποφύγωσιν οἱ κάτοικοι τὴν αἰχμαλωσίαν. Ὁ Αὐτοκράτωρ ὅμως Κωνσταντῖνος βλέπων τὴν ψυχρότητα τῶν Δυτικῶν ἡγεμόνων καὶ γνωρίζων, ὅτι ἐκτὸς τῆς ἀτιμίας τίποτε ἄλλο δὲν ἤθελε κερδίσει, ἀπεφάσισε νὰ ἐνταφιασθῇ μᾶλλον ὑπὸ τὰ ἐρείπια τῆς πόλεως, παρὰ ζῶν νὰ ἴδῃ τὴν πόλιν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν Τούρκων· ὅθεν ἀπέβαλεν ὑπερηφάνως τὸ πρόβλημα τοῦ βαρβάρου.

ΤΑ ΠΡΟ ΤΗΣ ΕΦΘΟΥ.

Μαθὼν τοῦτο ὁ Μωάμεθ ἐκήρυξεν εἰς τὸ στρατόπεδον τὴν 24 Μαΐου 1453 τὴν κατὰ τῆς πόλεως ἐκ τῆς ξηρᾶς καὶ θαλάσσης γενικὴν ἐφοδὸν διὰ τὴν 29 τοῦ αὐτοῦ μηνός. Συνήθροισε τοὺς ἀρχηγοὺς τοῦ στρατοῦ καὶ ὑπεσχέθη εἰς αὐτοὺς δι' ὄρκου τὴν διαρπαγὴν τῆς πόλεως, ἐπιφυλάξας μόνον δι' ἑαυτὸν τὰ τείχη καὶ τὰ κτίρια αὐτῆς. Οἱ διοικηταὶ τῶν Γενιτσάρων ἐγγυήθησαν ἐπ' ὀνόματι τῶν στρατιωτῶν τὴν νίκην, καὶ παρεκάλεσαν αὐτὸν νὰ ἐλευθερώσῃ τοὺς ἐν τῇ ἀνωτέρω ῥηθείᾳ ναυμαχίᾳ πεφυλακισμένους συντρόφους των. Ὁ Σουλτάνος ἀπέδωκεν αὐτοὺς, καὶ ὅλη ἡ στρατιὰ ἐκυρεύθη ἀπὸ χάραν ἀναλογιζομένη τὴν προσεχῆ ἄλωσιν.

Οἱ Ἕλληνες μαθόντες τὴν ἀπόφασιν ταύτην τοῦ Σουλτάνου ἠτοίμαζόντο πρὸς ἄμυναν, ἐπεσκεύασαν τὰ τείχη τὰ πλησίον τῆς πύλης τοῦ Ἁγίου Ῥωμανοῦ, τὰ ὁποῖα εἶχον κρημνισθῆ ἐκ τῶν κανονοβολισμῶν, καὶ ὠχώρωσάν ἀσφαλέστερον τὰ τρωτὰ μέρη τῆς πόλεως. Ὁ Ἰωάννης Ἰουστινιανὸς δειξὰς κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας ἀξέπαινον δραστηριότητα καὶ ἀνδρίαν, οὐχὶ μόνον κατεγίνετο πρὸς ἀνοικοδομὴν τῶν τειχῶν, ἀλλὰ προσβάλλων τὸν ἐχθρὸν ἢ μακροῦθεν διὰ πυροβολι-

σμών ἢ πλησίον διὰ τοῦ ξίφους ἐθαυμάζετο ὄφ' ὅλων καὶ ἀπεκαλείτο σωτὴρ τῆς πόλεως. Οὗτος στείλας ἐζήτησεν ἀπὸ τὸν Λουκᾶν Νοταρᾶν, διοικητὴν τῶν Ἑλληνικῶν στρατευμάτων, τοποθετημένον πρὸς τὸ μέρος τοῦ λιμένος, πυροβόλα τινὰ τῶν ὁποίων τὸ μέρος τοῦ λιμένος δὲν εἶχεν ἀνάγκην, διὰ νὰ ἐξασφαλίσῃ περισσότερον τὸ μέρος τοῦ Ἁγίου Ῥωμανοῦ. οὗτος ὅμως ἠρνήθη ταῦτα, καὶ διὰ τοῦτο ἦλθον εἰς λόγους καὶ ὕβρεις· ὁ Ἰουστινιανὸς ἀπεκάλεσε τὸν Νοταρᾶν ἐπίβουλον καὶ προδότην τῆς Πατρίδος, ὁ δὲ Νοταρᾶς ἀπέδωκεν εἰς αὐτὸν ἄλλας ὕβρεις. Ὁ Αὐτοκράτωρ ὅμως, μαθὼν τοῦτο, ἐκάλεσεν αὐτοὺς κατ' ἰδίαν καὶ εἶπεν εἰς αὐτούς· «Ἄδελφοί, πύσκατε παρκαλῶ τοὺς διαπληκτισμοὺς δι' ἀγάπην Θεοῦ· ἀρκεῖ εἰς ἡμᾶς ὁ ἔξωθεν κίνδυνος.» Εἰρηνεύσας δὲ αὐτοὺς οὕτως ὁ Αὐτοκράτωρ, ἀπέστειλεν ἕκαστον εἰς τὴν θέσιν αὐτοῦ. Ὁ Σουλτάνος, βλέπων τὴν ἀνδρίαν τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ἀπεπειράθη νὰ διαφθείρῃ αὐτὸν μετὰ δῶρα, ἀλλ' οὗτος ἀπέρριψεν ὑπερηφάνως τὰς προτάσεις ταύτας τοῦ Σουλτάνου.

Εἰς τὴν πόλιν τοῦ Ἁγίου Ῥωμανοῦ, ὅπου ἐγένετο ἢ πρὸς ἐπίθεσιν συγκέντρωσις τοῦ Τουρκικοῦ στρατοῦ, καὶ ἦτο φόβος, ὅτι πεισματωδестаτὴ μάχη ἤθελε συγκροτηθῆ, ἐτοποθετήθη ὁ ἴδιος Αὐτοκράτωρ, ἔχων πλησίον τοῦ Ἰουστινιανὸν καὶ τοὺς πεντακοσίους ἐκλεκτοὺς αὐτοῦ Γενουκηνσίους μετὰ τοῦ Δὸν Φραγκίσκου τῆς Τολεδῆς. Ἡ πόλις Μυρίανεδος ὑπερασπίσθη ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν Παύλου καὶ Ἀντωνίου Τροΐλου Βογιάρδου, οἵτινες ἀντέκρουσαν γενναίως τὸν ἐχθρόν. Εἰς τὴν πόλιν Καλιγαρίαν ἐτοποθετήθησαν ὁ ἐκ Καρύστου Θεόδωρος, τοξότης ἐπιτήδειος, καὶ ἀνὴρ πολεμικώτατος καὶ ἀνδρείος, καὶ ὁ Ἰωάννης Γερμανός, πυροβολιστὴς ἐμπειρότατος. Ἄπαν τὸ πέραν τῆς γραμμῆς ἀπὸ τὴν πόλιν τοῦ Κυνηγίου ἕως τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Δημητρίου ἐνεπιστεύθη εἰς τὸν Ῥώσον Καρδινάλιον Ἰσιδώρον. Τὸ Αὐτοκρατορικὸν ἀνάκτορον τῶν Βλαχερνῶν κατελήφθη ὑπὸ τοῦ Βενετοῦ Βατλοῦ Ἰερωνύμου Μινώτου. Ὁ δὲ Ἰταλὸς Ἰερωνύμος καὶ ὁ Γενουήσιος πλοίαρχος Λεονάρδος Λαγκάσκος ὑπερασπίσθησαν τὴν Εὐλίην Πύλιν καὶ τὸν πύργον τοῦ Ἀνέμ. Ὅλον τὸ λοιπὸν τῆς γραμμῆς πρὸς τὸ μέρος τοῦ λιμένος ἦτο ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Ἀρχιναύαρχου Νοταρᾶ. Μεταξὺ τοῦ ἄκρου τῆς Ἀκροπόλεως καὶ τοῦ ὄρους ἦτο ὁ Γαβριὴλ Τρεβισανός μετὰ τετρακοσίων εὐγενῶν Βενετῶν, ὁ δὲ Ἀνδρέας Δίνος ἔμενε μετὰ τῶν τριηρῶν πρὸ τῆς εἰσόδου τοῦ λιμένος. Ὁ Ἰσπανός

Πρόξενος Πέτρος Ιουλιανὸς ἤρχεν ἐπὶ τῶν θαλασσίων ἐχυρωμάτων ἀπὸ τὸ ἀνάκτορον Βουκόλιον μέχρι Κοντοσκαλίου. Ὁ δὲ Βενετὸς Κονταρένος ὑπερασπιζέτο τὸ διάστημα, ὑπερ ἐκτείνεται ἀπὸ τὴν Χρυσὴν Πύλην ἕως τὰ Ψωμαθιά. Τὸ ἐντὸς τῆς Χρυσῆς Πύλης μέρος τῆς γραμμῆς καὶ τὸ ἀνάκτορον τῶν Πηγῶν, ἐνεπιστεύθη εἰς τὴν φύλαξιν τοῦ εὐγενεῦς Γενονησίου Μζαυρικίου Κατανέου, τοῦ ποτὲ ἀριστεύσαντος εἰς τὴν ἐν τῇ εἰσόδῳ τοῦ λιμένος ναυμαχίαν. Ὁ πεπαιδευμένος Ἕλλην Θεόφιλος Παλαιολόγος ἐτάχθη μεταξὺ τῆς πύλης Σηλυμβρίας καὶ τοῦ Ἁγίου Ῥωμανοῦ. Ὁ δὲ Δημήτριος Παλαιολόγος καὶ ὁ Νικόλαος Γουδέλης ἦσαν ἐπιφορτισμένοι νὰ ἐπιτηρῶσιν ἐφ' ἀπάντων τῶν μερῶν καὶ νὰ δίδωσι βοήθειαν, ὅπου ἤθελε παρουσιασθῆ ἀνάγκη.

Τούτων δ' οὕτως ἐχόντων, διεδόθη ψευδῆς φήμη εἰς τὸ Τουρκικὸν στρατόπεδον, ὅτι στόλος ἐξ Ἰταλίας καὶ ὁ βασιλεὺς τῶν Οὐγγρων μετὰ πολυαριθμοῦ στρατοῦ ἤρχοντο πρὸς βοήθειαν τῶν Ἑλλήνων· μετὰ τῆς φήμης δὲ ταύτης διεσπάρη καὶ πανικὸς φόβος εἰς τὸ ἐχθρικὸν στρατόπεδον, πιθανὸν ἴσως διὰ τῶν τεχνασμάτων τοῦ Χαλίλ Πασσᾶ, ὅστις, φίλος ὢν τῶν Ἑλλήνων, ἦτο ἐναντίος εἰς τὴν ἐξακολούθησιν τῆς πολιορκίας. Οἱ Τοῦρκοι ἀκούσαντες, ὅτι ἤρχοντο βοήθειαι εἰς τοὺς Ἕλληνας, ὠργίζοντο καὶ κατηρῶντο τὸν Σουλτάνον, λέγοντες ὅτι αὐτὸς θέλει ἀφανίσει τὸ γένος αὐτῶν, διότι ἐπιχειρεῖ ἀδύνατα πράγματα. Ὁ Σουλτάνος βλέπων ταῦτα ἐλυπεῖτο, φοβούμενος μήπως τῇ βοηθείᾳ τῶν Δυτικῶν ἡγεμόνων ἐξολοθρευθῆ ὁ πολιορκῶν τὴν πόλιν στρατός· θεωρῶν δ' ὅτι ἐπὶ δύο σχεδὸν μῆνας δὲν ἠδυνήθη νὰ πράξῃ τι κατὰ τῆς πόλεως, οἱ δὲ ἐπιτιθέμενοι ἐκρημνίζοντο ἐκ τῶν τειχῶν ἢ ἐφρονέοντο ἢ ἀπεδιώκοντο, κατελήφθη ὑπὸ ἀθυμίας· ἔτι δὲ περισσώτερον ἠθύμει ἐκ τοῦ ἐπομένου περιστατικοῦ. Ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς πολιορκίας ἐφαίνετο ἐκ τοῦ Τουρκικοῦ στρατοπέδου νεφέλη φωτεινὴ, ἣτις καταβαίνουσα ἐξ οὐρανοῦ ἐν καιρῷ νυκτὸς ἐφηπλοῦτο ἄνωθεν τῆς πόλεως. Οἱ Τοῦρκοι ἰδόντες τὸ φῶς τοῦτο τὸ πρῶτον, ἔλεγον, ὅτι ὁ Θεὸς ὠργίσθη κατὰ τῶν Χριστιανῶν, καὶ ἐξέριψε πῦρ ὅπως κατακαύσῃ αὐτούς. Βλέποντες ὁμως ὅτι τὸ μὲν φῶς κατήρχετο πάντοτε χωρὶς νὰ βλάβῃ τὸς Χριστιανούς, οὗτοι δὲ πάντοτε ἀπεκρούοντο καὶ ἐκρημνίζοντο ἐκ τῶν τειχῶν, μετέβαλλον ἰδέαν καὶ ἔλεγον, ὅτι ὁ Θεὸς μάχεται ὑπὲρ τῶν Χριστιανῶν, καὶ ὅτι οὗτοι δὲν δύνανται νὰ πράξωσιν οὐδὲν ἄνευ θελήματος αὐτοῦ. Ἐνῶν δὲ ὁ Σουλ-

τάνος καὶ ὅλη ἡ στρατιὰ τῶν βαρβάρων εὐρίσκετο εἰς ἀθυμίαν, αἴφνης ἐφάνη τὸ φῶς ἐκεῖνο καταβαίνειν ἐξ οὐρανοῦ, ἀλλὰ δὲν ἐξηπλώθη, ὡς συνήθως, ἐφ' ὅλης τῆς πόλεως, ἀλλὰ βίβαν στυγεράς τινας ἀκτίννας ἐπὶ τοῦ θόλου τῆς Ἁγίας Σοφίας ἐγένετο ἄφαντον. Ὁ Σουλτάνος καὶ ὅλος ὁ στρατὸς ἰδόντες τοῦτο ἐχάρησαν καὶ ἔλεγον, ὅτι ἤδη ἐγκατέλειπεν αὐτοὺς ὁ Θεός. Οἱ δὲ Ἕλληνες ἐξηγοῦντες τὸ σημεῖον τοῦτο, ἔλεγον, ὅτι προμηνύει εἰς αὐτοὺς δάκρυα, ἄφρευκτον αἱματοχυσίαν, δεσμὰ καὶ φθοράν. Ταῦτα δὲ ἐγένοντο τὴν ἐσπέραν τῆς 27 Μαΐου.

Ὁ Σουλτάνος διέταξεν, ἵνα ὁ στρατὸς τὴν νύκτα ἐκείνην καὶ τὴν ἐπομένην ἡμέραν μείνωσι νήστεις, νὰ λουσθῶσιν ἐπτάκις καὶ νὰ δεηθῶσι καθαροί, ὅπως νικήσωσι. Πρὸς τούτοις δὲ διέταξε νὰ ἀνάψωσι φανούς καὶ φῶτα καθ' ὅλον τὸ στρατόπεδον καὶ τὸν στόλον. Πέριξ ὅθεν ὄλων τῶν ἐχθρῶν τοῦ Βοσπόρου, τῶν ἐπικειμένων τοῦ Γαλατᾶ λόφων, καὶ καθ' ὅλον τὸν Τουρικὸν στόλον ἀνήφθησαν φῶτα, τῶν ὁποίων ἡ λάμψις ἀντηνάκλα ἕως τὴν Ἀσιατικὴν ἔχθην καὶ τὸ Σκούταρι. Οἱ Χριστιανοὶ βλέποντες ταῦτα ἐφαντάσθησαν, ὅτι χεῖμαῖς πυρὸς διεχύνοντο ἐπὶ τοῦ στόλου καὶ τοῦ στρατοπέδου τῶν Τούρκων· ἀλλ' ἔμαθον μετ' οὐ πολὺ ἐκ τῶν ἀσμάτων καὶ τῶν χορῶν τῶν Δερβισῶν, ὅτι οἱ βάρβαροι ἐπροοιμιάζον τὴν νίκην αὐτῶν. Περὶ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου τῆς 28 τοῦ Μαΐου ὁ Σουλτάνος μετὰ τὸ φαγητὸν, συναθροίσας τοὺς Πασσάδες καὶ ὅλον τὸν στρατὸν αὐτοῦ, ἀπέτεινεν εἰς αὐτοὺς ταῦτα·

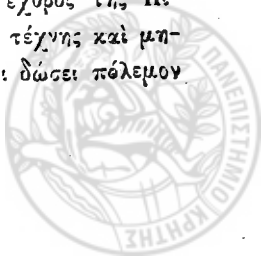
«Ὡς τέκνα ἀγαπητὰ παρὰ τοῦ Μωάμεθ καὶ ἐμοῦ τοῦ δούλου δέομαι καὶ παρακαλῶ ὑμᾶς, ὅπως κάμετε αὐριον ἔργον ἄξιον μνήμης αἰωνίου, καθὼς καὶ οἱ πρὸ ἡμῶν πανταχοῦ ἕως τώρα, ὡς εἶναι φανερὸν, ἔπραξαν. Μετὰ προθυμίας δὲ καὶ γενναιότητος καὶ γενναιοψυχίας νὰ ἀναβῆτε τὰ τείχη μετὰ τῶν κλιμάκων ὡς πτερωτοὶ, καὶ τὴν φήμην, τὴν ὁποίαν, ὡς εἶπομεν, οἱ πρὸ ἡμῶν ἀπέκτησαν νὰ μὴ χάσωμεν, καὶ μάλιστα τώρα, ὁπότε ἦλθεν ἡ ὥρα νὰ αὐξήσωσιν οἱ Χριστιανοὶ πολλαπλασίως.» Εἰπὼν δὲ ἄλλα πολλὰ, ὅπως διεγείρη τὴν γενναιότητα αὐτῶν, προσέθεσε καὶ ταῦτα· «Καὶ ἐὰν ἀπὸ σᾶς ἠφρονευθῶσί τινες καθὼς εἶναι συνήθεια εἰς τοὺς πολέμους, τοῦτο εἶναι γεγραμμένον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτῶν, καθὼς λέγει τὸ Κοράνιον· Τί λέγει ὁ Μωάμεθ; ὅτι ὅστις ἀποθάνει εἰς τὸν πόλεμον θέλει μεταβῆ ὀλόσωμος εἰς τὴν διαμονὴν αὐτοῦ, θέλει λουσθῆ εἰς ὠραιότατα

»λουτρά και θέλει φάγη και θέλει πίνη με τὸν ἴδιον τὸν Μωάμεθ.
 »Ἐνταῦθα δὲ πάλιν, ἐὰν νικήσωμεν, θὰ ἦναι διπλάσιος ὁ μισθός σας;
 »τὸν ὅποιον τώρα ἔχετε· οὗτος ἀρχίζων ἀπὸ τώρα θὰ μαινη μέχρι
 »τέλους τῆς ζωῆς σας. Εἰς τρεῖς ἡμέρας ἢ πόλις ἔλη εἶναι ἰδική σας,
 »καὶ ὅ,τι συλήσῃτε καὶ εὗρητε χρυσὸν ἢ ἄργυρον ἢ φόραμα καὶ αἰχ-
 »μκλώτους ἀνδρας, γυναῖκας, μικροὺς καὶ μεγάλους, οὐδεὶς θὰ δυ-
 »νηθῆ νὰ σᾶς τὰ ζητήσῃ ἢ νὰ σᾶς ἐνοχλήσῃ εἰς οὐδέν.» Ἀφοῦ δὲ ἐτε-
 λείωσε ταῦτα ὠρκίσθη εἰς τὴν βέβηλον αὐτοῦ θρησκείαν νὰ φυλάξῃ
 τὸν ὄρκον αὐτοῦ. Οἱ δὲ Τοῦρκοι, ἀκούσαντες ταῦτα, ἐχάρησαν ὑπερ-
 βολικῶς, καὶ μετὰ μίαν φωνὴν ἀνέκραζαν ὅλοι κατὰ τὴν Τουρκικὴν
 γλῶσσαν· «*Ἄλάχ, Ἄλάχ, Μεζετ βεσουλ Ἄλάχ*· τὸ ὅποιον ἐξηγοῦ-
 μενον δηλοῖ, «ὁ Θεὸς τῶν Θεῶν καὶ ὁ Μωάμεθ ὁ προφήτης.»

Ἐντρομοὶ ἀκροάζονται οἱ πολιορκούμενοι, τὴν φωνὴν ταύτην, ἣτις
 διαχέεται ὡς μέγας ἦχος θαλάσσης. Τὴν ἄλλην λοιπὴν ἡμέραν πό-
 λεμος ἐμελλε νὰ συγκροτηθῆ κατὰ τε ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν.
 Ἀριθμηθέντων τῶν Ἑλλήνων πρὸς τὸ πλῆθος τῶν ἀσεβῶν εὐρέθησαν
 εἰς πρὸς πεντακοσίους βαρβάρους. Ὁ Αὐτοκράτωρ προστάσσει ὅπως
 ἐξέλθωσι μετὰ τῶν σεπτῶν εἰκόνων εἰς λιτανεῖαν ἀρχιερεῖς, ἱερεῖς,
 μοναχοὶ, ἄνδρες, γυναῖκες καὶ παιδιά. Οὗτοι δὲ περιερχόμενοι τὴν
 πόλιν ἐκραζον μετὰ δακρύων, τὸ, *Κύριε ἐλέησον!* καὶ ἰκέτευσον τὸν
 Θεόν, ἵνα μὴ διὰ τὰς ἀμαρτίας αὐτῶν παραδώσῃ αὐτοὺς εἰς χεῖρας
 ἐχθρῶν ἀνόμων καὶ ἀποστατῶν καὶ πονηροτάτων παρὰ πᾶσαν τὴν
 γῆν. Οἱ δὲ ἐν τοῖς ὅπλοις μετὰ δακρύων παρεθάρρουν ἀλλήλους,
 ὅπως ἀνισταθῶσιν ἀνδρείως κατὰ τῶν βαρβάρων ἐν τῇ ὥρᾳ τῆς
 συμπλοχῆς. Ὁ Αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος συγκαλέσας κατὰ τὴν ἔδου-
 νηρὰν ἐκείνην ἑσπέραν τῆς Δευτέρας πάντας τοὺς ἄρχοντας καὶ ἀρ-
 χομένους, καὶ Δημάρχους καὶ ἑκατοντάρχους καὶ ἄλλους προκρίτους
 καὶ στρατιώτας, καὶ ἅπαντα τὸν λαὸν ἐδημηγόρησε πρὸς αὐτοὺς
 τὴν ἐπομένην δημηγορίαν, τὴν ὅποιαν εὐτυχῶς μᾶς διέσωσαν τὰ
 Χρονικὰ τοῦ Φραντσῆ.

«Ἰμεῖς, εὐγενέστατοι ἄρχοντες, καὶ ἐκλαμπρότατοι Δῆμαρχοὶ καὶ
 »στρατηγοὶ, καὶ γενναϊότατοι συστρατιῶται καὶ πᾶς ὁ πιστὸς καὶ
 »τίμιος λαός! Ἠξέμερετε ὅτι ἐφθασεν ἡ ὥρα, καὶ ὁ ἐχθρὸς τῆς Πί-
 »στεως ἡμῶν θέλει στενοχωρήσει ἡμᾶς μετὰ πάσης τέχνης καὶ μη-
 »χανῆς, καὶ μετὰ πάσης δυνάμεως καὶ τέχνης θέλει δώσει πόλεμον

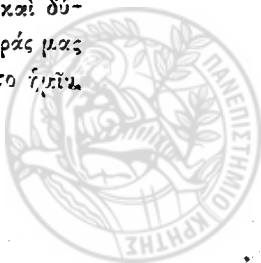

»εἰς ἡμᾶς σφοδρὸν διὰ συμπλοκῆς καὶ συρρέξεως μεγάλης ἐκ τῆς
 »χέρσου καὶ τῆς θαλάσσης, ὅπως, εἰ δυνατὸν, ὡς ὄφρι ἐκχύση τὸ
 »φαρμάκιον καὶ ὡς λέων ἀνήμερος καταπίη ἡμᾶς. Διὰ τοῦτο σᾶς
 »λέγω καὶ σᾶς πρᾶκκλῶ ἵνα στῆτε ἀνδρείως καὶ μετὰ γενναίας
 »ψυχῆς, ὡς πάντοτε ἕως τοῦ νῦν ἐποιήσατε, κατὰ τῶν ἐχθρῶν τῆς
 »Πίστεως ἡμῶν. Ἴδου σᾶς παραδίδω τὴν ἐκλαμπροτάτην καὶ περι-
 »φημον ταύτην Πόλιν, τὴν πατρίδα ἡμῶν καὶ Βασιλεύουσαν τῶν
 »πόλεων! Γνωρίζετε καλῶς, ἀδελφοί, ὅτι διὰ τέσσαρας λόγους, ὀφεί-
 »λομεν πάντες ὁμοφώνως νὰ προτιμήσωμεν τὸν θάνατον ἢ τὴν ζωὴν·
 »πρῶτον μὲν, ὑπὲρ τῆς Πίστεως καὶ εὐσεβείας ἡμῶν· δεύτερον, ὑπὲρ
 »τῆς Πατρίδος· τρίτον ὑπὲρ τοῦ Βασιλέως σας, ὡς χριστοῦ Κυρίου·
 »καὶ τέταρτον ὑπὲρ τῶν συγγενῶν καὶ φίλων ἡμῶν.

»Λοιπὸν, ἀδελφοί, ὑπὲρ ὅποιουδῆποτε τῶν τεσσάρων τούτων, ὀφεί-
 »λομεν ἕως θανάτου νὰ ἀγωνισθῶμεν· καὶ τῷ μᾶλλον, καθόσον,
 »ὡς ἐναργῶς βλέπετε, μέλλομεν νὰ στερηθῶμεν ὅλων, ἐὰν διὰ τὰς
 »ἰδικὰς μου ἁμαρτίας παραχωρήσῃ ὁ Θεὸς τὴν νίκην εἰς τοὺς ἀσε-
 »βεῖς, καὶ ὡς ἐκ τούτου κινδυνεύσῃ ἡ Ἁγία ἡμῶν Πίστις, ἣν ὁ Χρι-
 »στὸς τῷ οἰκείῳ αὐτοῦ αἵματι ἐδώρησατο ἡμῖν· αὐτὴ ἡ Πίστις, ἣτις
 »δι' ἡμᾶς εἶναι πάντων κεφάλαιον. Ἐπειδὴ ἐὰν τὸν κόσμον ὅλον κερ-
 »δίσῃ τις, καὶ ζημιωθῇ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ, τί τὸ ὄφελος;—Δεύτερον
 »δὲ στερούμεθα οὕτω Πατρίδος περιφρήμου, καὶ ἐλευθερίας, καὶ ἐπο-
 »μένως βασιλείας, τῆς ποτὲ περιφανοῦς, νῦν δὲ τεταπεινωμένης.
 »Τέλος πάντων στερούμεθα φιλότατων καὶ συμβίων καὶ συγγενῶν.

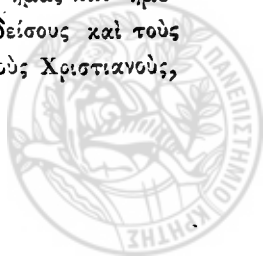
»Αὐτὸς ὁ ἀλιτήριος Ἄμνηρος πεντήκοντα καὶ ἑπτὰ ἡμέρας ἄγει
 »σήμερον, ἀφοῦ ἐλθὼν μᾶς ἠπέλιψε, καὶ δὲν ἔπαυσε πολιορκῶν ἡμᾶς
 »ἡμέραν καὶ νύκτα μετὰ πάσης μηχανῆς καὶ δυνάμεως, ἃν καὶ χά-
 »ριτι τοῦ παντεπόπου Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ πολλάκις αἰσχροῦς
 »ἄχρι τοῦ νῦν ἐκ τῶν τειχῶν ἀπεπέμφθη. Τώρα δὲ, ἀδελφοί, μὴ
 »δειλιάσητε, διότι ἔπεσεν ὀλίγον τεῖχος ἐκ τῶν κρότων καὶ τῶν
 »κρουσμάτων τῶν πυροβόλων, διότι, ὡς βλέπετε, κατὰ τὸ δυνατὸν
 »ἐδιωρθώσαμεν πάλιν αὐτό. Ἡμεῖς γὰρ πᾶσαν ἐλπίδα εἰς τὴν ἁμα-
 »ρχον δόξαν ἀνεθέμεθα, ἐκείνοι δὲ εἰς τὰ ὄπλα· ἡμεῖς ἐν ὀνόματι τοῦ
 »Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν, ἐκείνοι δὲ εἰς ἵππους καὶ δύ-
 »ναμιν καὶ πλῆθος. Ἀλλὰ προσέτι ἐλπίζομεν καὶ εἰς τὰς χεῖράς μας
 »καὶ εἰς τὴν ζῶμακλόυτά μας, ἣν ἡ θεὸς δύναμις ἐδώρησατο ἡμῖν.

» Γνωρίζω ὅτι αὐτὴ ἡ μυριαριθμητὸς ἀγέλη τῶν ἀσεβῶν, κατὰ
 » τὴν συνθήθειαν αὐτῶν, θέλουσιν ἔλθει καθ' ἡμῶν μετὰ χυδαίας καὶ
 » ὑπερηφάνου τόλμης, μετὰ θάρρους πολλοῦ καὶ βίας, ἵνα μᾶς θλί-
 » ψωσι καὶ στενοχωρήσωσι διὰ μιᾶς, ἐνῶ ἡμεῖς ἐσμὲν ὀλίγοι, καὶ μᾶς
 » φοβήσωσι μετὰ φωνῶν μεγάλων καὶ ἀλαλαγμῶν ἀναριθμητῶν. Τὰς
 » τοιαύτας αὐτῶν φλυαρίας καλῶς ἤξεύρετε, ὅθεν περιττὸς ἐπὶ τού-
 » τοις ὁ λόγος. Θέλουσι δὲ ρίψει καθ' ἡμῶν ἀναριθμητὸς πέτρας καὶ
 » βέλη καὶ ἐλεβολίσκους ὡς ἄμμον θαλάσσης, τὰ ὅποια ἐλπίζω δὲν
 » θέλουσι βλάψει ἡμᾶς. Διότι χαίρω καὶ εὐελπίζομαι ὅτι, ἂν καὶ εἴ-
 » μεθα ὀλίγοι, ἀλλὰ πάντες εἶσθε δεξιοὶ καὶ ἐπιτήδειοι καὶ ῥωμαεῖοι
 » καὶ ἰσχυροὶ καὶ καλῶς ἡτοίμασμένοι. Σκεπάσατε καλῶς κατὰ τὴν
 » συμπλοκὴν τὴν κεφαλὴν ὑμῶν μετὰ τῶν ἀσπίδων ἢ δεξιὰ σας κρα-
 » τοῦσα τὴν ῥομφαίαν μακρὰ ἔστω. Αἱ περικεφαλαῖαι σας καὶ οἱ θώ-
 » ρακες καὶ σιδηροὶ ἰσχυρισμοὶ σας εἶναι ἰκανώτατοι νὰ προσφυλάξωσιν
 » ὑμᾶς ἐν τῇ μάχῃ ὁμοῦ μετὰ τῶν λοιπῶν ὅπλων, τὰ ὅποια οἱ ἐναν-
 » τίοι δὲν ἔχουσι· ταῦτα δὲ θέλουσιν ἀποβῆ ὠφελιμώτατα ἐν τῇ συμ-
 » πλοκῇ. Στήτε λοιπὸν ἐσκεπασμένοι ἔσωθεν τῶν τειχῶν, οἱ δὲ ἀσκε-
 » πεῖς μετὰ κόπου ἔρχονται.

» Διὸ, ὦ Συστρατιῶται, γίνεσθε ἔτοιμοι καὶ μεγαλόψυχοι, διὰ τοὺς
 » οἰκτιρμούς τοῦ Θεοῦ! Μιμήθητε τοὺς ποτὲ τῶν Καρχηδονίων ἐλέ-
 » φαντας, οἵτινες τοσοῦτον πλῆθος ἵππων Ῥωμαίων διὰ μόνης τῆς
 » θέας καὶ τῆς φωνῆς αὐτῶν ἐδίωξαν. Ἐὰν δὲ τὰ ἄλογα ζῶα ἐδίω-
 » ξαν τοὺς ἐχθροὺς, πόσον ἡμεῖς οἱ ὅποιοι εἴμεθα κύριοι τῶν ἀλόγων
 » ζῶων καὶ ἀγωνιζόμεθα πρὸς χείρνας καὶ αὐτῶν τῶν ἀλόγων ζῶων;
 » Αἱ πέλται σας καὶ αἱ ῥομφαῖαι σας καὶ τὰ τόξα καὶ τὰ ἀκόντια ἃς
 » ῥιφθῶσι κατ' αὐτῶν, οὐχὶ ὡς κατὰ ἀνθρώπων, ἀλλὰ ὡς ἐπὶ ἀγρίων
 » χιρίρων, διὰ νὰ γνωρίσωσιν οἱ ἀσεβεῖς, ὅτι μάχονται πρὸς τοὺς κυ-
 » ρίους καὶ ἀθέντας αὐτῶν, πρὸς τοὺς ἀπογόνους τῶν Ἑλλήνων καὶ
 » τῶν Ῥωμαίων!

» Δὲν ἀγνοεῖτε, ὅτι αὐτὸς ὁ Ἀμνηρᾶς, ὁ ἐχθρὸς τῆς Ἁγίας ἡμῶν
 » Πίστεως, ἔλυσε τὰς συνθήκας ἄνευ οὐδεμιᾶς εὐλόγου αἰτίας καὶ τοὺς
 » ἕρκους τοῦ εἰς οὐδὲν ἐλογίσατο. Ἐλθὼν ὅθεν αἰφνιδίως ἔκτισε φρού-
 » ριοι εἰς τὸ στενὸν τῶν Ἀσωμάτων διὰ νὰ βλάπτῃ ἡμᾶς καθ' ἡμέ-
 » ραν· τοὺς ἀγροὺς καὶ τοὺς κήπους καὶ τοὺς παραδείσους καὶ τοὺς
 » οἴκους ἡμῶν κατέκαυσε, τοὺς δὲ ἀδελφοὺς ἡμῶν τοὺς Χριστιανούς,

» ὄσους εὔρε, τοὺς μὲν ἔσφαξε, τοὺς δὲ ἤχμαλώτισε. Τοὺς Γαλάτας
 » περιποιεῖται ἤδη καὶ αὐτοὶ χαίρονται, μὴ ἐνθυμούμενοι, οἱ ταλαί-
 » πωροι, τὸν μῦθον τοῦ παιδὸς τοῦ γεωργοῦ, τοῦ θεωρήσαντος τοὺς
 » κοχλίας καὶ εἰπόντος, ὧ ἀνόητα ζῶα, καὶ τὰ λοιπὰ.

» Ἐλλῶν λοιπὸν μᾶς ἀπέκλεισε καὶ καθ' ἡμέραν μὲ ἀχανὲς στόμα
 » ζητεῖ πῶς νὰ εὔρη καιρὸν ἐπιτήδειον, ἵνα καταπήν ἡμᾶς καὶ τὴν
 » Πόλιν, τὴν ὁποίαν ἀνήγειρεν ὁ τρισμακάριος καὶ μέγας Βασιλεὺς
 » Κωνσταντῖνος, ὁ ἀφιέρωσας αὐτὴν εἰς τὴν Πανυπέραγον Δέσποιναν
 » ἡμῶν καὶ ἀειπάρθενον Μαρίαν, ἥτις εἶναι ἡ Κυρία καὶ βοηθὸς καὶ
 » σκέπη τῆς Πατρίδος ἡμῶν, τὸ καταφύγιον τῶν Χριστιανῶν, ἡ ἔλ-
 » πῆς, καὶ ἡ χαρὰ πάντων τῶν Ἑλλήνων· τὸ καύχημα πάντων, ἔσι
 » ζῶσιν ὑπὸ τὴν Ἡλίου Ἀνατολήν. Ζητεῖ δὲ πῶς νὰ εὔρη καιρὸν νὰ
 » ἀφρανίσῃ ὡς ῥόδον τοῦ ἀγροῦ τὴν ποτὲ περιφανῆ καὶ ἀνθίζουσαν
 » ταύτην τῶν πόλεων Βασιλεύουσαν, ἥτις ἐδόλωσε σχεδόν, δύναμαι
 » νὰ εἶπω, πᾶσαν τὴν ὑφήλιον· ἥτις ὑπέταξεν ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτῆς
 » Πόντον καὶ Ἀρμενίαν, Περσίαν καὶ Παφλαγονίαν, Ἀμαζόνιας καὶ
 » Καππαδοκίαν, Γαλατίαν καὶ Μηδίαν, Κολχούς, Ἰθέριας, Βοσπορια-
 » νοὺς, καὶ Ἀλβανούς, Συρίαν καὶ Κιλικίαν καὶ Μεσοποταμίαν· Φοινί-
 » κην καὶ Παλαιστίνην, Ἀραβίαν τε καὶ Ἰουδαίαν, Βακτριανούς καὶ
 » Σούθιας· Μακεδονίαν, Θετταλίαν, Ἑλλάδα, Βοιωτίαν, Λοκρούς, Αἰ-
 » τωλοὺς, Ἀκαρνανίαν, Ἀχίαν καὶ Πελοπόννησον· Ἰπείρον καὶ τὸ
 » Ἰλλυρικόν, Ἀηγιῆτας κατὰ τὸ Ἀδριατικόν· Ἰταλίαν, Τουσκάνους,
 » Κέλτας καὶ Κελτογαλάτας· Ἰθέριαν τε καὶ ἕως τῶν Γαδεΐρων· Λι-
 » θύαν καὶ Μπρακίαν καὶ Μγουρουσίαν, Αἰθιοπίαν, Βελέδες, Σωδὶν,
 » Νουμιδίαν καὶ Ἀφρικὴν καὶ Αἴγυπτον· αὐτὸς ἤδη θέλει νὰ δουλώσῃ
 » ἡμᾶς, καὶ νὰ βάλῃ ὑπὸ ζυγὸν καὶ δουλείαν τὴν Βασιλίδαν τῶν πό-
 » λεων· τὰς δὲ Ἁγίας ἡμῶν Ἐκκλησίας, ἐνθα προσκυνεῖται ἡ Ἁγία
 » Τριάς, καὶ δοξολογεῖται τὸ πανάγιον ὄνομα, καὶ ὅπου Ἄγγελοι
 » ἄδουσι· τὸν τρισάγιον ὕμνον καὶ τὴν εὐσαρκον Οἰκονομίαν τοῦ Θεοῦ
 » καὶ λόγου, ἄλλας μὲν θέλει νὰ κάμῃ προσκύνημα τῆς βεβήλου αὐ-
 » τοῦ θρησκείας καὶ τοῦ ψευδοπροφήτου Μωάμεθ, ἄλλας δὲ κατοικίαν
 » ἄλόγων ζώων καὶ καμήλων.

» Λοιπὸν, ἀδελφοὶ καὶ συστρατιῶται, ἐνθυμήθητε ὅτι πρέπει νὰ
 » παραδώσῃτε εἰς τὴν αἰωνιότητα τὴν ἡμετέραν μνήμην, τὴν δόξαν
 » καὶ τὴν ἐλευθερίαν!»

Και στραφείς πρὸς τοὺς Ἐνετοὺς ἐν τοῖς δεξιοῖς, μέρεσιν ἰσταμένους λέγει·

«Ἐνετοὶ εὐγενεῖς, ἀδελφοὶ ἡγαπημένοι ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ, ἄνδρες
 »ἰσχυροὶ, καὶ στρατιῶται δυνατοὶ καὶ ἐν πολέμοις δοκιμώτατοι!
 »ὕμεις οἵτινες διὰ τῶν ἐστιλβωμένων σας ἑορμαίων καὶ διὰ τῆς ἀν-
 »δρίας σας πολλάκις πλῆθος Ἀγαρηνῶν ἐθνατώσατε, καὶ τὸ αἷμα
 »αὐτῶν ποταμῆδὸν ἐκ τῶν χειρῶν ἡμῶν ἐξέρυσσε. Τὴν σήμερον σὰς
 »παρακαλῶ νὰ ὑπερασπισθῆτε μεθ' ὅλης σας τῆς ψυχῆς τὴν πόλιν
 »ταύτην, ἣτις εὐρίσκειται εἰς τοιαύτην κρίσιμον περίστασιν, γνωρίζ-
 »ζοντες καλῶς ὅτι δευτέραν Πατρίδα καὶ μητέρα ἔχετε ταύτην αἰο-
 »νίως· διὰ τοῦτο καὶ πάλιν παρακαλῶ ὑμᾶς νὰ φερθῆτε ὡς ἀδελφοὶ
 »φιλόπιστοὶ τε καὶ δυόπιστοι.»

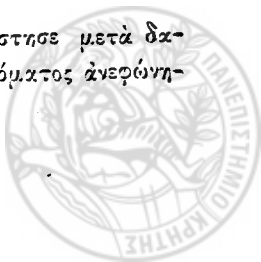
Ἐπειτα στραφείς πρὸς τὰ ἀριστερὰ λέγει πρὸς τοὺς Λιγουρίτας·

«Ὁ Λιγουρίται ἐντιμώτατοι ἀδελφοὶ, ἄνδρες πολεμισταὶ καὶ μεγα-
 »λοκάρδιοι καὶ φημισταὶ, γνωρίζετε καλῶς, ὅτι ἡ δυστυχὴς αὕτη
 »Πόλις δὲν ὀφείλει μόνον εἰς ἐμὲ τὴν χάριν, ἀλλὰ καὶ εἰς ὑμᾶς διὰ
 »πολλοὺς λόγους· διότι πολλάκις μετὰ προθυμίας ἐβοηθήσατε αὐτήν,
 »καὶ διὰ τῆς ἰδίας σας συνδρομῆς ἐλυτρώσατε αὐτήν ἀπὸ τοὺς Ἀγα-
 »ρηνοὺς τοὺς ἐχθροὺς αὐτῆς· σήμερον δὲ πάλιν ὁ καιρὸς εἶναι ἀρμό-
 »διος, ἵνα δεῖξητε εἰς βοήθειαν αὐτῆς τὴν ἐν Χριστῷ ἀγάπην σας,
 »τὴν ἀνδρίαν καὶ γενναϊότητα ὑμῶν.»

Στραφείς δὲ γενικῶς πρὸς ὅλους εἶπεν·

«Καιρὸν δὲν ἔχω νὰ σὰς εἶπω περισσότερα. Ἴδου τὸ τεταπεινω-
 »μένον μου τοῦτο σηῆπτρον εἰς τὰς χεῖρας πάντων ὑμῶν ἀνατίθημι.
 »Φυλάξατέ το μετ' εὐνοίας! Πολὺ δὲ παρακαλῶ ὑμᾶς νὰ δεῖξητε
 »τὴν πρέπουσαν εὐπίθειαν, εἰς τοὺς στρατηγούς καὶ Δημάρχους σας,
 »ἕκαστος ἐν τῇ ἰδίᾳ τάξει καὶ τῷ τάγματι αὐτοῦ. Προσέξατε δὲ
 »καλῶς, ἀδελφοὶ, διότι ἐὰν πιστῶς φυλάξητε τοὺς λόγους μου, ἐλ-
 »πίζω εἰς τὸν Θεόν, ὅτι θέλομεν λυτρωθῆ τῆς ἐνεστώσης δικαίας
 »αὐτοῦ ἀπειλῆς. Ἴδου στέφανος ἀδαμάντινος ἐν οὐρανοῖς ἐναπόκειται
 »εἰς ὑμᾶς· ἐν δὲ τῷ κόσμῳ τούτῳ θέλετε ἀφήσει μνήμην αἰώνιον
 »καὶ δόξαν ἀθάνατον.»

Ἀφοῦ δὲ ὁ Αὐτοκράτωρ εἶπε ταῦτα καὶ εὐχαρίστησε μετὰ δα-
 κρύων καὶ στεναγμῶν τὸν Θεόν, ὅλοι ὡς ἐξ ἑνὸς στόμακος ἀνεφώνη-

σαν μετὰ κλαυθμοῦ· «Εἴμεθα ἔτοιμοι νὰ ἀποθάνωμεν διὰ τὴν Πίστιν
» τοῦ Χριστοῦ καὶ τὴν Πατρίδα ἡμῶν.»

Ἀκούσας ταῦτα ὁ Κωνσταντῖνος εὐχαρίστησε τοὺς συναγωνιστὰς
αὐτοῦ καὶ ἐπηγγείλατο εἰς αὐτοὺς πλείστας δωρεῶν ἐπαγγελίας· ἐπὶ
τέλους δὲ λέγει·

«Λοιπὸν, ἀδελφοὶ καὶ συστρατιῶται, ἐστὲ ἔτοιμοι τὸ πρῶτό! Μὲ
» τὴν χάριν δὲ καὶ τὴν δύναμιν τῆς Ἁγίας Τριάδος, εἰς ἣν πᾶσαν τὴν
» ἐλπίδα ἡμῶν ἔχομεν ἀνατεθειμένην, θέλομεν διώξει ἐντεῦθεν τοὺς
» ἔχθρους ἡμῶν.»

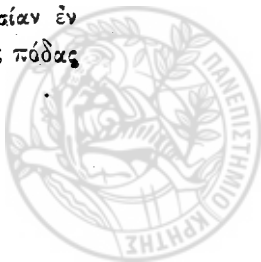
Οἱ Ἕλληνες μετὰ τοὺς λόγους τούτους ἔκαμον καρδίαν λέοντος.
Σκηνὴ δὲ συγμνητικὴ ἠκολούθησε τότε· ὁ εἷς θέλει νὰ ἀσπασθῆ τὸν
ἕτερον. Ἡσπάζοντο λοιπὸν ἀλλήλους καὶ πάλιν ἐκ δευτέρου κλαίον-
τες ἠσπάζοντο καὶ ἐσυγχωροῦντο. Τὰ δάκρυα ἔβρεξαν τὴν γῆν ἐκεί-
νην, ἥτις ἔμελλεν ἐντὸς ὀλίγου νὰ γείνη γῆ δουλείας. Ἐκ τοῦ ἐνθου-
σιασμοῦ, οὐδὲν ἕτερον εἶχον πρὸ ὀφθαλμῶν, εἰμὴ πῶς νὰ ἀποθάνωσι
διὰ νὰ φυλάξωσι τὴν Πατρίδα. Προητοιμάζοντο ὅθεν πρὸς τοῦτο οὔτε
φιλάτων μνημονεύοντες, οὔτε περὶ γυναικῶν ἢ πλούτου φροντίζον-
τες, εἰμὴ μόνον πῶς νὰ ἀποθάνωσι διὰ νὰ σώσωσι τὴν Πόλιν.

.....

Ἡ Ἐν τῇ Ἁγίᾳ Σοφίᾳ Τελευταία Τελετὴ.

Ἄλλ' ἡ πληκτικωτέρᾳ σκηνῇ, ἐξ ὧων ἀναφέρουσι τὰ χρονικά τῆς
Ὀρθοδόξου Ἑλλάδος, ἔλαθε χώραν ἐντὸς τοῦ τεμένους τῆς Ἁγίας Σο-
φίας, ὀλίγας ὥρας πρὶν τὸ γένος τῶν Ἑλλήνων παραδοθῆ εἰς τὴν τε-
τρακοσιοετῇ δουλείαν.

Ὁ Αὐτοκράτωρ δισελιπιστῶν ἤδη περὶ τῆς σωτηρίας τῆς πόλεως,
ἀποφασισμένος ὅμως νὰ ἐξαγοράσῃ τὴν Ἀναγέννησιν τοῦ Ἑλληνικοῦ
ἔθνους διὰ τοῦ ἰδίου αἵματος, ἀφοῦ περιῆλθε τὰς ἐπάλξεις καὶ τὰ
φρούρια καὶ ἐβεβαίωθη, ὅτι πάντα εἶχον ἐν τάξει, εἰσῆλθεν εἰς τὴν
Ἐκκλησίαν συνωδευμένους ἀπὸ πολλοὺς στρατηγούς καὶ ἱερεῖς καὶ ἀνα-
ρίθμητον πλῆθος λαοῦ, φωνάζοντες τὸ, *Κύριε ἐλέησον!* Ὁ ἕχθος τῶν
κλαυθμῶν καὶ ἡ βοή τῶν γυναικείων θρήνων καὶ αἱ φωναὶ τῶν παί-
δων κατεσκέπαζον τὰς δεήσεις τῶν διακόνων, οἵτινες ἐνώπιον τῆς
ἐιρκίας Πύλης ἱστάμενοι, τὴν τελευταίαν ἤδη ἀνέπεμπον ἰκεσίαν ἐν
τῷ Ναῷ τῆς Ἁγίας Σοφίας, «Ἵπὲρ τοῦ καθυποτάξαι ὑπὸ τοὺς πόδας

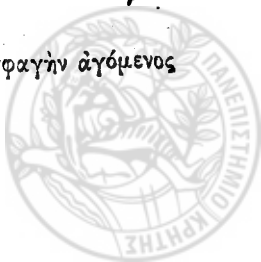

τῶν Ὀρθοδόξων πάντα ἐχθρὸν καὶ πολέμιον.» Σύνολος ἡ κύκλω σκη-
νὴ ἐνέπνεε λύπην, πένθος, μελαγχολίαν· αἱ καρδίαι πάντων ἦσαν κα-
ταπεπιεσμένοι, ὥσανεὶ ἐτελείτο ἡ Νεκρώσιμος Κηδεῖα ὀλοκλήρου
Γένους.

Ἡ ἐθιμοταξία ἐξέλιπεν· αἱ ἀνισότητες διεσκεδάσθησαν, οἱ δημόται
συγκεχυμένως ποιοῦσι μετανοίας μετὰ τῶν Πατρικίων, οἱ πένητες
μετὰ τῶν ἀρχόντων. Καὶ αὐτὸς ὁ Πάνσεπτος Ναὸς τὸ Σύμβολον τῆς
πάλαι Κραταιᾶς Ὀρθοδοξίας, ἡ κατοικία τῶν αἰώνων καὶ τὸ καύχη-
μα τοῦ Χριστιανισμοῦ, γεγυμνωμένος παντὸς κοσμήματος, ἀκαλλώ-
πιστος, σκυθρωπὸς, εἰκόνιζε τὴν ταλαίπωρον Ἑλλάδα κατὰ τὸ δού-
λειον στάδιον, εἰς 8 μετ' ἑλίγον ἔμελλε νὰ εἰσέλθῃ. Ὅσον πλέον προ-
χωρεῖ ἡ λειτουργία καὶ προσεγγίζει εἰς τὴν ἀπόλυσιν, τόσον περισσό-
τερον αὐξάνουσιν οἱ θρήνοι καὶ ὁ κοπετὸς τοῦ λαοῦ διπλασιάζεται·
Ἐφαίνετο ὅτι ἡ ζωὴ πάντων τῶν περιεστώτων ἦτο περιορισμένη ἐν-
τὸς μόνον τῆς διαρκείας ἐκείνης τῆς Εὐχαριστίας, καὶ ὅτι ἐκάστη
συλλαβὴ ἐξερχομένη τοῦ στόματος τῶν ἱερέων ἦτο νέον βῆμα πρὸς
τὴν προκειμένην Ἄβυσσον.

Ὅτε δὲ ἐτονίζετο τὸ Κοινωνικόν, σχίζονται αἰφνιδίως οἱ ὄχλοι, οἱ
σωματοφύλακες ἀναμερίζουσιν, ὁ δὲ Αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος πε-
ριβεβλημένος τὰ Αὐτοκρατορικά, ἀλλὰ φεῦ! πενιχρὰ καὶ τετριμμένα
ἱμάτια, προβαίνει πρὸς τὸ ἅγιον βῆμα ἀσκεπῆς, κατηφῆς καὶ μετὰ
δεδακρυσμένων ὀφθαλμῶν. Οἱ στεναγμοὶ παύουσιν, ὁ θόρυβος σιγάζει·
εἰς ὄλον ἐκείνον τὸν ἀπέραντον ναὸν δὲν ἀκούεται εἰμὴ μόνον ἡ φωνὴ
τοῦ ἱερέως, προσκαλοῦντος τοὺς Χριστιανούς, ἵνα μετὰ πίστεως καὶ
ἀγάπης προσέλθωσιν. Ὁ Αὐτοκράτωρ νοερῶς ἐπὶ πολλὴν ὥραν προσ-
εὔχεται· Κύριος οἶδε, τίνα λιτήριον καὶ Πατριωτικὴν προσευχὴν
προσπίπτει τρεῖς ἐνώπιον τῆς εἰκόνης τοῦ Σωτῆρος καὶ τῆς Θεομήτο-
ρος, ἀναχαϊτίζων τοὺς λυγμοὺς, οἵτινες ἀπὸ καιρὸν εἰς καιρὸν ἀνέ-
βαινον ἀπὸ τῆς καρδίας του· ἔπειτα στραφεὶς πρὸς τὸν λαὸν ἀναβοᾷ
γεγωνυία τῇ φωνῇ· «Χριστιανοί, συγχωρήσατε τὰς ἀμαρτίας μου,
καὶ ὁ Θεὸς ἂς συγχωρήσῃ τὰς ἰδικὰς σας.» Παραλαβὼν δὲ, ὡς ἔθος,
ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ Ἀρχιερέως τὰ ἄχραντα μυστήρια μεταλαμβάνει
αὐτῶν. Ὅλοι δὲ ἐν μιᾷ φωνῇ καὶ καρδίᾳ ἐφώνησαν· «Ἔσο συγκε-
χωρημένος!»

Μετὰ ταῦτα ὁ ἄγιος καὶ ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἀγόμενος

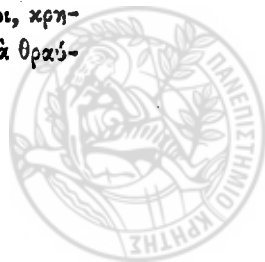
Αὐτοκράτωρ, ἀποτευνόμενος πρὸς τοὺς παρευρισκομένους, παρεκίνησεν αὐτοὺς πρῶτον μὲν νὰ συγκοινωνήσωσιν ἅπαντες ἀδελφικῶς, ἔπειτα δὲ νὰ ἐνθυμηθῶσιν, «ὅτι ἤγγικεν ἡ ὥρα κατὰ τὴν ὁποίαν ἔπρεπε νὰ ἀγωνισθῶσι τὸν ὑπὲρ πάντων ἀγῶνα, καὶ ἐὰν δὲν ἦναι ἔτι παρὰ Θεοῦ ὠρισμένον νὰ σώσωσι διὰ τῆς θυσίας αὐτῶν τὴν Πατρίδα, πρέπει νὰ ἀφῶσιν εἰς τοὺς ἀπογόνους μνήμην Ἀνδρίας καὶ Ἀρετῆς τοιαύτην, οἷα εἶναι ἀναγκαῖα, ὅπως διαφυλάξωσιν ἐν τῇ ἐνδεχομένῃ δουλείᾳ τὴν Πίστιν τῶν Πατέρων, καὶ τὸν σεβασμὸν πρὸς τὴν ἀρχαίαν δόξαν.» Ὁ ἦχος τῆς σάλπιγγος διακόπτει τὴν τραγικὴν σκηνήν· αἱ μητέρες ἀποχαιρετῶσι τὰ τέκνα τῶν, αἱ γυναῖκες ῥίπτονται εἰς τὰς ἀγκάλας τῶν συζύγων, καὶ οἱ θῆνοι καὶ οἱ κλαυθμοὶ ἐκρήγγυνται τότε βροντωδέστεροι. Ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ, ἐάν τις ἐκ ξύλου ἢ ἐκ πέτρας ἄνθρωπος ἦν, δὲν ἠδύνατο νὰ μὴ κλαύσῃ.

Ἐκ τῆς Ἁγίας Σοφίας ὁ Αὐτοκράτωρ διευθύνθη πρὸς τὰ Ἀνάκτορα, ὅπως ἀποχαιρετήσῃ τοὺς συγγενεῖς αὐτοῦ. Θῆνοι καὶ κοπετοὶ ἤκούσθησαν ἐν τοῖς Ἀνακτόροις, ὅταν ὁ Αὐτοκράτωρ ἀπεχωρίζετο τῶν συγγενῶν αὐτοῦ. Ὁ Αὐτοκράτωρ ἀναβὰς ἐπὶ τοῦ ἵππου καὶ παρακολουθούμενος ἀπὸ τοὺς αὐλικοὺς αὐτοῦ, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦτο καὶ ὁ Γεώργιος Φραντσῆς, ὁ πρωτοβεστιᾶριος αὐτοῦ, παρὰ τοῦ ὁποῖου ἐρανεζόμεθα τὴν ἱστορίαν ταύτην, περιήλθε τὰ τεῖχη, ὅπως καταστήσῃ τοὺς φύλακας ἀγρύπνους. Ἦσαν δὲ πάντες εἰς τὰ τεῖχη καὶ τοὺς πύργους· αἱ δὲ πύλαι ἦσαν ἀσφαλῶς κεκλεισμέναι. Ὅταν δὲ ἔφθασαν εἰς τὴν πύλην Καλιγαρίαν καὶ ἀνῆλθον εἰς τὰ τεῖχη, ἤκουσαν ἐξωθεν θόρυβον καὶ ὀμιλίαν πολλὰς. Οἱ δὲ φύλακες εἶπον, ὅτι δι' ὅλης τῆς νυκτὸς οὕτως ἔπραττον οἱ βάρβαροι, καθόσον ἔφερον πλησίον τῶν τειχῶν τὰ πρὸς τὴν τειχομαχίαν ὄργανα· μετὰ ταῦτα δὲ περὶ πρώτῃν ἀλεκτροφωνίαν ἔφθασεν ὁ Αὐτοκράτωρ εἰς τὴν πύλην τοῦ Ἁγίου Ῥωμανοῦ.

.....

Ε Φ Ο Δ Ο Σ.

Ἡ Περι δευτέραν ἀλεκτροφωνίαν ἀρχεταὶ ἡ γενικὴ συμπλοκὴ ἀλαζόντων φρικωδῶς τῶν βαρβάρων καὶ τῶν περίξ ὁρέων ἀντιβῶντων. Ἀλλ' οἱ Ἕλληνες ἥρωικῶς καὶ ἀταράχως ἀντιταττόμενοι, κημνίζουσι ἀπὸ τὰ τεῖχη τοὺς ἐφορμῶντας καὶ ἐπιτυγχάνουσι νὰ θραύ-

σωσι τὰς κλίμακας καὶ τὰς ἄλλας μηχανὰς τῶν Τούρκων, προξενήσαντες μεγάλην θραύσιν εἰς αὐτούς. Ἄμα δὲ πῦρασε τὸ φῶς τῆς ἡμέρας καὶ οἱ ἀστέρες ἐγίνοντο ἀφανεῖς, δλόκληρος ἡ πόλις ἐφάνη περικυκλωμένη ὑπὸ τῶν Τούρκων ὡς ὑπὸ σχοινοῦ συσφιγγόμενου, ὅπως πνίξη αὐτήν. Φρικώδης ἦχος τῶν κεράτων, τῶν σαλπίγγων καὶ τῶν κυμβάλων μιγνυόμενος μετὰ τοὺς ὤρυγμους τῶν ἐφορμώντων ἐπλήρωσε τὴν ἀτμοσφαῖραν. Αἱ κκονοστοιχίαι ἐκαινοβοδῶλον διὰ μίας· καὶ συγχρόνως ἤρξατο ἡ ἐφοδος ἐξ ὄλων τῶν μερῶν τῆς ξηρᾶς καὶ τῆς θαλάσσης. Ἡ μάχη ἦτο φοικαλέα· ἐπὶ δύο ὥρας ἐπάλειον μανιωδῶς, ὃ δὲ ἐχθρὸς δὲν εἰδύνατο οὐδῶλος νὰ προχωρήσῃ. Αἱ κλίμακες ἀναβαίνουσι καὶ καταβαίνουσι ἀδιακόπως καὶ βέλη ῥίπτονται κατὰ τῶν ἐν τοῖς Πύργοις, καὶ τὰ κανόνια βροντῶσι ἀδιακόπως, ἐνῶ τὰ τῶν λίθων ἐκ τῆς πόλεως ἀφετήρια κατέφθειρον πλείστους τῶν ἐναντίων Ἀγαρηνῶν. Αἱ κατασκευασθεῖσαι μηχαναὶ ἐκκίοντο, αἱ κλίμακες συντρίβοντο, αἱ δὲ ἀναβάθραι ἐκρημνίζοντο μετὰ τῶν ἀναβαινόντων. Οἱ ἐναντίοι, ἐκ τοῦ κόπου καὶ τῆς ἀντιστάσεως ἀπνιδισμένοι, μικρὸν ἔλειψε νὰ ἐπισθοδρομήσωσι, ἀφίνοντες εἰς τοὺς πολιορκουμένους καύχημα νίκης καὶ σωτηρίας.

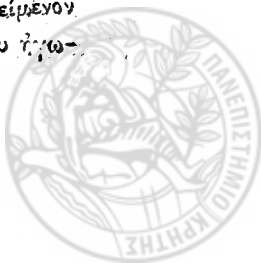
Ἄλλ' αὕτη ἡ πρῶτος ἀντίστασις οὐδὲν ἄλλο ἐπραξε παρὰ νὰ ἐξαγριώσῃ περισσότερο τὴν ἀγρίαν ψυχὴν τοῦ Μωάμεθ, ὅστις περιστρέφων τὴν σπάθην δεξιᾷ καὶ ἀριστερᾷ, ἄλλους μὲν τῶν δειλῶν ἐσφάζεν, ἄλλους δὲ ἐπλήγωνε θανατηφόρος. Οἱ δὲ Τσαοῦοῖδες καὶ Ραβδοσχοὶ μετὰ ῥάβδων σιδηρῶν καὶ βουτεῦρων ἐκτύπων τοὺς στρατιώτας διὰ νὰ μὴ δίδωσι κῶτα εἰς τοὺς ἐχθρούς. Μετ' ὀλίγον δὲ οἱ Τούρκοι βοῶντες μέχρις οὐρανοῦ καὶ ἐνθαβρῶντες ἀλλήλους δι' ὄρκων ἤρχισαν πάλιν νὰ ἀναβαινωσι εἰς τὰ τείχη· τολμηροὶ δὲ τινες καὶ ἰσχυροὶ πατοῦντες ὃ εἰς ἐπὶ τῶν ὤμων τοῦ ἄλλου, καὶ ἄλλος ἐπὶ τοῦ δευτέρου ἐσχημάτισαν πυραμίδα, φθάσασαν μέχρι τῶν τειχῶν. Ἀφῶ δ' οἱ βάρβαροι ἀνέβησαν εἰς τὰ τείχη συνέβη μάχη ἰσχυρὰ καὶ πολλοὶ ἐφονεύοντο ἐξ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν, οἱ δὲ Ἕλληνες ἤρχισαν νὰ πιζῶνται ἐκ τοῦ πλήθους. Ἄλλ' ἐνταῦθα Θεόφιλος ὁ Παλαιολόγος καὶ Δημήτριος ὁ Κατακουζηνὸς προπηδήσαντες θαρρῶς ἐκρημνίσαν ἐκ τῶν τειχῶν τοὺς Ἀγαρηνοὺς καὶ διεσκόρπισαν αὐτούς. Εὐρεθεὶς δὲ τότε ὁ Αὐτοκράτωρ ἐκεῖ ἔφιππος ἐνεθάβρυνεν αὐτούς λέγων· «Ἄδελφοί μου καὶ συστρατιῶταί μου, στήτε ἀνδρείως σὰς περκαλῶ, διὰ

» τοὺς οἰκτιρμούς τοῦ Θεοῦ! Βλέπω, ὅτι τὸ πλῆθος τῶν ἐχθρῶν δεῖ-
 » λια καὶ ὀλίγον διασκορπίζεται, ἐπειδὴ δὲν ἔρχονται κατὰ τὴν τά-
 » ξιν καὶ συνήθειαν αὐτῶν. Ἀδελφοί μου, στήτε ἀνδρείως καὶ ἐλπίζω
 » νεις τὸν Θεόν, ὅτι ἡ νίκη εἶναι ἰδική μας, καὶ ἰδικὸς σας ὁ πολυτι-
 » μος στέφανος· ὄχι ὁ φηκρὸς καὶ γήινος, ἀλλὰ ὁ ἐπουράνιος· ὁ Θεὸς
 » πολεμεῖ ὑπὲρ ἡμῶν! Ἴδου τὸ πλῆθος τῶν ἀσεβῶν κατέχεται ὑπὸ
 » δειλίας.»

Ἐνῶ δὲ ὁ Αὐτοκράτωρ ἔλεγε ταῦτα καὶ ἐνεθάρρυνε τοὺς στρατιώ-
 τας, ἐπληρώθη ὁ στρατηγὸς Ἰουστινιανὸς εἰς τὸν δεξιὸν πόδα κατὰ
 τὸ σκέλος. Ὁ φύσει εὐτολμος Ἰουστινιανὸς δαλιᾶ, ἀψυχεῖ καὶ πρὸς
 τὴν θέαν τοῦ ἐκ τοῦ σώματος αὐτοῦ χυνομένου αἵματος ὄλος ἀλ-
 λουούμενος καὶ ὠχρῶν ἐγκατέλειπε τὴν στρατηγικὴν αὐτοῦ θέσιν,
 λησμονῶν τὴν παρελθούσαν δόξαν καὶ μὴ ἀναλογιζόμενος τὴν μέλ-
 λουσαν αἰσχύνην· οἱ δὲ περὶ αὐτὸν Γενουήνσιοι βλέποντες αὐτὸν ἀνα-
 χωροῦντα ἐδειλίασαν· ἡ φυγὴ αὐτοῦ διέχυσε τὴν ἀθυμίαν μεταξὺ
 τῶν στρατευμάτων. Ὁ Αὐτοκράτωρ φθάσας ἐπὶ τοῦ τόπου καὶ βλέ-
 πων τοὺς στρατιώτας ἐμφόβους, τὸν δὲ Ἰουστινιανὸν φεύγοντα, εἶπεν·
 « Ἀδελφε, τί κάμνεις; στρέψον δι' ἀγάπην Θεοῦ, στρέψον εἰς τὴν θέ-
 » ραιν σου· ἡ πληγὴ σου δὲν εἶναι μεγάλη· δὲν βλέπεις, ὅτι πᾶσα ἔχο-
 » μεν περισσοτέραν ἀνάγκην τῆς ἀνδρίας σου; ἡ σωτηρία τῆς πόλεως
 » εἶναι εἰς χεῖράς σου.» Ἄλλ' ὁ Ἰουστινιανὸς μεμψιμοιρῶν ἔφυγε καὶ
 περάσας εἰς τὸν Γαλατᾶν ἀπέθανε μετ' ὀλίγον ἐκ τῆς λύπης καὶ τῆς
 περιφρονήσεως.

Οἱ Τούρκοι ἰδόντες τὴν σύγχυσιν ταύτην τῶν Χριστιανῶν ἔγραψαν
 τολμηρότεροι, ὁ δὲ Σαγανὸ Πασσᾶς, ὅστις ἐκατάλαβε τὸν εἰς τὰς
 τάξεις τῶν πολιορκουμένων θόρυβον, ἐνεθάρρυνε τοὺς Γενίτσαρους καὶ
 ὀρμήσασιν ἐκ νέου. Τότε γιγαντώδης τις Γενίτσαρος, ὀνομαζόμενος
 Χασάνης Δουπαδίτης, κρατῶν διὰ τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς τὴν ἀσπίδα
 του ὑπεράνω τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ, τὸ δὲ ξίφος εἰς τὴν δεξιάν, ἀνα-
 πηδᾷ εἰς τὸ τείχος ἀκολουθούμενος ὑπὸ τριάκοντα συντρόφους. Οἱ
 Ἕλληνες ἀπέκρουσαν αὐτοὺς ἀνδρείως καὶ ἐκρήμνισαν δεκαοκτὸς ἐξ
 αὐτῶν· καὶ πολλοὶ ἄλλοι, οἵτινες ἐμιμήθησαν τὸ παράδειγμα τοῦ
 Χασάνη, ἔλαβον τὴν ἰδίαν τύχην· οὗτος δὲ ὁ Χασάνης προσβληθεὶς
 ὑπὸ τῶν πετρῶν ἔπεσε χαμαί· οἱ δὲ Ἕλληνες ἰδόντες αὐτὸν κείμενον
 ἐπαύπων αὐτὸν διὰ τῶν πετρῶν. Οὗτος δ' ὀρθωθείς εἰς τὸ γόνυ ἔγρα-

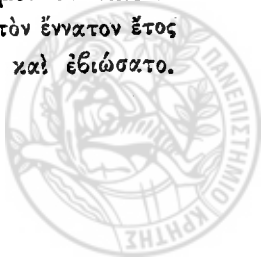

νίζετο· ἀλλὰ πεσοῦστος τῆς ἀσπίδος αὐτοῦ, ἐσκεπάσθη ὑπὸ τῶν βελῶν καὶ ἐφονεύθη· ἐφονεύθησαν δὲ ὁμοῦ μὲ αὐτὸν καὶ ἄλλοι πολλοί. Ἐπειδὴ δὲ οἱ Τούρκοι ἀνέβαινον ἤδη πολυαριθμότεροι, οἱ Χριστιανοὶ διὰ τὴν ὀλιγότητα αὐτῶν δὲν ἀντείχον νὰ ἐμποδίσωσιν αὐτούς.

*****

Α Λ Ω Σ Ι Σ.

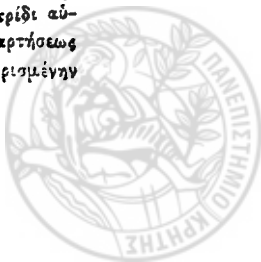
Οἱ Τούρκοι ἀφήσαντες τὰ τείχη εἰσῆρχοντο ἤδη διὰ τῆς πύλης εἰς τὴν πόλιν πατοῦντες ὁ εἰς τὸν ἕτερον. Τούτων δ' οὕτως ἐχόντων ἠκούσθη φωνὴ ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν καὶ ἐκ τοῦ λιμένος, ὅτι ἐκυριεύθη ἡ πόλις· ἡ δὲ φωνὴ αὕτη τοὺς μὲν Χριστιανοὺς κατετρόμαξε τοὺς δὲ Τούρκους ἐνεθάρρυνεν. Οἱ βάρβαροι φρικωδῶς ἀλαλάξαντες εἰσῆρχοντο ἤδη διὰ τε τῆς πύλης καὶ τῶν τειχῶν εἰς τὴν πόλιν. Ὁ Αὐτοκράτωρ θεωρῶν ταῦτα τρέχει πρὸς τὴν πύλην καὶ ὀρμήσας μὲ τοὺς περὶ αὐτὸν, ὅπου οἱ Τούρκοι εἰσῆρχοντο πολυαριθμότεροι, καὶ βρυχώμενος ὡς λέων, καὶ τὴν ῥομφαίαν ἔχων ἐσπασμένην εἰς τὴν δεξιάν, πολλοὺς τῶν πολεμίων ἀπέσφαξε. Τὸ αἷμα ἔρρεε ποταμηδὸν ἐκ τῶν χειρῶν καὶ τῶν ποδῶν καὶ τῶν ἱματίων αὐτοῦ· καὶ πάντοτε κτυπῶν καὶ κτυπώμενος φωνάζει· «Ἀδελφοὶ Χριστιανοὶ, ἀδελφοὶ Ἕλληνες, »ἐμπρός· Τὴν Ἐλευθερίαν ἢ τὸν Θάνατον.» Ὁ Δὸν Φραγκίσκος ὁ ἐκ Τολέδης τυχὼν εἰς τὰ δεξιὰ τοῦ Αὐτοκράτορος μετὰ τοῦ σώματος καὶ τῶν ὀνύχων τοὺς πολεμίους ἔκοπτε· Θεόφιλος δὲ ὁ Παλαιολόγος βλέπων τὸν Αὐτοκράτορα μαχόμενον καὶ τὴν πόλιν κινδυνεύουσαν μετὰ κλαυθμοῦ μεγαλοφώνως ἀνέκραξε· «Θέλω νὰ ἀποθάνω μᾶλλον παρὰ νὰ ζῶ,» καὶ ὀρμήσας εἰς τὸ μέσον τῶν ἐχθρῶν, ὅσους ἀπῆντησεν, ἀπέσφαξεν. Ὁμοίως δὲ καὶ ὁ Ἰωάννης ὁ Δαλμάτης καὶ ἄλλοι στρατιῶται μετ' ἀπελπισίας ἐμάχοντο. Συμπλακέντες δὲ δις καὶ τρίς ἐφονεύθησαν ἅπαντες. Ὁ δὲ Αὐτοκράτωρ μείνας μόνος καὶ θεωρῶν ἄφρευκτον τὸν θάνατον ἀνέκραξε· «Δὲν ὑπάρχει ἐδῶ εἰς Χριστιανὸς, ὅστις νὰ λάβῃ τὴν κεφαλὴν μου;» Οὐδεὶς Χριστιανὸς ὑπῆρχε ζωντανὸς πλησίον αὐτοῦ. Δὲν ἦτο ἄλλο πᾶρεξ πτώματα Χριστιανῶν! πάραυτα δὲ ἐξιφοκτονήθη ὑπὸ δύο Τούρκων, ἐξ ὧν ὁ μὲν εἰς ἐκτύπησεν αὐτὸν εἰς τὸ πρόσωπον, ὁ δὲ ἄλλος εἰς τὸν ὦμον· ἀπέθανε δὲ παρὰ τὸ τείχος τῆς Ὀρθοδοξίας κατὰ τὸ τεσσαρακοστὸν ἔνατον ἔτος τῆς ἡλικίας αὐτοῦ, εὐσεβῆς καὶ φιλογενῆς, ὥσπερ καὶ ἐβίωσατο.

Οὕτως ἀπέθανεν ὁ τελευταῖος Αὐτοκράτωρ τῶν Ἑλλήνων Κωνσταντίνος ὁ Παλαιολόγος, καὶ ἐμίχθη μεταξὺ τῶν σωρῶν τῶν πτωμάτων, ὑπερασπιζόμενος τὴν πόλιν τοῦ Κωνσταντινου, τὴν πρὸ δέκα αἰώνων ἀνεγερθεῖσαν πρωτεύουσαν τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας. Ὁ τόπος, ὅπου παρέδωκε τὴν ψυχὴν εἰς τὸν Θεόν, ἀνήκει φεῦ! εἰσέτι εἰς τοὺς βαρβάρους, ἀλλ' ἢ ἀνδρία καὶ ἡ μνήμη αὐτοῦ ἀναπαλλοτριώτως εἰς τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος, τὸ ὁποῖον μίαν ἡμέραν θέλει ἐδικηθῆ τὸν θάνατον αὐτοῦ.

Οἱ Τούρκοι μὴ ἀπαντῶντες πλέον ἕτερον πρόσκομμα εἰσῆρχοντο πανταχόθεν σωρηδὸν εἰς τὴν πόλιν, ἀφοῦ ὑπερεπήδησαν τοὺς σωρούς τῶν πτωμάτων, ἅτινα ἐπλήρουν τὰς τάφρους καὶ τὰ βήγματα, σφάζοντες ὅσους ἀπῆντων καὶ ἐγένοντο πάντων ἐγκρατεῖς. Οἱ ἐν τοῖς Πύργοις ὁμῶς τοῦ Λέοντος καὶ Βασιλείου Κρήτες, ἂν καὶ ἔβλεπον τὴν πόλιν δεδουλωμένην, ἐμάχοντο μέχρι τῆς μεσημβρίας. Ὁ Μωάμεθ εἰς τὸν ὁποῖον ἀνέφερον τὸ περιστατικὸν τοῦτο, θαυμάσας τὴν ἀνδρίαν αὐτῶν, συνεχώρησεν εἰς αὐτοὺς νὰ ἀναχωρήσωσιν ἐλευθέρως εἰς τὴν πατρίδα αὐτῶν μετὰ τοῦ πλοίου καὶ τῶν σκευῶν αὐτῶν (1).

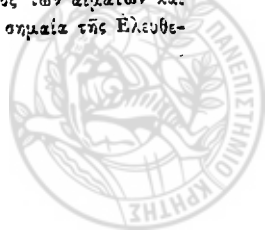
(1) Σημ. τοῦ Ἐκδότου.—Ίσως φανῆ παράδοξον τὸ γεγονός τοῦτο πρὸς τὴν ἀγνώστην καὶ ὅμως εἶναι ἀλήθεια ἀναμφισβήτητος· διότι, ἂν τις θελήσῃ νὰ ἀνατρέξῃ καὶ εἰς τὴν ἀρχαίαν καὶ εἰς τὴν νεωτέραν Ἑλληνικὴν Ἱστορίαν, καὶ μάλιστα εἰς Πραγματείας ἰδίας περὶ τῆς Νήσου Κρήτης, θὰ ἀπαντήσῃ πλείστα ὅσα τεράστια καὶ ἀμίμητα σχεδὸν κατορθώματα τῶν Κρητῶν. Οἱ ὑπερήφανοι μὲν, ἀλλὰ καὶ εὐγενεῖς οὗτοι ἦρωες, ἀνέκαθεν ἐράνησαν ζηλωταί τῆς Εὐνομίας καὶ ὑπερασπισαὶ τῆς Ἐλευθερίας αὐτῶν. Ἡ τῶν Ἐνετικῶν χρόνων Ἱστορία γέμει ἀληθῶς ἐξαισιῶν ἀνδραγαθιμάτων τῶν λεοντοψύχων τούτων ἀνδρῶν. Ἀλλὰ μήπως καὶ εἰς τὸν ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας τῆς Ἑλλάδος ἱερὸν Ἀγῶνα τοῦ 1821 ὀλιγώτερα ἢ κατώτερα τῶν ἀρχαίων διέπραξαν ἀνδραγαθήματα, ἀγωνιζόμενοι τὸν κοινὸν ἀγῶνα; Ποσάκις οὗτοι πολεμήσαντες εἰς πρὸς πεντήκοντα ἢ καὶ πλείονας ἐχθροὺς Τούρκους καὶ Ἀραβας δὲν ἐνίκησαν σχεδὸν πάντοτε αὐτούς; Καὶ οὐχὶ μόνον εἰς τὴν ἰδίαν πατρίδα, ἀλλὰ καὶ ὅπου διήποτε μακρὰν ἀφῆς πολεμοῦσι, καὶ ἤξεύρουσι καὶ δύνανται νὰ ὑπερασπισθῶσιν ἀπαρρημίως καὶ ἑαυτοὺς καὶ τοὺς συμμάχους αὐτῶν. Δὲν καταθέτουσι δὲ τὰ ὅπλα εὐκόλως, ἀλλὰ σχεδὸν πάντοτε προτιμῶσι νὰ ἀποθάνωσι μαχόμενοι εἴτε ὑπὲρ τῆς ἰδίας πατρίδος εἴτε ὑπὲρ οἰουδήποτε ἄλλου μέρους. Ἐν ἐνὶ λόγῳ, καὶ συναισθανοῦνται καὶ ἐκπαισιν ἀνδρικῶς τὴν ἀξίαν τῶν ὅπλων, δι' ὧν ἐλπίζουσι τὴν ὑπεράσπισιν τῶν δικαιοματιῶν αὐτῶν. Ἡ ἐπανάστασις τῆς ἐλευθερωθεῖσης Ἑλλάδος κατέπαυσε περὶ τὸ 1827 ἢ 1829, καὶ ὅμως οἱ Κρητῆς ἐξηκολούθησαν τὸν κατὰ τοῦ κοινοῦ ἐχθροῦ ἀγῶνα ἐπὶ ἐν ἀκόμῃ ἔτος, καὶ τρεῖς ἰδίας ἐπαναστάσεις ἤγειραν ἔκτοτε ἐν τῇ πατρίδι αὐτῶν· διότι σκληρὰ καὶ ἀδικῶς τότε Διπλωματία ἐστέρησεν αὐτοὺς τῆς προσαρτήσεως πρὸς τὴν κοινὴν καὶ γλυκυτάτην ἡμῶν Πατρίδα, πρὸς τὴν μικρὰν καὶ περιουσιμὴν

Ἄφου δὲ ἡ πόλις ἐκυριεύθη ὑπὸ τῶν Τούρκων ὅλον τὸ πλῆθος τῶν Χριστιανῶν ὤρμησαν εἰς τὸν λιμένα, ὅπως σωθῶσιν ἐπὶ τῶν Ἑλληνικῶν καὶ Γενουθσηκικῶν πλοίων· ἀλλ' ἐπειδὴ εἰσήρχοντο εἰς τὰ πλοῖα μετὰ σπουδῆς ὑπερβολικῆς, πολλοὶ ἐβυθίζοντο εἰς τὴν θάλασσαν καὶ ἐπνίγοντο. Οἱ δὲ πυλωροὶ τῆς πόλεως βλέποντες τοὺς Χριστιανοὺς, οὕτω τρεπομένους καὶ ἀφίνοντας τὴν χώραν εἰς τὴν λεηλασίαν, μᾶλλον δὲ ἐνθυμούμενοι χρησμόν τινα λέγοντα, ὅτι ἐάν ποτε οἱ κάτοικοι ἐπέστρεπον ὀπίσω, ἤθελον καταδιώξει τὸν ἐχθρὸν, ἐβουλεύθησαν νὰ στενοχωρήσωσι τοὺς φεύγοντας εἰς ἀντίστασιν, διὸ κλειδῶσαντες τὰς πύλας, ἐβύβησαν τὰς κλειδας ἔξω ἀπὸ τὰ τεῖχη. Τοῦτο ὑπῆρξε τὸ αἰτιον τῆς φρικώδους ἐκείνης αἱματοχυσίας· διότι, ἀφου ἐμποδίσθη ἡ ἔξοδος, οἱ ἄνδρες, αἱ γυναῖκες, οἱ παῖδες, καὶ ἅπαντα ἡ συζῆθὴ τοῦ λαοῦ ἐπισθοδρομήσαντες ὤρμησαν νὰ προφυλαχθῶσιν ἐντὸς τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Σοφίας. Ἄπας ὁ ἀπέραντος ἐκεῖνος ναὸς ἐπληρώθη ἄνω καὶ κάτω καὶ εἰς τὰ προαύλια καὶ ἐντὸς τοῦ θυσιαστηρίου, καὶ εἰς πάντα τόπον αὐτοῦ ἦτο λαὸς ἀναρίθμητος. Κλείσαντες δὲ τὰς θύρας ὅλοι ὁμοφώνως μετὰ βοῶν διακοπτομένων ἀπὸ τοὺς κλαυθμοὺς καὶ τοὺς θρήνους, καὶ τὰς κραυγὰς τῆς ἀπελπισίας, ἐδέοντο τοῦ Θεοῦ ὑπὲρ τῆς σωτηρίας αὐτῶν. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον οἱ Τούρκοι λεηλατοῦντες, πυρπολοῦντες, καὶ σφάζοντες, ἐφθασαν εἰς τὸν Ναὸν, καὶ εὐρόντες

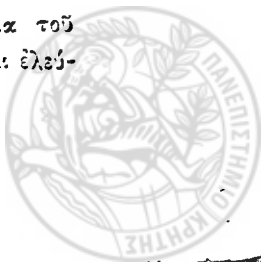
ἐλευθερωθεῖσαν Ἑλλάδα. Ἀλλ' ἀφου ὁ Μωάμεθ τοῦ 1453 ἐθαύμασε τὴν καρτεροφυγίαν καὶ τὴν ἐπιμονὴν τῶν Κρητῶν, καὶ ἐπέτρεψεν αὐτοῖς νὰ ἀπέλθωσι τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐλεύθεροι μετὰ τῶν πλοίων καὶ τῶν σκευῶν αὐτῶν, ἤδη οἱ πεπολιτισμένοι Εὐρωπαῖοι τοῦ φθίνοντος 10' αἰῶνος θὰ ἀνεχθῶσιν ἄρ' ἄγε νὰ διατελῶσιν εἰσέτι οἱ ποτισαντες τσακίς καὶ ποτισοντες ἴσως πάλιν μετ' ὀλίγον διὰ τοῦ αἵματος αὐτῶν τὴν πάτριον γῆν Κρήτες, πολεμοῦντες πάντοτε ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας αὐτῶν; Ἀληθῶς εἰπεῖν, πλανῶνται οἱ Μεγάλοι τῆς Εὐρώπης, νομίζοντες ὅτι οἱ Χριστιανοὶ τῆς Ανατολῆς δὲν εἶναι εἰσέτι ἰκάνοι νὰ διαδεχθῶσι τὸ σεσαθρωμένον κράτος τῆς πολυεληγήτρου αὐτοῖς Τουρκίας! Ἀδικοῦσι σκληρῶς τὴν ἀνθρωπότητα, ἀνεχόμενοι ἄκοιμη εἰς τὸ κέντρον τοῦ κόσμου ἔθνος, ἕπερ ἕνεκα τῆς θρησκείας καὶ τῆς πολιτικῆς αὐτοῦ ζωῆς εἶναι ἀδύνατον πλέον νὰ διατηρηθῆ εἰς τὴν Ανατολήν! Ἀλλ' ὄχι, δὲν πιστεύομεν νὰ ἀμβλυωπῆ πλέον ἡ Εὐρώπη καὶ νὰ μὴ σκέπτεται ἤδη σπουδαίως περὶ τῶν Χριστιανῶν τῆς Ανατολῆς. Ἀπ' ἐναντίας, φρονοῦμεν καὶ ἐλπίζομεν μάλιστα πρὸς τὸν Θεόν, ὅτι ἐντὸς ὀλίγου τῆ συνεργίᾳ καὶ συγκαταθέσει Αὐτῆς θὰ κοματίσῃ ἐν τε τῇ πολυκαθεῖ Κρήτῃ, καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς Ἐπαρχίαις τῆς σήμερον ἔτι δεδουλωμένης Ἑλλάδος, ἀντὶ τῆς Ἡμισελήνου, τοῦ σημείου τούτου τῆς βαρβαρότητος τῶν αἱμάτων καὶ τῆς βεβήλου τοῦ Μωάμεθ θρησκείας, ἡ σημαία τοῦ Σταυροῦ, ἡ σημαία τῆς Ἐλευθερίας καὶ τοῦ Πολιτισμοῦ! . . .

τὰς πύλας κακλεισμένας ἐπεχείρησαν νὰ ρίψωσιν αὐτὰς κάτω διὰ πελέκειον. Τίς δύναται νὰ διηγήθῃ τὴν τρομερὰν ἐκείνην σκηνήν; Τίς τοὺς θρήνους, οἵτινες ἠγείροντο βροντωδέστεροι εἰς ἕκαστον κτύπημα τοῦ στυγεροῦ πελέκειος εἰς τὴν θύραν; Τίς τοὺς κλαυθμούς καὶ τὰς φωνὰς τῶν νηπίων, καὶ τὰ μοιρολόγια τῶν μητέρων καὶ τοὺς ὄδυρους τῶν πατέρων, καὶ τὰ δάκρυα τῶν συσσωρευθεῖσων Ἑλληνίδων παρθένων;

Αἴφνης φωνὴ ἰσχυρὰ ἐγερθεῖσα ἐπέβαλε σιγὴν εἰς τοὺς θρήνους· «Ὅσοι πιστοὶ, λέγει, παύσατε τοὺς θρήνους καὶ ἀκροάσθητε τῶν λόγων μου.» Ἡ φωνὴ δ' αὕτη ἦτο ἡ φωνὴ τοῦ Γενναδίου. Ὁρθιος οὗτος ἐπὶ τοῦ ἄμβωνος μὲ τὰς χεῖρας τεταμένας ἐπάνω τοῦ ἀναρρημήτου ἐκείνου πλῆθους, φέρων τὸ ἔνδυμα τοῦ μεγάλου σχήματος, ἐφαίνετο ὡς διάδοχος τοῦ Κωνσταντίνου, ὁ περιβεβλημένος τοῦ πένθους τὴν μέλαιναν πορφύραν Ἀυτοκράτορος τῆς συμφορᾶς. Ὅταν δ' ἔπαυσαν οἱ θρήνοι καὶ δὲν ἤκούοντο πλέον εἰμὴ τὰ τρομερὰ κτυπήματα τοῦ πελέκειος ἀνεφώνησεν·

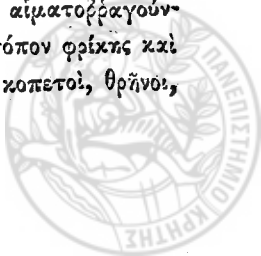
«Ἀδελφοί, ἡ Ἀυτοκρατορία τῶν Ῥωμαίων ἐκηρυκίσθη μετὰ τοσούτων αἰώνων ὑπαρξίν. Ἄλλ' ἐάν ἔπεσαν τὰ σύμβολα τοῦ κόσμου, ἐάν καταβλήθῃ ἡ τῆς Ῥώμης ἀρχή, ὅμως ἡ Παναγκυωτάτη Θρησκεία τῶν Ἑλλήνων—ὄχι—μὰ τὰς πολλὰς καὶ παντοίας δυστυχίας σας, μὰ τὸ ἀθῶον αἷμα, τὸ ὅποιον ἐχύθη καὶ μέλλει νὰ χυθῆ, οὐδὲ καταβλήθῃ, οὐδὲ ἕως ὑπάρχουσιν οὐρανὸς καὶ γῆ θέλει καταβληθῆ! Τὰ προσκυνήματά σας ἀλλάσσουν θέσιν, τὸ ἱερὸν τοῦτο θυσιαστήριον μετατοπίζεται, ἀλλὰ ἡ Πίστις ἡ μέλλουσα νὰ σᾶς σώσῃ διεφυλάχθη ἀπὸ κινδύνων ἀνηκούστων, καὶ διαφυλαχθεῖσα θέλει αὕτη διαφυλάξει ὑμᾶς. Δὲν βλέπετε, ὅτι ἡ Ὀρθοδοξία ἐθριάμβευσεν; Ἀπὸ τοῦ νῦν οὐδὲν πλέον φοβεῖται. Δὲν ἠκούσατε τὸν Τοῦρκον ὑποσχόμενον πρὸς τοὺς στρατιώτας του τὰ σκεύη σας καὶ τὰ ἐπιπλά σας, περὶ δὲ τῆς Πίστεως μὴ ποιήσαντα οὐδένα λόγον; Ἄλλ' οἱ Ἀντικοὶ ἤθελον μὲν τὰ σκεύη καὶ τοὺς θησαυροὺς σας, ἤθελον δὲ καὶ τὴν Πατροπαράδογον Πίστιν σας, αὐτὸν τὸν ἀνεκτίμητον προγονικὸν θησαυρὸν σας, τὸν ὅποιον ἕως οὗ κατέχετε, Πύλαι ἔδου καθ' ὑμῶν οὐ κατισχύουσιν. Λοιπὸν, ἀδελφοί, παυσάμενοι ἀπὸ τοὺς θρήνους ὑπακούσατε μετὰ θρησκευτικῆς μεγαλοψυχίας καὶ εἰς τοῦτο τὸ θέσπισμα τοῦ Ἰψίστου. Ναι μὲν γινόμεθα αἰχμαλώτοι, ἀλλὰ θέλομεν εἶσθαι ἐλεύ-

»θεροι ἐν Πνεύματι Κυρίου. Ἀληθῶς γινόμεθα ταπεινοί, ἀλλ' ἐλεύσε-
 »ται καιρὸς ὅτε θέλομεν πάλιν ἐπαρθῆ' ὁ Θεὸς μεθ' ἡμῶν. Ἀκού-
 »σατε τί ὁ Θεὸς σᾶς φωνάζει ἀπὸ τοῦ ἁγίου βήματος. Ἰπάγω καὶ
 »ἔρχομαι πρὸς ὑμᾶς· οὐκ ἀφήσω ὑμᾶς ὀρφανούς. Ἔρχομαι πρὸς ὑμᾶς.
 »Καὶ ὑμεῖς οὖν λύπην μὲν νῦν ἔχετε, πάλιν δὲ ὄψομαι ὑμᾶς καὶ χα-
 »ρήσεται ὑμῶν ἡ καρδία καὶ τὴν χαρὰν ὑμῶν οὐδεὶς αἶρει ἀφ' ὑμῶν.»
 Οὗτοι ἦσαν οἱ τελευταῖοι φθόγγοι τοῦ Εὐαγγελίου, οἵτινες ἤχησαν
 εἰς τὸν Ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας τὴν 29 Μαΐου 1453.

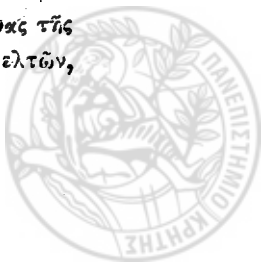
Οἱ Τοῦρκοι διαζήξαντες διὰ τῶν πελέκεων τὰς θύρας τοῦ Ναοῦ
 εἰσῆλθον ξιφῆρεις, καὶ ἰδόντες τὸ ἀναρίθμητον πλῆθος ἀπήγαγον εἰς
 δουλείαν τὰ τρέμοντα ἐκεῖνα πλάσματα, ὡς τὰ προωρισμένα διὰ τὴν
 σφαγὴν πρόβατα, δέσαντες τοὺς ἀνδρας διὰ σχοινίων, τὰς δὲ γυναί-
 κας ἀνὰ δύο μὲ τὰς ζώνας αὐτῶν ἀνευ διχαρίσεως τάξεως ἢ ἡλικίας.
 Ἐδεσμοῦντο δούλαι μετὰ τῶν κυριῶν, δεσπόται μετὰ τῶν οἰκετῶν,
 ἱερεῖς μετὰ λαϊκῶν, ἀρχιμανδρίται μετὰ θυρωρῶν κατὰ τὴν φαντα-
 σίαν τοῦ ἄρπαγος. Ὁ Ναὸς τῆς Ἁγίας Σοφίας ἐγένετο θέατρον τῶν
 τρομερωτάτων ἀθεμιτουργιῶν· αἱ ἅγιοι εἰκόνες ἐγυμνώθησασ τῶν κο-
 σμημάτων αὐτῶν καὶ ἔπειτα ἐσχίσθησαν διὰ τῶν πελέκεων· τὰ χρυ-
 σὰ καὶ ἀργυρᾶ δισκοπότηρα ἠρπάγησαν καὶ ἐχρησίμευον διὰ νὰ θέ-
 τωσιν οἱ Τοῦρκοι ἐντὸς αὐτῶν ὀπώρας ἢ νὰ πίνωσιν οἶνον· τὰ ἱερὰ
 φορέματα τὰ ἔθετον ὡς σαγίσματα τῶν ἵππων. Ὅλος ὁ Ναὸς μετὰ
 μίαν ὥραν ἦτο γυμνὸς καὶ ἔρημος τῶν κοσμημάτων αὐτοῦ. Οἱ θόλοι
 τοῦ μεγαλειτέρου Ναοῦ τῆς Χριστιανισμοῦ ἐπλήσθησαν ἐκ τῶν
 κοπετῶν, τῶν θρήνων καὶ τῶν ἐλολυγμῶν τῶν δυστυχῶν Χριστια-
 νῶν, οἵτινες ἐγυμνώθησαν τῆς περιουσίας, τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς τι-
 μῆς αὐτῶν. Ὁ Ναὸς τῆς Ἁγίας Σοφίας, ἀναβοᾷ ὁ Φραντσῆς, ὁ Οὐρά-
 νιος Θεότοκος τῆς Δείας δόξης, ὁ ἐπίγειος οὐρανὸς τῆς Δείας σο-
 φίας, τὸ Χερουβικὸν ὄχημα τοῦ δεσπότου τοῦ Πατρός, τὸ ὑπὸ τοῦ
 ἰδίου Θεοῦ ἀνεγέρθηεν τοῦτο Θαῦμα, κατέστη ὁ τόπος τῆς στυγε-
 ρωτάτης ἐρημώσεως!

Ἡ μάχαιρα καὶ τὸ πῦρ κατὰ τὴν ὑπόσχεσιν τοῦ Σουλτάνου διήρ-
 κησαν τρία ὀλόκληρα ἡμερονύκτια. Ἄπασα ἡ ἀπέραντος αὕτη Μητρό-
 πολις μετεβλήθη εἰς κοιλιάδα κλαυθμῶνος, εἰς σωροὺς αἱματορραγούν-
 των νεκρῶν, εἰς ποταμοὺς ἀχνιζόντων αἱμάτων, εἰς τόπον φρίκης καὶ
 τρόμου. Καθ' ἅπασαν τὴν πόλιν δὲν ἤκούοντο εἰμὴ κοπετοὶ, θρήνοι,

φωναί γοεραί, ὄλοφυρμοί, κλαυθμοί, ὄδυρμοί, καὶ ὄλολυγμοὶ σπαραξικάρδιοι. Ἄλλοι ἐσφάζοντο εἰς τὰς ὁδοὺς, ἄλλοι ἐδεσμοῦντο τὰς χεῖρας ὀπισθεν καὶ ἐσύροντο ἀσπλάγχχνως· οἱ παῖδες ἀπεσπῶντο ἀπὸ τὸν λαιμὸν τῶν γονέων αὐτῶν, ὅπου ἐκρεμῶντο διὰ νὰ σωθῶσιν· αἱ γυναῖκες ἐκ τῶν χειρῶν τῶν ἀνδρῶν αὐτῶν· αἱ δὲ παρθένοι ἀπὸ τὰς ἀγκάλας τῶν μητέρων των καὶ ἐσύροντο εἰς τοὺς δρόμους ἐκ τῆς κόμης τῆς κεφαλῆς καὶ τῶν πλοκάμων αὐτῶν. Τὰ βρέφη σφάζόμενα ἐβρίπτοντο εἰς τὰς ὁδοὺς καὶ οἱ κύνες ἐπινον τὸ ἀχνίζον αὐτῶν αἷμα! Ἄλλοι ἠχμαλωτίζοντο πρὶν φθάσωσιν εἰς τὰς οἰκίας αὐτῶν· ἄλλοι δὲ φθάνοντες εὕρισκον τὰς οἰκίας αὐτῶν ἐρήμους ἀπὸ παιδῶν καὶ γυναικῶν καὶ σκεύη, καὶ αὐτοὶ δὲ πρὶν λάβωσι καιρὸν νὰ κλαύσωσιν ἐσφάζοντο ἢ ἐδεσμοῦντο τὰς χεῖρας ὀπισθεν. Ὁ ἀρχινύαρχος Λουκάς Νοταρᾶς συνελήφθη ἐνῶ ἐπέστρεφεν εἰς τὴν οἰκίαν αὐτοῦ, ὁ δὲ Οὐρχάν ὁ ὀθωμανὸς πρίγκηψ, διὰ νὰ μὴ πέσῃ εἰς τὰς χεῖρας τῶν Τούρκων, ἐκρημνίσθη ἀπὸ τὰ τείχη καὶ ἐφονεύθη! Ἡ βασιλὶς αὕτη τῶν πόλεων κατερμηώθη, «ἐγένετο γυμνῆ, ἄφρονος, μὴ ἔχουσα εἶδος οὐδὲ κάλλος!» Πάντες οἱ ἀποφυγόντες τὸν θάνατον ἐκρύβησαν εἰς τὰς ὑπονόμους, εἰς τὰς ὄπας καὶ τὰ περίξ δάση καὶ σπήλαια. Χριστὲ Βασιλεῦ! ἀνακράζει ὁ Φραντσῆς, πᾶσαν πόλιν καὶ πᾶσαν χώραν Χριστιανῶν λύτρωσον ἀπὸ τοιαύτης συμφορᾶς!

Ὁ Μωάμεθ δὲν εἰσῆλθεν ἐντὸς τῆς πόλεως μετὰ τῶν ἐφορμώντων, ἀλλὰ περιέμενεν ἔξω τῶν τειχῶν τὴν εἰδησιν περὶ τῆς ὀλοκλήρου κυριεύσεως τῆς πόλεως ὑπὸ τῶν νικητῶν, τὴν ὁποίαν ἔλαβε περὶ τὴν μεσημβρίαν. Τότε δὲ πάντα φόβον ἀποθέμενος, καὶ περιστοιχοῦμενος ὑπὸ τῶν Πασσάδων καὶ τῶν σωματοφυλάκων του, εἰσῆλθεν εἰς τὴν καταστραφεῖσαν πόλιν καὶ ἐπορεύθη κατ' εὐθείαν εἰς τὴν Μεγάλην Ἐκκλησίαν. Καταβάς δὲ τοῦ ἵππου καὶ εἰσελθὼν ἐντὸς αὐτοῦ ἐθεώρησε μετὰ θαυμασμοῦ τὸν μέγαν τοῦτον Ναόν. Ἐθαύμασε τὰς ἑκατὸν στήλας, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦσαν αἱ ὀκτώ πορφυραὶ τοῦ ναοῦ τοῦ Ἡλίου, τὸν ὁποῖον ἔκτισεν ὁ Αὐρήλιος ἐν Βααλβὰκ, αἱ ὀκτώ πράσιναι τοῦ ναοῦ τῆς Ἑβραίας Ἀρτέμιδος, καὶ τὰς ἄλλας, αἵτινες ἀπεσπᾶσθησαν ἀπὸ τῶν μεγαλειτέρων καὶ ὠραιότερων ναῶν, τοῦ τῆς Κυζήκου Διὸς, τῶν τοῦ Ἀλεξάνδρου, τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῶν Κυκλάδων· τὰς ἐκ τοσοῦτων χωμάτων πλάκας ξοδοσείδεις τοῦ Συναδᾶ, πράσινας τῆς Λακωνίας, κυανᾶς τῆς Λυβίας, μελανὰς τῆς χώρας τῶν Κελτῶν,

τοὺς ἀστεροειδεῖς γρανίτας τῆς Θεσσαλίας καὶ Ἠπείρου καὶ τῆς Αἰγύπτου, καὶ τὰς πορφυρᾶς τῆς Θηβαΐδος. Τὸ βλέμμα τοῦ κατακτητοῦ περιήλθε μετ' ἐκπλήξεως τὰς ὑπερμεγέθεις στοᾶς, καὶ τοὺς ὑψιτενεῖς θόλους, τὰς κολοσσαίας εἰκόνας τῶν Εὐαγγελιστῶν, καὶ Ἀποστόλων, καὶ τῆς Θεομήτορος, καὶ τοῦ Σταυροῦ φέροντος τὰς λέξεις ταύτας, «*Ἐν τούτῳ γίκα*», ὄντων ἀπάντων ψηφιδωτῶν ἢ ἐπὶ κεχρωματισμένων καὶ κεχρυσωμένων ἑλῶν, τῶν ὁποίων ὁ θαυμασμὸς ἤϋξανεν ἐπὶ τοσοῦτον, ὅσον περισσότερον ἠένιζέ τις ἐπ' αὐτῶν τοὺς ὀφθαλμούς του. Μετὰ ταῦτα ἐκάλεσεν ἓνα τῶν Δερβισῶν νὰ σταθῆ ἐπὶ τῆς εἰς τὰ Ἅγια τῶν Ἁγίων μεγάλης εἰσόδου καὶ νὰ διαλαλήσῃ τὴν Μωαμεθανικὴν προσευχὴν· αὐτὸς δὲ ἀναβὰς ἐπὶ τῆς Ἁγίας Τραπεζῆς ἐπανελάβε τὴν δέσιν μὲ ὑψηλὴν φωνήν. Τοιοῦτοτρόπως ἐμολύθη ὁ μέγιστος Ναὸς τῆς Χριστιανωσύνης καὶ μετεβλήθη εἰς Τζαμίον τῆς βδελυρᾶς θρησκείας τῶν Ὄθωμανῶν. Ὁ Ναὸς τῆς Ἁγίας Σοφίας, κτισθεὶς ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, ἀνακαινισθεὶς ὑπὸ τοῦ Θεοδοσίου καὶ Ἰουστινιανοῦ, ἀφοῦ δις ἐπυρπολήθη κατὰ τὰς ἐπαναστάσεις, ἦτο τὸ θέατρον τῶν μεγαλειτέρων πολιτικῶν πομπῶν καὶ τῶν ἀγιωτέρων θρησκευτικῶν ἐορτῶν· ἐχρησίμευεν εἰς τοὺς γάμους τῶν Αὐτοκρατόρων καὶ εἰς τὰς δημοσίας ἐκκλησιαστικὰς τελετάς· ἦτο τὸ ἁγιαστήριον οὐ μόνον τῆς πρωτεύουσας, ἀλλὰ καὶ ὅλης τῆς ἐπικρατείας, τὸ ἀριστούργημα τῆς ἀρχιτεκτονικῆς, τὸ ἐποίησεν οὐδὲν ἄλλο ὑπερέβη μέχρι τοῦδε καθ' ἅπασαν τὴν Χριστιανωσύνην. Ποία χεὶρ θέλει καθαρίσει τὸν ναὸν τοῦτον καὶ θέλει ἐπαναφέρει αὐτὸν εἰς τὴν ἀρχαίαν αὐτοῦ Μεγαλειότητα καὶ Δόξαν;

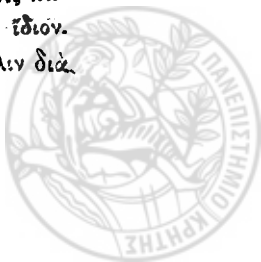
Ἐνῶ ἐξήρχετο ἀπὸ τοὺς ἐξόχους τούτους τόπους ἀπήντησε τυχέως στρατιώτην συντρίβοντα τὰς μαρμαρίνους πολυτίμους πλάκας, ὧν αἱ φλέβες ἀπεμιμούντο τοσοῦτον καλῶς τὰ κύματα, ὥστε ἐκ τῶν τεσσάρων θυρῶν τῆς ἐκκλησίας ἐφαίνοντο κυλιόμενα ταῦτα καὶ παρίστανον τοὺς τέσσαρας ποταμούς τοῦ Παραδείσου. Τὸν βάρβαρον τοῦτον καὶ ἀνίσρον ἐκτύπησεν ὁ Μωάμεθ μὲ τὸ ξίφος λέγων· «Ἄφησα εἰς ὑμᾶς τοὺς θησαυροὺς, ἀλλ' αἱ οἰκοδομαὶ ἀνήλθουν εἰς ἐμέ!»

Ἐξελθὼν ὁ Μωάμεθ ἐκ τοῦ Ναοῦ τῆς Ἁγίας Σοφίας, εὐθὺς ἐξήτασε περὶ τοῦ Αὐτοκράτορος, διότι οὐδὲν ἕτερον ἐσυλλογίζετο, εἰμὴ μόνον νὰ μάθῃ, ἐὰν ζῆ ἢ ἀπέθανε. Καὶ τινες μὲν ἔλεγον, ὅτι ἔφυγε μετὰ τῶν ἀναχωρησάντων πλοίων· ἄλλοι δὲ ὅτι εἶναι κεκομμένος εἰς τὴν

πόλιν' και ἄλλοι ὅτι ἀπέθανε μαχόμενος. Ἀποστείλας ὤθεν εἰς τὸ μέρος, ὅπου ἦσαν οἱ σωροὶ τῶν Χριστιανικῶν πτωμάτων, διέταξε νὰ πλύνωσι πολλὰς κεφαλὰς, ἵσως δυνηθῶσι νὰ γνωρίσωσι τὴν τοῦ Αὐτοκράτορος, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἀνεύρωσιν αὐτήν. Μετ' ὀλίγον ὅμως ἀνευρέθη τὸ σῶμα τοῦ Ἑλληνοφιλοῦς Αὐτοκράτορος, τὸ ὅποιον ἐγνωρίσθη ἐκ τῶν ἀλουργῶν ὑποδημάτων, ἐφ' ὧν ἦσαν κεντημένοι χρυσοὶ ἀετοί. Ἡ κεφαλὴ τοῦ Αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου κοπεῖσκα ἀνεστηλώθη ἐπὶ τῆς Αὐγουστινιανῆς Πλατείας, πλησίον τοῦ ἀνδριάντος τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ὅπου ἔμενον ἐκτεθειμένη ἕως ἐσπέρας· μετὰ ταῦτα δὲ ταριχευθεῖσα ἐστάλη εἰς τὰς Ἀσιατικὰς πόλεις ὡς σύμβολον νίκης. Τὸ δὲ σεπτὸν σῶμα τοῦ Κωνσταντίνου ἐπετράπη εἰς τοὺς Χριστιανοὺς νὰ θάψωσιν, οἵτινες και τὸ ἐνεταφίασαν εἰς τόπον ἄχρι τοῦ νῦν, και αἰώνιας ἵσως, ἄγνωστον. Ὁ Μωάμεθ διέταξε και ἔφερον ἐνώπιόν του τὸν ἀρχιναύαρχον Λουκᾶν Νοταρᾶν, πρὸς τὸν ὅποιον εἶπε· «Θεῶρει τοὺς σωροὺς τῶν νεκρῶν, αὐτὰ τὰ πλήθη τῶν αἰχμαλώτων· ἰδοὺ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἀρνήσεως ὑμῶν τοῦ νὰ παραδώσῃτε τὴν πόλιν.» Ὁ δὲ Νοταρᾶς εἶπεν, ὅτι οὔτε αὐτὸς, οὔτε ὁ Αὐτοκράτωρ ἠδύνατο νὰ πράξῃσι τοῦτο, ἀφοῦ ἐλάμβανον ἐπιστολάς, δι' ὧν ἐνεθαβρύνοντο εἰς τὴν ἀντίστασιν. Ὁ Μωάμεθ ὑπωκτεύθη παρὰ ταῦτα τὸν Χαλίλ Πασσᾶν, ἀλλ' ὑπέκρυψε πρὸς στιγμὴν τὴν ἔργῃν του.

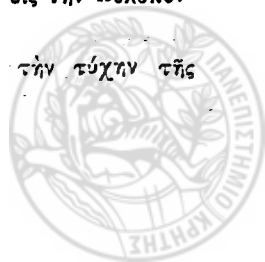
Τὴν 30 Μαΐου ὁ Μωάμεθ εἰσήλθεν ἔφιππος εἰς τὴν πόλιν και διευθύνθη κατ' εὐθείαν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Μεγάλου Δουκῆ. Ὁ Νοταρᾶς ἐξῆλθεν εἰς προῦπάντησιν αὐτοῦ, ἔπεσεν εἰς τοὺς πόδας του και ἔδειξεν εἰς αὐτὸν τοὺς θησαυροὺς αὐτοῦ και τοὺς πολυτίμους λίθους, τοὺς ὁποίους ἰδὼν ὁ Μωάμεθ ἐθαύμασεν. Ὁ δὲ Νοταρᾶς εἶπε πρὸς τὸν Σουλτάνον, ταῦτα ἐφύλαττον διὰ τὴν βασιλείαν σου, και ἰδοὺ νῦν προσφέρω αὐτά· ὁ δὲ Σουλτάνος ἀπήντησεν εἰς αὐτὸν, «Ἢ πολύτροπε, ἀπάνθρωπε και μηχανοζῆραφε, τοσοῦτον πλοῦτον εἶγες, και δὲν ἔδοθήσῃς τὸν Βασιλεῖα τὸν ἀυθέντην σου, και τὴν πόλιν τὴν Πατρῖδα σου· ἤδη δὲ διὰ τοιούτων πανουργιῶν ζητεῖς νὰ ἀποσύρῃς τὴν τιμωρίαν; Ποῖος, ὦ πονηρὲ, παρέδωκεν εἰς ἐμὲ τὴν πόλιν; Λέγει αὐτῷ ὁ Νοταρᾶς, «Ὁ Θεός.» Τὸν Θεὸν λοιπὸν εὐχαριστῶ, ὅστις παρέδωκεν εἰς ἐμὲ τὴν πόλιν, τοὺς θησαυροὺς σου και ἐσὲ τὸν ἴδιον. Διὰ τὴν δὲν μοι ἀπέστειλας αὐτοὺς προτοῦ νὰ κυριεύσω τὴν πόλιν διὰ

»νά γνωρίζω χάριν εἰς σέ και νά σοι ἀποδώσω τήν ἀμοιβήν; Ἄφου
 »δὲ δὲν ἠθέλησας νά βοηθήσης τὸν Βασιλέα σου μὲ τοὺς θησαυροὺς
 »σου, διατί δὲν συνεβούλευσας αὐτὸν νά παραδώσῃ εἰς ἐμὲ ἐν εἰρήνῃ
 »τὴν πόλιν, και νά δώσω εἰς αὐτὸν ἄλλον τόπον διὰ νά μὴ γείνωσι
 »τοσοῦτοι φόνοι μεταξύ ἡμῶν;» Οὗτος δὲ εἶπεν, ὅτι αἵτιοι εἶναι οἱ
 Βενετοὶ και οἱ κάτοικοι τοῦ Γαλατᾶ, οἵτινες ὑπέσχοντο εἰς αὐτὸν
 τὴν βοήθειαν αὐτῶν. Ὁ δὲ Μωάμεθ εἶπεν εἰς αὐτόν· «Πολλὰ ἤξεύρεις
 »ψεύδους ἐφευρετὰ, ἀλλὰ δὲν θέλουσι ταῦτα σὲ ὠφελήσει.» και διέ-
 ταξε νά φυλακίσωσιν αὐτόν.

Ἄφου δὲ ἐπεσκέφθη τὸ μεγαλείτερον μέρος τῆς πόλεως εἰσῆλθεν
 εἰς τὸ Αὐτοκρατορικὸν ἀνάκτορον, και διερχόμενος ἀπάσας τὰς ἐρή-
 μους αἰθούσας, ἀνέφερεν ἓνα Περσικὸν στίχον κατάλληλον εἰς τὸ θέα-
 μα αὐτὸ τοῦ πεπτωκότος Μεγαλείου. Οὐ μακρὰν τοῦ ἀνακτόρου ἤτοι-
 μάσθη εἰς αὐτὸν μεγαλοπρεπὲς συμπόσιον, ὅπου ὁ Μωάμεθ παρεδόθη
 εἰς τὴν κρεπόλην. Ἡμιμεθυμένος ὢν διέταξε νά φέρωσι τὸν Νοτα-
 ρᾶν μετὰ τῶν υἱῶν του και νά ἀποκεφαλίσωσιν αὐτούς. Ὁ δῆμιος
 λαβῶν αὐτούς τοὺς ἔφερεν εἰς τὴν τοῦ Ξηροῦ Λόφου ἀγορὰν και ἐκεῖ
 τοὺς ἀπεκεφάλισε. Τὰ τέκνα ἀπεκεφαλίσθησαν ἐνώπιον τοῦ πατρὸς
 αὐτῶν, ὅστις παρεκάλεσε τὸν δῆμιον νά ἀφήσῃ αὐτὸν νά προσευχηθῆ
 εἰς τὸ πλησίον παρεκλήσιον, και ἔπειτα προσέφερε τὴν κεφαλὴν
 του· τὸ σῶμά του ἔπεσεν ἐπὶ τῶν εἰσέτι ζεστῶν και αἰμορραγούντων
 πτωμάτων τῶν τέκνων του· ἀποθνήσκων δ' ἔλεγε, «Δίκαιος εἶ Κύ-
 ριε.» Τὰ σῶματά των γυμνωθέντα ἐβρίθθησαν ἄταφα, αἱ δὲ κεφαλαί
 των ἐπαρουσιάσθησαν εἰς τὸν τύραννον, ὅστις ἐδίψα ἔχει μόνον ἀπὸ
 οἶνον, ἀλλὰ και ἀπὸ αἷμα. Μετ' ὀλίγας δὲ ἡμέρας ἐφόνευσε και τὸν
 Χαλίλ Πασσᾶν, ὅστις ἐθεωρήθη ὡς φίλος τῶν Ἑλλήνων· ὁ θάνατος
 αὐτοῦ ἐπροξένησε λύπην εἰς ὅλον τὸ Τουρκικὸν στρατόπεδον. Ὁ Καρ-
 δινάλιος Ἰσίδωρος ἐπωλήθη ὡς δούλος και μετεφέρθη εἰς Γαλατᾶν,
 ὅπου κατάρθωσε νά σωθῆ· εἰς σύγγραμμα αὐτοῦ σωζόμενον ἐκφράζει
 τὴν λύπην αὐτοῦ διὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Μητροπόλεως τῆς Βυζαντινῆς
 Αὐτοκρατορίας. Ὁ πρωτοβεστιᾶριος Φραντζῆς ἐπωλήθη μετὰ τῆς
 γυναικὸς και τῶν τέκνων αὐτοῦ εἰς τὸν ἱπποκόμον τοῦ Σουλτάνου,
 ἀλλ' εὐρῶν εὐκαίριαν ἔφυγε μετὰ τῆς γυναικὸς του εἰς τὴν Πελοπόν-
 νησον.

Ἡ τύχη τοῦ Γαλατᾶ ὑπῆρξε διαφορῆτικὴ ἀπὸ τὴν τύχην τῆς

Κωνσταντινουπόλεως. Οί μέχρι τούδε οὐδέτεροι Γενουήνσιοι μετά τὴν ἄλωσιν τῆς πόλεως παρεδόθησαν ὑπὸ συνθήκας εἰς τὸν Σουλτάνον, δι' ὧν συνεφώνησαν νὰ κρημίνωσι τὰ τεῖχη αὐτῶν καὶ αὐτοὶ νὰ ζῶσιν ἐκεῖ μὲ πρόνομίᾳ τινα, διαγραφόμενα ἐν τῇ συνθήκῃ (1).

(1) Ἡ συνθήκη αὕτη ὡς ἀξιοπεριέργως μετεφέρθη ἐνταῦθα ἀπαλλάκτως ἐκ τῆς ἱστορίας τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας τοῦ Hammer, ἔστις ἀνεῦρεν αὐτὴν παρὰ τῷ βαρῶνι Ἀντωνίῳ Τέσιτ, κατοικοῦντι· ἐν Γαλατῇ, μεταπετρασμένην ἔκτοτε ἐκ τοῦ Τουρκικοῦ εἰς τὸ Ἑλληνικόν.

«Ἐγὼ δὲ μέγας αὐθεντής καὶ μέγας Ἀμνηρᾶς Σουλτάνος ὁ Μεχμέτ Μπέης ὁ υἱὸς τοῦ μεγάλου αὐθέντου καὶ μεγάλου Ἀμνηρᾶ Σουλτάνου τοῦ Μουράτ Μπέη.

»Ὁμνῶ εἰς τὸν Θεὸν τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς καὶ εἰς τὸν μέγαν ἡμῶν προφήτην τὸν Μωάμεθ καὶ εἰς τὰ ἑπτὰ Μουσάφια ἐποῦ ἔχομεν καὶ ἐμολογοῦμεν καὶ εἰς τὰς ῥαὶ χιλιάδας προφήτας τοῦ Θεοῦ, καὶ πρὸς τὴν ψυχὴν τοῦ πάππου μου καὶ τοῦ πατρὸς μου, καὶ πρὸς ἐαυτὸν καὶ τὰ παῖδιά μου καὶ τὸ σπαθὶ ἐποῦ ζῶνομαι.

»Ἐπειδὴ ἔστειλαν οἱ καθολικοὶ ἄρχοντες τοῦ Γαλατᾶ πρὸς τὴν πόρταν τῆς αὐθεντίας μου τοὺς τετιμημένους ἄρχοντας τὸν κύριον Μπαπιλᾶν Παραβᾶν καὶ τὸν κύριον Μαρκέζον Δριφάγκην καὶ τὸν Δραγομάνον των Νικόλαον Πελατζόνην, καὶ ἐπροσκύνησαν τὴν βασιλείαν μου, καὶ ἐδεήθησαν τῆς αὐθεντίας μου νὰ ἔχουν τὰς νομὰς κατὰ τὴν συνθήκην τοῦ καθέλου τόπου τῆς αὐθεντίας μου· νὰ χαλάσω τὸ κάστρον των, αὐτοὶ δὲ νὰ ἔχουν τὰ πράγματά των καὶ τὰ μαγαζία των καὶ τὰ ἀμπέλια των καὶ τοὺς μύλους των καὶ τὰ καρδιά των καὶ τὰς βάρκας των καὶ τὰς πραγματείας των ἑλας καὶ τὰς γυναϊκάς των καὶ τὰ παῖδιά των εἰς τὸ θέλημά των, καὶ νὰ πωλοῦν τὰς πραγματείας των ἐλεύθερα, καθὼς ἑλας ὁ τόπος τῆς αὐθεντίας μου, νὰ πηγαίνουσι καὶ νὰ ἔρχωνται διὰ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης, καὶ κουμέρκιον νὰ μὴ δίδουν μήτε φιαστικόν, εἰ μὴ νὰ δίδουν χαράτσιον· ὡς καθὼς εἶναι ἑλας ὁ τόπος τῆς αὐθεντίας μου· οἱ αὐτοὶ νόμοι καὶ αἱ συνθήκαι νὰ εἶναι οἱ αὐτοὶ (γρ. καὶ εἰς αὐτοὺς) ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ ἔμπροσθεν, καὶ νὰ τοὺς ἔχω ἀκριβοὺς καὶ νὰ τοὺς διαφεντεύω ὡς καθὼς διαφεντεύω τὸ πρόσωπόν μου ἑλον.

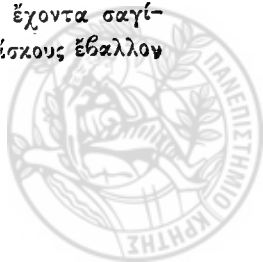
»Τὰς ἐκκλησίας των νὰ τὰς ἔχωσι καὶ νὰ τὰς ψάλλωσι, μόνον καμπάνας καὶ σημαντήρια νὰ μὴδὲν χτυποῦν, ἀπὸ τὰς ἐκκλησίας των μαϊδιῶν νὰ μὴ ζητήσω, μηδὲ αὐτοὶ νὰ ποιήσωσιν ἄλλας ἐκκλησίας. Οἱ πραγματευτάδες τῶν Γενουεζίων νὰ πηγαίνοιν καὶ νὰ ἔρχωνται ἐλεύθερα, νὰ ποιῶν τὰς πραγματείας των, παῖδιόν ποτε εἰς Γιαντισάροιν νὰ μὴ πάρω μήτε τινα νέον, μήτε Τούρκος νὰ εἶναι εἰς τὸ μέσον των, ἀλλὰ νὰ εἶναι ἐξῆχος, εἴμητα νὰ βάλῃ ἡ αὐθεντία μου σκλάβον νὰ τοὺς βλέπῃ· αὐτοὶ δὲ οἱ Γαλατιανοὶ νὰ ἔχουν ἄδειαν νὰ βάλουν πρωτόγῃρον εἰς τὸ μέσον των διὰ νὰ διορθῶν τὰς δουλείας, ἐποῦ ἔχουν οἱ πραγματευτάδες. Γιαντισάροι καὶ σκλάβοι νὰ μὴδὲν κωλυώσιν εἰς τὰ ὑπὸ τῆς τῶν τὰ κουμέρκια ἐποῦ χρεωστοῦσι, νὰ τὰ μαζώζωσιν· ἐὰν ἔχουν καὶ χρέος ἀπερνώντας τὰ ὅσα ἐξώδευσαν, ἔχουν τὴν ἄδειαν νὰ μαζώζωσιν ἀπὸ τῆν μέσση των διὰ νὰ εὐχον ἀπὸ τὸ χρέος. Οἱ ἄρχοντες καὶ οἱ πραγματευτάδες των νὰ μὴδὲν ἀγγαρεύωνται. Οἱ πραγματευτάδες τῶν Γενουεζίων νὰ ἔχουν ἄδειαν νὰ πηγαίνοιν καὶ νὰ ἔρχωνται καὶ νὰ δίδουν κουμέρκιον κατὰ τοὺς νόμους καὶ συνθήκην.

»Ἐγράφη τὸ παρὸν ἐρκωμοτικὸν καὶ ὤμωσαν ἡ αὐθεντία μου ἐν ἔτει 6961 ἀπὸ χριστοῦ Κόσμου. Ἐγίρας ἔτος 837.»

Οὕτως ἡ περιφανὴς Κωνσταντινούπολις, τὸ ἀρχαῖον Βυζάντιον, μετὰ 1125 ἔτη, ἀφοῦ ἐμεγαλύνθη ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, ἐκυριεύθη ὑπὸ τῶν Τούρκων τὴν 29 Μαΐου 1453, ὡραν δευτέραν, μετὰ πεντήκοντα πέντε ἡμερῶν συνεχῆ ἐπίθεσιν. Ἡ πόλις αὕτη πρὶν μεγαλυνθῆ, καὶ ἀφοῦ ἐμεγαλύνθη, ὑπέφερε εἰκοσιεννέα πολιορκίας καὶ ὀκτὼ ἀλώσεις. Τρεῖς ἐπολιορκήθη ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων (ὑπὸ τοῦ Σπαρτιάτου Πausανίου μετὰ τὴν ἐν Πλαταιαῖς μάχην κατὰ τὸ 478 π. Χρ., ὑπὸ τοῦ Ἀλκιβιάδου κατὰ τὸ 410 ἢ 412 π. Χρ., καὶ ὑπὸ Λέοντος τοῦ στρατηγοῦ τοῦ Φιλίππου περὶ τὸ 350 ἔτος π. Χρ.)· τρεῖς ὑπὸ Ῥωμαίων Αὐτοκρατόρων (Σεβήρου Σεπτιμίου περὶ τὰ τέλη τῆς δευτέρας ἀπὸ Χρ. ἑκατονταετηρίδος, Μαξιμίνου κατὰ τὸ 313 ἔτος, καὶ Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου κατὰ τὸ 315 ἔτος)· ἅπαξ ὑπὸ τοῦ Ἄβχαρος Χακάνου (626)· ἐπτάκις ὑπὸ τῶν Ἀράβων (654. 667. 672. 715. 759. 780. 798)· δις ὑπὸ τῶν Βουλγάρων (ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος των Παγανού, 764, καὶ Συμεῶνος, 914)· ἅπαξ ὑπὸ τοῦ δεσπότη τοῦ τῶν Σλάβων Κρούμου (811)· δις ὑπὸ Βυζαντιῶν ἀποστατῶν (Θωμά, 820, καὶ Τορνικίου, 1048)· ἅπαξ ὑπὸ τῶν Ῥώσσω (866)· δις ὑπὸ Βυζαντιῶν Αὐτοκρατόρων (Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ, 1081, καὶ Μιχαῆλ τοῦ Παλαιολόγου, 1261)· ἅπαξ ὑπὸ τῶν Λατίνων σταυροφόρων (1204)· καὶ πεντάκις ὑπὸ τῶν Τούρκων (1396. 1402. 1414. 1422. 1453). Ἐκυριεύθη δὲ ὀκτάκις, ὑπὸ Πausανίου, Ἀλκιβιάδου, Σεβήρου, Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου, Ἀλεξίου Κομνηνοῦ, τῶν Λατίνων, Μιχαῆλ τοῦ Παλαιολόγου καὶ Μωάμεθ τοῦ Β΄.

Διὰ νὰ βάλῃ δὲ εἰς τάξιν τὴν δορυκτῆτον πόλιν ὁ δορυκτῆτωρ, προσέταξε κατὰ τὴν 31 Μαΐου τὸν στρατὸν καὶ τὸν στόλον νὰ ἀναχωρήσωσι καθεὶς εἰς τὸν τόπον αὐτοῦ. Ὁ ἱστοριογράφος Δούκας περιγράφει τὴν ἀνχώρησίν των οὕτως· «Φορτωμένοι μετὰ λαφύρων ἀνεχώρησαν, λέγει, ἐκεῖθεν· καὶ ποῖα λάφυρα; πολύτιμα φορέματα, σκεῦη χρυσᾶ, ἀργυρᾶ, χαλκᾶ, κασσιτέρια, ἀναρίθμητα βιβλία· αἰχμάλωτοι ἱερεῖς καὶ λαῖκοι, καλόγηροι καὶ καλογραῖται· τὰ πλοῖα καὶ αἱ σκηναὶ τοῦ στρατοπέδου ἦσαν πλήρεις ἀπὸ αἰχμαλώτους καὶ λάφυρα. Ἐκεῖ ἔβλεπε τις τοὺς βαρβάρους, τὸν μὲν ἐνδεδυμένον ἀρχιερατικὸν σάκκον, ἄλλον δὲ ζωννύμενον ἐπιτραχήλιον χρυσοῦν, ἢ σύραντα σκύλους δεδεμένους μὲ τὰς ἱεράς ζώνας, καὶ ἄλλους ἔχοντα σαγίσματα ἵππων ἄμνους χρυσοῦφάντους· εἰς τοὺς ἱεροὺς δίσκους ἔβαλλον

ἐπώρας, καὶ ἔπινον οἶνον ἐντὸς τῶν ἀγίων ποτηρίων ἀναριθμητὰ βιβλία ἐφόρτωνσαν εἰς τὰ ἀμάξια τὰ ὁποῖα μετέφερον εἰς τὴν Ἀνατολὴν καὶ Δύσιν. Δι' ἐν ἀργυροῦν νόμισμα ἐπώλουντο δέκα τόμοι τοῦ Ἀριστοτέλους, τοῦ Πλάτωνος, καὶ ἄλλων περιφήμων συγγραφέων. Ἀπὸ τὰ πολυκόσμητα εὐαγγέλια ἀφῆρουν τὸν χρυσὸν καὶ τὸν ἄργυρον καὶ ἐξρίπτον μὲ καταφρόνησιν τὰ ἱερὰ βιβλία. Τὰς εἰκόνας ἔκαιαν καὶ ἔβραζαν εἰς τὸ πῦρ κρέας.» Ὅλα τὰ δεινὰ, ὅσα ἐπαθεν ἡ δύστηνος Κωνσταντινούπολις καὶ τὰς λεπτομερείας τῆς πολιορκίας καὶ ἀλώσεως αὐτῆς, δύναται ὁ ἀναγνώστης νὰ ἀναγνώσῃ εἰς τοὺς παρευρεθέντας ἐν τῇ ἀλώσει ἱστοριογράφους Φραντσῆν καὶ Δούκκν.

Ὁ Μωάμεθ εἰσελάσας τελευταῖον θριαμβευτικῶς ἐφρόντισε διὰ τὴν συντήρησιν τῶν δημοσίων οἰκοδομημάτων, ἐπειδὴ εἶχεν ἀπόφασιν νὰ μεταφέρῃ ἀπὸ Ἀδρινουπόλεως τὴν Καθέδραν αὐτοῦ εἰς Κωνσταντινούπολιν. Διὰ τὸν σκοπὸν τοῦτον ἔφερεν εἰς τὴν πόλιν ταύτην πέντε χιλιάδας Τουρκικῶν οἰκογενειῶν ἀπὸ τὴν Ἀσίαν καὶ ἀπὸ τὴν Θράκην, καὶ διὰ νὰ μὴ ἐρημωθῇ ἡ Μεγαλόπολις αὕτη, μετεχειρίσθη τὸ πολὺ πλῆθος τῶν παλαιῶν κατοικῶν μὲ ἡμερότητα τοὺς ἠσφάλισε τὴν ζωὴν, τοὺς συνεχώρησεν ἐλευθερίαν εἰς τὴν θρησκείαν των, διὰ τὴν ὁποίαν τοὺς ἐχάρισε καὶ ὀλίγας τινὰς μικρὰς ἐκκλησίας, τὰς δὲ περισσότερας καὶ μεγαλοπρεπεστέρας τὰς μετέβαλεν εἰς τζαμιά, καθὼς καὶ τὴν κοσμοπεριβόητον Ἁγίαν Σοφίαν.

Τὴν παλαιὰν Ῥώμην ἔκτισε Ῥωμύλος καθέδραν τῆς ἐθνικῆς πολιουθείας, καὶ ἔχασε Ῥωμύλος διὰ νὰ κατασταθῇ καθέδρα τῆς Χριστιανικῆς Παποκρατορίας. Τὴν δὲ νέαν Ῥώμην ἔκτισε Κωνσταντῖνος ὁ Μέγας πηγὴν τῆς Χριστιανωσύνης, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἐπὶ χίλια ἑκατὸν εἴκοσι πέντε ἔτη ἔλαβε τὴν ἀληθῆ θεογνωσίαν ὅλη ἡ οἰκουμένη ἀπὸ τοῦ Κωνσταντίνου ΙΒ'. τοῦ ἐπονομαζομένου Δραγόση, ἑβδόμου τῶν Παλαιολόγων, τὴν ἤρπασεν ὁ Μωάμεθ Β', ἑβδόμος τῶν Ὀθωμανῶν, διὰ νὰ βασιλεύῃ εἰς αὐτὴν τροπαιοφόρος ὁ ἀντίθεος Μωαμεθανισμὸς, ὅστις ἐνῶ ἀπὸ τῆς Εὐρώπης ἀπεδιώκετο εἰς τὴν Ἀφρικὴν, ἐφαίνετο ὅτι ἤθελεν ἀπὸ τῆς Ἀσίας νὰ προχωρήσῃ μὲ νέαν δύναμιν εἰς τὴν Εὐρώπην. Ὅλος ὁ χριστιανικὸς κόσμος τῆς Εὐρώπης ἐσηκώθη ἀπὸ τὸν λήθαργον μαθῶν τὴν πτώσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἡ Οὐγγαρία, ἡ Ἰταλία, καὶ ἡ Γερμανία ἐτρόμαξαν πρὸ πάντων. Ὁ Αὐτοκράτωρ Φρειδερίκος καὶ οἱ Πάπκι ἐταράχθησαν ἕνας Φραγκισκανός,

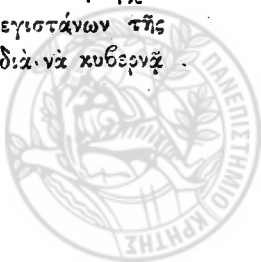

Ιωάννης Καπιστράνος, ἀνὴρ εὐγλωττότατος, διέδραμε τὰς χώρας καὶ ἐκῆρυξε γενικὴν κατὰ τῶν Τούρκων σταυροφορίαν. Τελευταῖον ἀπεφασίσθη εἰς μεγάλην σύνοδον συγκροτηθεῖσαν ἐν Μαντουά ἀπὸ τὸν Πάπαν Πιον τὸν Β΄. κατὰ τὸ 1456 γενικὸς σταυροφορικὸς πόλεμος κατὰ τῶν Τούρκων, ὁ δὲ Αὐτοκράτωρ Φρειδερίκος, ἡ κεφαλὴ τῶν Χριστιανῶν ἡγεμόνων τῆς Εὐρώπης, ἀνέλαβε τὴν ἀρχιστρατηγίαν· ἀλλ' ὁ ἐνθουσιασμὸς οὗτος ἐσθῆσθη γρήγορα καὶ χωρὶς ἐνέργειαν. Μικρῆς αὐτοῦ σπινθῆρ δύνανται νὰ θεωρηθῆ ἡ λαμπρὰ ὑπεράσπισις τοῦ Βελιγραδίου, ὅπου ὁ Οὐνούαδης καὶ ὁ Καπιστράνος μὲ μικρὸν πλῆθος ἐκ πολιτῶν καὶ χωρικῶν συνιστάμενον σταυροφορικὸν στρατεύμα, ἀπέκρουσαν μὲ ἀπίστευτον τόλμην τὸ ἐξ 160,000 Τουρκικὸν στρατεύμα, ἠφάνισαν 24,000 Τούρκων καὶ ἐδίωξαν ἕως τὴν Σόφιαν τὸν ὑπερήφανον Σουλτὰν Μωάμεθ κατὰ τὸ 1456. (Ὁρα Ἱστορ. Βυζαντ. Αὐτοκρατορίας ἰδίου. Κεφ. Η. σελ. 182—183 καὶ ἐπ.). Ἀλλὰ καὶ ὁ σπινθῆρ οὗτος δὲν ἤναψε φωτίαν εἰς τὰς καρδίαις τῶν Χριστιανῶν, καὶ ἡ Τουρκικὴ δύναμις ἔμεινε τότε εἰς τὴν τρομερὰν καὶ ἀπαιλητικὴν αὐτῆς θέσιν.

*****

ΤΑ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΛΩΣΙΝ.

Κυριεύσας ὁ Μωάμεθ τὴν Κωνσταντινούπολιν, τέσσαρας ἡμέρας μετὰ τὴν εἰς αὐτὴν εἰσέλασίν του, ἠθέλησε νὰ συνάξῃ τὰ δυστυχεῖς λείψανα τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους, καὶ διὰ τῆς θρησκείας νὰ τὰ δέσῃ σφιγκτότερα εἰς τὴν ὑποταγὴν του. Εὐθὺς λοιπὸν προσέταξε τοὺς ἐκεῖ κεκρυμμένους ὀλίγους Χριστιανοὺς νὰ ἐκλέξωσι Πατριάρχην, οἵτινες καὶ ἐξελέξαντο ὡς τοιοῦτον τὸν πεπαιδευμένον Γεώργιον Σχολάριον, τὸν μετονομασθέντα ὡς ἐκ τοῦ μοναχικοῦ σχήματος Γεννάδιον. Ὁ Σουλτάνος ἠθέλησε νὰ τὸν περιβάλῃ τὴν Πατριαρχικὴν ἀξίαν, ὡς ἔσυνείθιζον οἱ Χριστιανοὶ Αὐτοκράτορες, καὶ διὰ τοῦτο τὸν προσεκάλεσεν εἰς τὸ Παλάτιον, τὸν ὠμίλησε φιλοφρόνως, τὸν περιέβαλε πολὺτιμον ἐπανωφόριον, τοῦ ἐχάρισε πολὺτιμον ῥάβδον καὶ τὸν συνώδευσεν ἕως τὴν αὐλὴν, ὅπου προσεφέρθη εἰς αὐτὸν ἵππος ἐστολισμένος ἐκ τοῦ βασιλικοῦ σταύλου, τὸν ὅποιον ἱππεύσας ὁ Πατριάρχης διὰ βασιλικῆς προσταγῆς, καὶ συνοδευόμενος ὑπὸ μεγιστάνων τῆς αὐλῆς, ὑπῆγεν εἰς τὸν ναὸν τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, διὰ νὰ κυβερνή

ἐκείθεν τοὺς Χριστιανούς ὑπηκόους τοῦ Σουλτάνου. Ἄλλ' ἐπειδὴ τὰ πέραξ τοῦ ναοῦ ἐκείνου ἠρημώθησαν καὶ μίαν ἡμέραν εὐρέθη ἐκεῖ Τούρκος πεφρονεμένος, φοβηθεὶς ὁ Πατριάρχης νὰ κατοική ἐκεῖ, διὰ νὰ μὴ κινδυνεύσῃ ἐξ ἐπιβουλῆς ἢ συκοφαντίας, μετέβη δι' ἀδείας τοῦ Σουλτάνου εἰς τὸν ναὸν τῆς Παμμακαρίστου, ὁ δὲ ναὸς τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων μετεβλήθη εἰς τζαμίον ὁμώνυμον τῷ δορυκτῆτορι Μωάμεθ. Ἀκολουθῶς ἔστειλεν ὁ Μωάμεθ εἰς τὸν Πατριάρχην δῖπλωμα, διὰ τοῦ ὁποίου τὸν ἐβεβαίωσεν, ὅτι «Οὐδεὶς δύναται νὰ ἐνοχλήσῃ αὐτὸν εἰς τὰς θρησκευτικὰς διαταγὰς του, καὶ ὅτι αὐτὸς καὶ οἱ ὑπ' αὐτὸν Μητροπολίται καὶ ἀρχιεπίσκοποι μένουσι πάντοτε ἐλεύθεροι πάσης φορολογίας.» Ἄλλο δῖπλωμα, δοθὲν εἰς τὸν Πατριάρχην, ἔδιδεν εἰς τοὺς Χριστιανούς τὰ ἐξῆς προνόμια·

1) Νὰ ἔχωσι τὰς ἐκκλησίας των ἐλευθέρως χωρὶς νὰ μεταβάλλωνται αὐταὶ τοῦ λοιποῦ εἰς τζαμιά.

2) Νὰ ἐκτελῶσι τοὺς γάμους καὶ τοὺς ἐνταφιασμούς αὐτῶν καὶ τὰς ἄλλας χριστιανικὰς συνθηεῖας ἐλευθέρως.

3) Νὰ ἐορτάζωσι τὸ Πάσχα τρεῖς ἡμέρας κατὰ συνέχειαν μὲ ὅλας τῶν τὰς τελετὰς, ὅποτε εἰς Κωνσταντινούπολιν νὰ μένωσιν ἐν καιρῷ νυκτὸς ἀνοικταὶ αἱ πύλαι τοῦ μέρους, τὸ ὁποῖον ἐνομάζεται Φανάριον.

Μετὰ τὰς διαταγὰς ταύτας ἐκρήμνισε τὸ τεῖχος τοῦ Γαλατᾶ κατὰ τὴν συνθήκην, τὴν ὁποίαν ἔκαμε μὲ τοὺς Γενουηνοσίους. Ἐκήρυξεν ἀσφάλειαν εἰς ὅλους τοὺς φυγάδας εὐγενεῖς Ἕλληνας διὰ νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν· ἀλλ' ἐπιστρέψαντας τοὺς ἔσφαζεν ὅλους. Οὕτω συνεπληρώθη ἡ ἄλωσις τῆς Βασιλίδος ταύτης τῶν πόλεων, τῆς Μητροπόλεως τῆς Ὀρθοδοξίας, καὶ τῆς ἐστίας τοῦ Χριστιανισμοῦ. Πότε δὲ μὴ θὰ ἀναφανῇ ὁ νέος Μιχαὴλ Παλαιολόγος, ὅπως ἀνακτήσῃ τὴν πόλιν ταύτην ἐκ τῶν ἀπίστων καὶ τὴν καταστήσῃ Πρωτεύουσαν τῆς νέας Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας;

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ

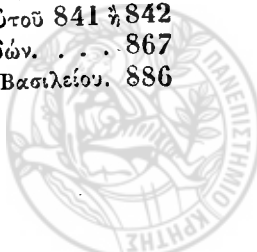
ΤΩΝ

ΡΙΣΤΙΑΝΩΝ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΩΝ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ.

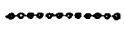
*****

<i>Όνομα.</i>	A. X.	<i>Όνομα.</i>	A. X.
Κωνσταντίνος ὁ Μέγας.	306	Κωνσταντίνος Ε΄ ὁ Πρωγονάτος υἱὸς τοῦ Κώνστα. . .	668
Κωνσάντιος, υἱὸς τοῦ Μ. Κωνσ.	337	Ἰουστινιανὸς Β΄ ὁ Πινότμητος	685
Ἰουλιανὸς ὁ Παραβάτης	361 ἢ 362	Λεόντιος ὁ Πατριάρχης. . . .	695
Ἰοβιανός.	363 ἢ 364	Ἀψίμαρος ὁ καὶ Τιβέριος. .	698
Οὐαλεντιανὸς καὶ Οὐάλης. . .	364	Ἰουστινιανὸς Β΄ ὁ Πινότμητος τὸ β΄.	705
Θεοδόσιος Α΄ ὁ Μέγας.	379	Βασίλειος ὁ Φιλιππικὸς ὁ καὶ Βαρθάνης.	711
Ἀρκάδιος υἱὸς Θεοδοσίου. . .	395	Ἀναστάσιος Β΄ ὁ Ἀρτέμιος	713
Θεοδόσιος Β΄ ὁ Μικρὸς υἱὸς Ἀρκαδίου.	408	Θεοδόσιος Γ΄ ὁ Ἀδραμυττηνός.	715 ἢ 714
Μαρκιανός.	450	Λέων Γ΄ ὁ Ἰσαυρὸς ὁ καὶ Κόνων.	717 ἢ 716
Λέων Α΄. Θραξ ὁ Μέγας. . . .	457	Κωνσταντίνος Σ΄ ὁ Κοπρώνυμος υἱὸς τοῦ Λεόντος. . .	741
Λέων Β΄ ὁ νεώτερος ὁ Ζήνωνος.	474	Λέων Δ΄ ὁ Πορφυρογέννητος ὁ ἐκ Χαζάρης.	775
Ζήνων ὁ Ἰσαυρὸς τὸ α΄. . . .	474	Κωνσταντίνος Ζ΄ καὶ Εἰρήνη.	780
Βασίλειος ὁ Τύραννος. . . .	475	Νικηφόρος ὁ Πατριάρχης. . .	802
Ζήνων ὁ Ἰσαυρὸς τὸ β΄. . . .	477	Σταυράκιος υἱὸς Νικηφόρου.	811
Ἀναστάσιος ὁ Δίκυρος. . . .	491	Μιχαήλ Α΄ ὁ Κουροπαλάτης	811
Ἰουστίνος Α΄. Θραξ ὁ Γερσίτερος.	517	Λέων Ε΄ ὁ Ἀρμένιος.	813
Ἰουστινιανὸς Α΄ ὁ Μέγας. . . .	527	Μιχαήλ Β΄ ὁ Τραυλὸς ὁ καὶ Ἀμοραῖος.	820
Ἰουστίνος Β΄ ὁ νεώτερος	566 ἢ 565	Θεόφιλος ὁ υἱὸς τοῦ Τραυλοῦ	829
Τιβέριος ὁ Θραξ.	578 ἢ 576	Μιχαήλ Γ΄ ὁ Μεθυστής καὶ Θεόδωρα ἡ μήτηρ αὐτοῦ	841 ἢ 842
Μαυρίκιος.	584	Βασίλειος ὁ Μακεδών. . . .	867
Φωκᾶς ὁ Τύραννος.	602	Λέων ὁ σοφὸς υἱὸς Βασιλείου.	886
Ἡράκλειος.	610		
Κωνσταντίνος Δ΄ ὁ νεώτερος			
Ἡράκλειος.	641 ἢ 639		
Ἡρακλεωνᾶς.	641 ἢ 639		
Κώνστας υἱὸς Κωνσταντίνου τοῦ Δ΄.	640 ἢ 642		

<i>Όρομα.</i>	A. X.	<i>Όρομα.</i>	A. X.
Άλέξανδρος ἀδελφός Λέοντος τοῦ σοφοῦ.	911	Άλέξιος Δ'. υἱὸς Ἰσαακίου.	1203
Κωνσταντῖνος Η'. υἱὸς τοῦ Λέοντος σοφοῦ μετὰ Ῥωμανοῦ τοῦ Λεακπινοῦ . .	912	Άλέξιος Ε'. ὁ Μούρτζουφλος ὁ καὶ Δούκας.	1203
Ῥωμανὸς Β'. υἱὸς τοῦ Η'. Κωνσταντίνου.	959	Λατῖνοι Αὐτοκράτορες ἀπὸ ἔως	1204
Νικηφόρος ὁ Φωκᾶς.	963	Θεόδωρος Ἀάσκαρις ἐν Νικαίᾳ	1206
Ἰωάννης Τζιμισκῆς	969	Ἰωάννης Δούκας ὁ Βατάτζης	1222
Κωνσταντῖνος Θ'. καὶ Βασίλειος ὁ Βουλγαροκτόνος.	975	Θεόδωρος Ἀάσκαρις ὁ νεώτερος υἱὸς τοῦ Βατάτζη .	1255
Κωνσταντῖνος Θ'. μόνος.	1025	Ἰωάννης υἱὸς τοῦ νεωτ. Θεοδώρου ὑπὸ Κηδεμόνι . .	1258
Ῥωμανὸς ὁ Ἀργυρόπουλος.	1028	Μιχαὴλ Η'. ὁ Παλαιολόγος ἀρπάσας τὴν βασιλείαν.	1259
Μιχαὴλ Δ'. ὁ Καταλλάκτης	1034	Ἀνάκτησις τῆς Κ. πόλεως. .	1261
Μιχαὴλ Ε'. ὁ Καλαφάτης.	1041	Ἀνδρόνικος ὁ Παλαιολόγος ὁ Ἄνδρονικός	1282
Θεοδώρα καὶ Ζωή.	1041	Ἄνδρονικός ὁ Παλαιολόγος ὁ Νεώτερος.	1323
Κωνσταντῖνος Ι'. ὁ Μονομάχος	1042	Ἰωάννης ὁ Παλαιολόγος, υἱὸς Ἀνδρονίκου τοῦ νεωτέρου τὸ α'. ὑπὸ Κηδεμόνι Ἰωάννη τῷ Καντακουζηνῷ. .	1341
Θεοδώρα πάλιν.	1054	Ἰωάννης Καντακουζηνὸς σφετερισθεὶς τὴν βασιλείαν. .	1346
Μιχαὴλ Σ'. ὁ Στρατιωτικὸς	1056	Ἰωάννης ὁ Παλαιολόγος τὸ β'. μόνος.	1358
Ἰσαάκιος ὁ Κομνηνός.	1057	Μανουὴλ Παλαιολόγος υἱὸς Ἰωάννου	1391 ἢ 1392
Κωνσταντῖνος ΙΑ'. ὁ Δούκας	1060	Ἰωάννης ὁ Β'. Παλαιολόγος ἀνεψιὸς Μανουὴλ σφετερισθεὶς τὴν βασιλείαν. . .	1395
Εὐδοκία σύζυγος τοῦ Δούκα μετὰ τῶν τέκνων.	1068	Μανουὴλ Παλαιολόγος τὸ β'. Ἰωάννης Παλαιολόγος υἱὸς Μανουὴλ.	1424
Ῥωμανὸς ὁ Διογένης.	1060	Κωνσταντῖνος ΙΒ'. ὁ Παλαιολόγος	1448 ἢ 1449
Μιχαὴλ Ζ'. ὁ Παρραπινάκιος υἱὸς τοῦ Δούκα	1071 ἢ 1072		
Νικηφόρος ὁ Βοτανειάτης.	1078		
Άλέξιος Α'. ὁ Κομνηνός	1081		
Ἰωάννης Κομνηνὸς υἱὸς Ἀλεξίου.	1118		
Μανουὴλ Κομνηνὸς υἱὸς Ἰωάννου	1143		
Άλέξιος Β'. Κομνηνός ὁ Πορφυρογέννητος.	1181		
Ἀνδρόνικος Κομνηνός ὁ Τύρραννος.	1183 ἢ 1184		
Ἰσαάκιος Ἀγγέλος ὁ Κομνηνός	1186		
Άλέξιος Γ'. Ἀγγέλος Κομνηνός ἀδελφός Ἰσαακίου.	1195		

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ

Ὀθωμανῶν Αὐτοκρατόρων (Σουλτάνων) Κωνσταντινουπόλεως

ἀπὸ τῆς ἀλώσεως αὐτῆς (1453) ἕως σήμερον (1866).

.....

Μωάμεθ Β'. ὁ κατακτητῆς Βασιλεύσας ἀπὸ τοῦ	1451—1481
Βαγιαζήτ Β'.	1481—1512
Σελίμ Α'.	1512—1520
Σουλεϊμάν ὁ νομοθέτης.	1520—1566
Σελίμ Β'.	1566—1574
Μουράτ Γ'.	1574—1595
Μεχμέτ Γ'.	1595—1603
Ἀχμέτ Α'.	1603—1617
Μουσταφᾶς Α'.	1618
Ὄσμάν Β'.	1618—1622
Μουσταφᾶς Α'. . . . . » (τὸ δεύτερον).	1622—1623
Μουράτ Δ'.	1623—1640
Ἰβραήμ Α'.	1640—1648
Μεχμέτ Δ'.	1648—1688
Σουλεϊμάν Β'.	1688—1691
Ἀχμέτ Β'.	1691—1695
Μουσταφᾶς Β'.	1695—1703
Ἀχμέτ Γ'.	1703—1730
Μαχμούτ Α'.	1730—1754
Ὄσμάν Γ'.	1754—1757
Μουσταφᾶς Γ'.	1757—1773
Ἀπτοῦλ-Χαμίτ.	1773—1789
Σελίμ Γ'.	1789—1807
Μουσταφᾶς Δ'.	1807—1808
Μαχμούτ Β'.	1808—1839
Ἀπτοῦλ-Μετζήτ.	1839—1861
Ἀπτοῦλ-Ἀζίζ.	1861

.....

ΑΓΓΕΛΙΑ.

'Εξεδόθησαν ἄχρι τοῦδε ὑπὸ τοῦ Βιβλιοπώλου Μ. Ζ. Πρακτικίδου τὰ ἀκόλουθα·

'Αλφαριθμητικὸν μέγαλον ἢ Νῆα ἀπλῆ καὶ εὐκολος Μέθοδος, δι' ἧς τὰ παιδία μαθάνουσι ὡς ἀναγινώσκουσιν ἐλευθέρως εἰς 24 Μαθήματα καὶ 58 Ἀσκήσεις. ὑπὸ Κωνσ. Ι. Μαρουδῆ. "Ἐκδοσις δευτέρα, μετὰ πολλῶν εἰκονογραφιῶν." . . . . . Λ. 70

Τὸ 'Αλφαριθμητικὸν τοῦτο, ἐσχάτως φιλοπονηθὲν, εἶναι τὸ μεθοδικώτερον ὄλων καὶ τὸ μόνον κατάλληλον διὰ τὰ παιδία, κατὰ τὰς ἐγγράφους καὶ προφορικὰς διαβεβαιώσεις τῶν ἐλλογίμων Δημοδιδασκάλων. Διὰ τῆς Μεθόδου ταύτης τὸ παιδίον εὐθὺς ἀπὸ τοῦ πρώτου μαθήματος τοῦ συλλαβισμοῦ δύναται ἵνα ἀναγινώσκῃ λέξεις, μέσον ὅπερ ἀνακουφίζει αὐτὸ καὶ κινεῖ τὴν περιέργειαν καὶ φιλοτιμίαν αὐτοῦ. Τὰ δὲ μαθήματα τῆς κατὰ χύμα ἀναγνώσεως εἰσὶν ὄλους τερπνότατα καὶ καταλλήλοτα διὰ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν.

Τὸ 'Αλφαριθμητικὸν τοῦτο, συντεταγμένον μὲ θαυμασίαν μέθοδον καὶ τέχνην καὶ περιωρισμένον εἰς τὸν σκοπὸν αὐτοῦ, ἔτυχε καὶ τυγχάνει καθ' ἑκάστην εὐμενοῦς ὑποδοχῆς παρὰ πάντων τῶν Κυρίων Διδασκάλων τῶν ἀληθῶς ἐκτιμῶντων τὸ καλόν. Δρ. Α.

'Αλφαριθμητικὸν μικρόν, κτλ. (ἀπόσπασμα τοῦ ἀνωτέρου) . . .	30
Βατραχομυομαχία τοῦ Ὁμήρου, κτλ. (Βιβλίον διὰ στίχων, κωμικώτατον). "Ἐκδοσις Β'	4. —
Βίος τῆς Μεγαλομάρτυρος Βαρβάρας	20
Βίος τοῦ Μεγαλομάρτυρος Δημητρίου τοῦ Μυροβλύτου . . .	60
Βίος τῆς Μεγαλομάρτυρος Μαρίνης.	20
Γραμματικὴ (Στοιχειώδης). Γ. Θεοφίλου. "Ἐκδ. Δ'. ἐπιδιωρθ. 1.	—
'Επιστολὴ τοῦ Ι. Χ.	20
Μηνιαῖος "Ἐλεγχος τῆς προόδου τῶν μαθητῶν	40
Μισθοδοτικαὶ Καταστάσεις.	05
Τετράδια διάφορα διὰ τοὺς μαθητὰς καὶ μαθητρίδας.	—
'Υμνοι διάφοροι ἀδόξιοι κατ' ἔτος ὑπὸ τῶν παίδων.	20
Χρυσάλλις (ἢ) τῶν παίδων ἢ ποικίλαι παιδικαὶ ἀναγνώσεις, ὑπὸ Κ. Ι. Μαρουδῆ.	4. —

Τὸ ἀναγνωστικὸν τοῦτο βιβλίον περιέχει ποικίλην διδασκαλίαν καὶ διηγήματα τερπνὰ καὶ διδακτικὰ· τὸ δὲ λεκτικὸν αὐτοῦ ἀπλοῦ καὶ ὄλους παιδικὸν καθιστᾷ τὸ βιβλίον εὐχάριστον πρὸς τὰ παιδία, ἅτινα ἀηδιάζουσι καὶ ἀπαυδιῶσιν ἀναγινώσκοντα βιβλία δυσκατάληπτα καὶ ἀηδῆ. Ἡ Χρυσάλλις ἔτυχεν εὐμενεστάτης ὑποδοχῆς καὶ δὲν ὑπάρχει σχεδὸν σχολεῖον ἐν τῷ ὀποίῳ νὰ μὴ εἰσῆχθῇ, οὐδ' οἰκογένεια, ἧς ἡ ἀφελείας τῶν τέκνων αὐτῆς νὰ μὴ ἐφοδιάσθῃ μὲ ἐν ἀντίτοπον.

Τιμᾶται Δραχμῆς.

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ Μ. Ζ. ΠΡΑΚΤΙΚΙΔΟΥ.

(Κατὰ τὴν ἐδὲν Ρόμης, Ἀριθ. 37).

